

POŠTNINA
V KRALJEVINI
JUGOSLAVIJI
PLAČANA
V GOTOVINI

ČAS

revija
leonove
družbe

letnik:
XXVII

VI-VII
1932-33

VSEBINA: Dr. Gogala Stanko: O vzgojnih idejah sovjetske pedagogike (str. 185)
Franc Torseglav: Radikalni »Kriščanski socializem« (str. 196) // Dr. Anton Breclj:
Fakultativna sterilnost (str. 203) // Dr. Ivan Ahčln: Okrožnica
»Quadragesimo anno« in načrtno gospodarstvo (str. 209) // Dr. Franc
Debevec: Kaj sodim o Konnersreuthu (str. 216) // Lajk-delavec: Katoliška
akcija (str. 219) // Obzornik: J. D.: Kmetška in proletarska poezija v Sovjetski
Rusiji (str. 232) // A. U.: Socialne struje med katoličani (str. 237) // J. Šedivy:
Cerkveno zedinjenje z vidika pravoslavnega Rusa (str. 240) // C.: Dvajsetletnica
Slovenskega katoliškega akademskega starešinstva (str. 243) // Ocene
(str. 243) // Zapisli (str. 251)

»Cas«, revija Leonove družbe v Ljubljani, izhaja vsak mesec razen v avgustu in septembru. Uredništvo si pridržuje pravico tuintam združiti dve številki.

Naročnina: 60 Din za Jugoslavijo, 70 Din za inozemstvo. Za dijake velja znižana cena 40 Din, ako se jih naroči vsaj pet na skupen naslov.

Uredništvo: Dr. Janez Fabijan, univ. prof., Ljubljana, Dunajska c. 17/III., dr. Ivan Ahčin, glavni urednik »Slovenca«, Ljubljana, Jugoslovanska tiskarna in dr. Stanko Gogala, prof. na drž. učiteljsišču v Ljubljani.

Uprava: Ljubljana, Miklošičeva cesta 5; tel. št. 3030.

Račun pri Poštni hranilnici, podružnici v Ljubljani, št. 10.433 (lastnica računa Leonova družba v Ljubljani).

Odgovornost pred oblastjo: Prof. dr. Fabijan za uredništvo, ravnatelj Karel Čeč za Jugoslovansko tiskarno.

Ponatisovanje razprav je dovoljeno samo s privolitvijo uredništva in z navedbo vira.

Prejeli smo v oceno:

Dr. Rudolf Andrejka, Selški predniki dr. Janeza Ev. Kreka. Rodoslovna in krajevnozgodovinska razprava. Ljubljana 1932. Izdala Leonova družba. V komisiji pri »Novi založbi« v Ljubljani. Str. 84. S tremi prilogami (rodovniki). Tiskala Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani.

Samoupravno gospodarstvo v dravski banovini. Izdala kr. banska uprava dravske banovine 1933. Založila Banovinska zaloga šolskih knjig.

Zbornik delavskega zavarovanja 1922—1932. Spominski spis ob desetletnici jugoslovanskega delavskega zavarovanja. Založil OUZD v Ljubljani.

Naša pot. Nekaj smernic katoliškemu dijaštvu. Knjižnica Katoliške sekcije za mladino zv. 1. Izdalo Misijonišče v Grobljah. 1933.

Boleslav Prus-Fr. Koblar, Faraon I. II. Izdala Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani (Ljudska knjižnica zv. 48, 49).

S. R. Minclov-B. Vdovič, Ko so šumeli hrasti. Zgodovinski roman. Založila Družba sv. Mohorja v Celju 1932 (Mohorjeva knjižnica zv. 54).

France Bevk, Veliki Tomaž. Povest. Založila Družba sv. Mohorja v Celju. 1932 (Mohorjeva knjižnica zv. 55).

Collalto-Kuret, Beneški trojčki. Ljudske igre 3. zv. Izdala in založila Misijonska tiskarna v Grobljah. 1933.

Publikacije Leonove družbe:

Slovinci v desetletju 1918—1928. Zbornik razprav iz kulturne, gospodarske in politične zgodovine. Uredil dr. Josip Mal. Str. 776. Cena broš. 225 Din, vez. 250 Din.

Dr. Fr. Kos, Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku, II. knj. broš. 140 Din, vez. 160 Din; III. knj. broš. 120 Din, vez. 140 Din; IV. knj. broš. 200 Din, vez. 220 Din; V. knj. broš. 250 Din, vez. 270 Din.

Knjige I. Gradiva imamo le še par izvodov à 100 Din, oziroma 120 Din.

»Cas«, znanstvena revija Leonove družbe: dobe se vse številke vseh letnikov (1907—1931) razen št. 1 letnika 1907 ter št. 1 in 2 letnika 1910. Okrožnici »Casti connubii« in Quadragesimo à 10 Din (broš.). Naročila naj se pošiljajo na upravo »Časa«, Ljubljana, Miklošičeva c. 5.

O VZGOJNIH IDEJAH SOVJETSKE PEDAGOGIKE.

Dr. Gogata Stanko.

Mogoče danes nikjer ni več toliko negotovosti kot v vprašanih vzgoje mladega človeka. Saj je eden pomenov tega, da imenujemo naše stoletje »stoletje otroka«, tudi ta, da stoji danes otrok kot oboževanec med nami in zato z vzgojo ne vemo več kam. Oni stari pojem vzgoje, ki pomenja usmerjanje in preusmerjanje mlade duše v svet vrednot in duha, ta pojem se zdi danes nekam neuporaben. Zakaj če je otrok vse, če nam mladinska psihologija vsak dan znova kliče o svojevrstnosti in vrednosti otrokove duše, če nam moderna pedagogika s svojo delovno metodo vedno glasneje kliče o otrokovi samostojnosti, če nam kongresi o »novi vzgoji« prinašajo vsaj to gotovost, da ne gre več s staro vzgojo, potem je res težko otroka še vzgajati. Saj ni pretirano, če rečemo, da smo postali nekako mnenja, da bi se morali starejši in tudi poklicni ter po naravi določeni vzgojitelji sami prevzgojiti, preden bi hoteli še ali pa znova vzgajati sodobnega otroka.

Razen tega pa je še problem avtoritete, ki je res problem, ker ga skoro ni več mladega človeka, ki bi resno in samohotno priznaval avtoriteto. Vsakdo bi hotel tudi ta izvor vzgoje razlagati po svoje in na novo, vedno pa tako, da od resnične avtoritete skoro nič več ne ostane. Saj vemo, da je vse to le nujna posledica ene duševne in duhovne poteze modernega človeka, ki jo imenujemo individualizem in ki ga otroci menda vsrkajo že kar z materinim mlekom vase. Pa se stvar pač nič ne izpremeni, če se ta individualizem hoče skriti za lepo besedo še lepše resničnosti o osebnosti, ali pa za socialnost, za socializem, za kolektivizem, solidarizem in podobno. Povsod, prav povsod prevladuje v dušah modernega človeka ta poteza. Vidimo jo pač na drugih ljudeh, če radi nje trpimo. Toda radi tega še nikakor nismo voljni, da bi jo iztrgali tudi iz svoje osebne duše.

Vse to jasno kaže, da smo prav tako kakor nekdanj, tudi mi danes nujno potrebni vzgoje in da je tudi sodobna mladina potrebna, da bi jo kdor resno in dosledno vzgajal. Gre le za osnovno vprašanje: *k a k o ?* In pri tem se pogledi marsikoga danes obračajo z vsem zaupanjem na vzhod, v »sveto« Rusijo, ki je postala nova, ki ima

menda »koren lečen« za modernega človeka, ki ustvarja novo dobo in novega človeka. Kaj nam more biti torej Rusija in sovjetska pedagoška smer za rešitev vzgojnega problema modernega človeka in tudi modernega mladega človeka ter otroka?

Pri odgovoru na to vprašanje moramo predvsem pomisliti na to, da bi nam sodobna Rusija vsaj načelno mogla dati kako svoje zdravilo. Saj je vse stremljenje duhovnih voditeljev v Rusiji usmerjeno v to, da bi preoblikovali človeka, da bi ustvarili novega človeka, da bi postavili v življenje svoj ideal sodobnega človeka in podobno. In pri tem preoblikovanju najdemo vsaj štiri osnovne vzgojne ideje, ki so danes v sovjetski pedagogiki, teoretični in praktični, vodilne.

I.

Prva ideja je ona, ki bi hotela seči najgloblje v človekovo bistvo in izpremeniti celega človeka v novi tip modernega človeka. Ta tip je tako zvani kolektivni človek. Sovjetski pedagogi se močno trudijo, da bi se jim posrečilo ustvariti novega človeka, ki bi postal življenjski nosilec komunistične ideje o absolutni vrednosti družbe. V tem kolektivističnem pojmovanju razmerja med poedincem in družbo je postal odvisnostni del poedinec, in ta odvisnost je tako načelna in tako absolutna, da poedinec sploh nima nikake vrednosti več, dokler je samo poedinec. On postane vreden šele kot sestavni del družbe in skupine ljudi. Le človeška družba ima svojo absolutno vrednost in človek poedinec je nekaj le kot tvorec in delavec v tej družbi in za to družbo. V tem kolektivističnem pojmovanju poedinca in družbe nima torej poedinec nikake samosvoje in bistvene vrednosti, temveč ima le relativno ali odnoso vrednost, katero dobi nazaj od teža, kar osebno gradi, t. j. od družbe.

To pa je le sociološka teorija sovjetskega gospodarkega in družabnega sistema in bo toliko časa ostala le besedna formulacija za nov tip človeka, dokler se ne bo posrečilo vzgojiti živečega in dejanskega takega človeka, pa tudi takih družabnih razmer, v katerih bo tak človek po eni strani mogoč, po drugi pa celo nujen. Zato ničesar bolj ne želijo sovjetski pedagogi in sovjetski duhovni vodje od Ljenina pa do Stalina kot preoblikovanje ruskega mladega človeka v tip kolektivnega človeka. V sovjetski mladini naj bi izgnila sploh vsaka sled zavesti o individualni samostojnosti, vsak ozir na samega sebe, na svoje osebne koristi, na svoj dobrobit, na svoj dobiček, na lastno imetje in podobno. Ta mladina naj bi umrla sama sebi in naj bi tako povsem utonila v celokupnosti in družbi, da bi ne bilo več poedincev, nego samo še celota, samo še dobrobit celote, samo še korist celote, samo še skupno imetje, samo še ozir

na celoto in podobno. Ta mladina naj bi se v svoji mladosti nasrkala tako močno doživete socialnosti in zavesti o pripadnosti k celoti in k družbi, da bi iz nje nastali uradniki, ki bi delali samo za celoto in prav nič zase in za svojo družino, da bi iz nje izšli delavci, ki bi delali samo za družbo in celoto in nikdar za sebe, da bi iz nje izšli trgovci in obrtniki, ki bi bili le organi za celoto in sploh ne bi poznali lastne koristi in svojega dobička, da bi iz nje končno izšli tudi kmetje, ki bi se tako močno in povsem smatrali za dele celote, da bi se žrtvovali zanj in pri tem niti ne pomislili nase.

V ustvaritvi kolektivnega človeka vidijo torej sovjetski pedagogi prvo in najvažnejšo nalogo moderne vzgoje. Do tega so prišli deloma po poti sociološke teorije, ki je postavila novo pojmovanje o razmerju med človekom in družbo, deloma pa tudi po poti življenjske potrebe, ki je nujno zahtevala in še vedno nujno zahteva nekaj proti nadaljnemu razvoju modernega individualizma. Zato je sovjetska pedagogika glede tega vzgojnega ideala zares silno radikalna in zelo ekstremna. Priznati ji moramo tudi veliko doslednost, ker je začela zdravljenje družbe pri korenini, čeprav je zašla pri tem v tak ekstrem, ki je po mojem mnenju iz psiholoških razlogov nedosegljiv, ker mnogo premalo upošteva veliko premoč sebičnosti in socialnega gona nad altruističnim, ki je že močno zavisen od duhovnih plati človekove duše. In vprav teh duhovnih plati, v katerih bi mogla najti mlada ruska duša razlog za svojo vtopljenost v družbi in za svoje socialno delo v prid družbe, najdemo v sovjetskem vzgojnem sistemu, kjer je izhodišče gospodarski vidik, pa tudi končni smoter gospodarski uspeh, vse premalo. Res je sicer, da je vsa sovjetska šola usmerjena v to, da bi dejansko pokazala mlademu človeku, da je le del celote in da sam osebno nič ne pomenja. To dosega predvsem s tem, da so v šole uvedli znani Daltonov učni načrt, po katerem so učenci razdeljeni v delovne skupine in le te skupine nekaj pomenijo, ne pa poedini učenci. Posameznih učencev sploh ni, so le sestavni deli svoje delovne skupine, do katere so odgovorni in v kateri delajo s svojimi učitelji. Tudi pri učitelju učenci nikdar ne začutijo, da je eden in poedinec, ki bi stal nad ostalimi. Zakaj tudi učitelj je del delovne enote in je tudi njej odgovoren za svoje delo. Saj je o tem razmerju med učenci in učiteljem že znana satira mladega ruskega pisatelja Mihaela Sovčenka. On pripoveduje o učitelju, ki je zamudil par minut in prišel zato prepozno v razred. Vodja učencev ga nahruli: »Že zopet ste prišli prepozno!« Nato se skuša učitelj izgovarjati s tem, da se je nekaj pokvarilo pri cestni železnici in zato ni mogel naprej. Izgovora pa vodja učencev ne prizna in vrže učitelju v obraz: »No, take izgovore pa že poznamo.« Po mučnem prerekanju hodi učitelj razburjen po

razredu, na kar mu vodja učencev znova zabrusi: »Ne hodi sem in tja, postavi se pred tablo in uči!« Učitelj se res postavi pred tablo vzame robec iz žepa in glasno zajoče.¹

Drugi način, kako dosega sovjetski pedagogi zavest kolektivnosti in prevladovanja družbe nad poedincem, je svojstveni pomen življenjskosti sovjetske šole. Pri nas smo začeli govoriti o tem, naj bo šola sredi življenja in naj ne bo izolirana ter sama zase. Ponavlja se trditev, da naj bo šola zakoreninjena v življenju, ker vzgaja in pripravlja za življenje. Tako sta se oblikovala dve pedagoško-metodični načeli, ki jih imenujemo načelo življenjske bližine in pa načelo domorodnosti. Toda oboje je še vedno nič v primeri s tem, kar zahteva in kar je dosegla sovjetska šola glede svoje življenjskosti. Zakaj delo in sicer resno delo ni pridržano samo odraslim, marveč že mladina začne prav zgodaj z delom, celo s poklicnim delom. Otroci izdelujejo namreč tudi v šoli različne predmete, ki koristijo tudi v dejanskem življenju, izdelujejo celo različne vijake in manj komplicirane dele strojev in podobne stvari. Vse to ima samo ta namen, da šola otroka ne odtuji resničnemu življenju in ga že prav zgodaj pripravi na ročno delo. Zakaj s takim delom začuti otrok svojo pripadnost k vsem onim, ki se v življenju tako ali drugače udeležujejo, začutijo, da jih tako delo veže z njimi v eno kolektivno enoto in da so oni samo del take delovne enote. To uraščanje v kolektivnost dela pospešuje tudi to, da ima vsaka šola najbližjo tovarno za nekako »botro« in da so mestne šole tudi take »botre« podeželskim šolam. Mestni otroci zbirajo denar in knjige ter učila, pa jih pošiljajo kmečkim otrokom. Učenci hodijo tudi v tovarne, govorijo tam delavcem o petletki in o različnih drugih gospodarskih problemih in potrebah. Čeprav mogoče ne občutijo in ne razumejo problematike tega, o čemer govorijo, so vendar polni navdušenja za obravnavano stvar in postajajo s tem nehote del delovnega kolektiva.

Samo mimogrede bodi omenjeno, da ruski otroci danes zelo ljubijo svojo šolo. Saj jim pripoveduje ta šola o sreči, ker živijo v tako važnem razdobju, nalaga pa jim tudi dolžnost, da oni izvedejo vse različne lepe in bajne načrte, ki bodo ustvarili tako pravljico lepo bodočnost, ko ne bo ne gorja in ne trpljenja. Razen tega pa sovjetska šola nima ničesar, kar pri nas najbolj odtuja otroke šoli. Nima kazni, pa tudi pohvale ne, saj se vrši delo v zavesti kolektivne dolžnosti. Nima ocen, ne domačih nalog, je sploh šola, ki ne vzbuja strahu v otrocih in ne uporablja strahu za doseganje vzgojnih in izobrazbenih ciljev. V tej šoli seveda tudi ni konkurenčnega boja med

¹ Arthur Rundt: Der Mensch wird umgebaut, str. 100.

poedinci, saj vse delo izvršijo le delovne enote. Pa tudi to je važno, da kolektivni človek bodočnosti sploh ne bo poznal boja za gospodarski obstoj, boja za osebni prestiž in osebno korist. Zato vzgaja sovjetska šola otroke za idejne in življenjske borce za novo državno in družabno obliko, predvsem pa za nov kolektivni tip človeka. Sovjetska šola vzgaja v duhu kolektivnosti in vzgaja za kolektivnost.

To je torej prvi zelo važni vzgojni princip sovjetske pedagogike. Če se posreči to delo, potem bi dobili tam povsem nove ljudi in zato tudi povsem nov življenjski red in način. Gotovo je, da ima vzgoja v to smer svojo vrednost, ker hoče doseči na svoj način to, na kar mislimo mi, ko govorimo o vzgoji k resnični in življenjski socialnosti. Vedeti pa moramo, da je ta vzgojni cilj komunistov vendar v toliko preekstremem, ker je od individualizma preskočil takoj v kolektivizem in s tem vzel človeku dvoje zelo pomembnih stvari: osebno vrednost in osebno svobodo, z njimi pa tudi osebno odgovornost, ki je mnogo težja in resnejša kot kolektivna odgovornost. Seveda je res, da je vse to dvorezni nož, ker se dajo te stvari prav ali pa neprav uporabljati. Vendar pa stoji na sredi med obema ekstremoma, med individualizmom in med kolektivizmom, še en tip človeka, ki ga imenujemo individualnost ali po naše osebnost, in ki je naš vzgojni ideal. To je namreč človek, ki ima osebno svobodo in čuti osebno odgovornost, je pa razen tega še toliko socialno dejaven, da se hote in svojevolsko podreja celoti in dela predvsem za svojega bližnjega, gotovo pa prav nikoli ne škoduje bližnjemu v svojo osebno korist. Osebnost je torej socialno dejavna, dočim bi bil kolektivni tip človeka socialno, toda socialno pasivno bitje. Zato je naš socialni ideal osebnost ali solidarna individualnost, kar pomenja socialno dejavno osebnost.

II.

Druga vzgojna ideja sovjetske pedagogike je vzgoja samostojnega človeka. Seveda ta samostojnost po mnenju ruskih pedagogov ne nasprotuje prvemu in osnovnemu vzgojnemu idealu, čeprav bi se nam zdelo, da je nasprotje med kolektivnim in samostojnim človekom zelo možno, in da bi samostojnost mogla peljati nazaj v individualizem. Toda vedeti moramo, da je ta samostojnost zasnovana samo v okviru kolektivnega človeka in da jo ima le kolektivni človek, kakor naj bi ga preoblikoval sovjetski vzgojni sistem. Seveda je to združevanje obeh vzgojnih idealov zaenkrat še samo teoretično in v življenju marsikdaj ni doseženo.

Samostojnost ruske mladine si moremo predočiti na dva načina, ali pozitivno ali pa negativno. Pozitivno pomenja ta samostojnost

popolno in osebno prepričanost o tem, kar uči in zahteva boljše-
vizem. Ta samostojnost je v tem, da prepričanost mladega ruskega
človeka ni zavisna od prepričanja svojega očeta ali učitelja ali kakega
drugega odraslega človeka, zakaj mladi človek sam tako živi v tej
doktrini in v tem nauku, da ga moramo priznati za duhovno samo-
stojnega, čeprav je še zelo mlad. Vsak ruski mladenič in mladenka
naj postane po tem vzgojnem idealu pravi apostol sovjetskega nauka
in sovjetskega duha. On in ta nauk naj sta eno in kadar govori mladi
človek o teh stvareh naj vsakdo občuti, da govori iz njega cela oseba,
ki je do dna prepričana o tem, kar govori. To je prvi pomen duhovne
samostojnosti.

Glede tega moramo priznati, da ima ruska šola že prav lepe
uspehe in da ni osamel primer, kot ga opisuje že prej imenovani
R u n d t, da je v družini vodil razgovor o delu in smernicah sovjetov
trinajstleten deček, ki je bil o vseh stvareh dobro poučen in ni samo
ponavljal naučenih besedi. To se je prav posebno lepo izkazalo pri
kritičnih mislih in pomislekih gosta proti sovjetskim uredbam, ko je
mladič zavestno in stvarno zastopal in dobro branil stvar, ki je bila
duhovna last kolektiva in zato tudi njegova osebna stvar.

Drugi pomen samostojnosti ruske mladine pa je negativen in
vsebuje razlog za dobro poznani izrek, da so »ruski učitelji reveži«.
Ta samostojnost je v tem, da je danes ruski učenec dejansko
g o s p o d,¹ ki ne pozna nikake šolske avtoritete. Zanj je edina avtoriteta
politična stranka, kateri se brezpogojno podredi in za katero
se tudi povsod bori. Sicer pa v svojem kolektivnem duhu ne pozna
nobene druge duhovne ali socialne ali osebne avtoritete in raste
v tem smislu v samostojnost. Mogoče je izmed vseh avtoritet d r u -
ž i n s k a še najmanjša, saj nimajo starši niti duhovne niti moralne
pravice do svojih otrok. V sporih med starši in otroci imajo skoro
vedno otroci prav, če le malo izrabijo frazo o »zastarelosti«
nazorov svojih staršev. Saj se je že mnogokrat zgodilo, da so prišli starši v
ječo radi avtoritativnega spora z otroki. To se godi kljub temu, da so
ruski starši državi odgovorni za telesno blagostanje svojih otrok.
Toda za to odgovornost nimajo nikakih duhovnih pravic. Saj se to
prav jasno kaže v tem, da v šolskem svetu, ki urejuje vsa šolska
vprašanja, starši nimajo nobenega zastopnika, čeprav je tam za-
stopnik sovjetske oblasti, dalje zastopnik delavstva in stranke poleg
zastopnikov otrok in učencev samih. Pač so tudi nekaki sestanki
staršev, katere sklicuje ravnatelj šole. Toda na teh sestankih raz-
pravljajo o gorkem zajtrku, o čaju in sličnih stvareh, ki se tičejo
telesnega življenja učencev in otrok. Starši nimajo možnosti po svoje

¹ Prim. Theodor Seibert: Das rote Russland, 1931, str. 133 ss.

vplivati na vzgojno plat šole, pač pa poskuša šola svoj vzgojni sistem razširiti tudi na družinsko življenje. Na ta način je torej neposredni vpliv družine na otroka zelo majhen in otroci postajajo napram očetu in materi tako zelo samostojni, da sedaj oni vzgajajo svoje starše pod vplivom smernic šole in stranke.

Važno sredstvo za otrokovo samostojnost so dalje tako zvani šolski sveti, ki smo jih deloma tudi mi poznali, toda v mnogo milejši obliki. Ti šolski sveti bi se boljše imenovali sveti učencev ali otrok, zakaj odločilni so tu le učenci. V teh svetih so namreč odrasli in učitelji le nekaki posvetovalni organi, ki morejo svetovati, ne morejo pa odločati. Saj pripada tem svetom celo pravica soditi svoje učitelje; učenci morejo pohvaliti ali pa vzpodbujati učitelje k bolj intenzivnemu delu. Učenci tudi sami kontrolirajo finančno plat šole, oni neposredno občujejo z javnimi oblastmi, oni imajo nekake patronate nad okoliškimi vasm, tovarnami in vojaškimi oddelki. Oni odpošljajo v različne obrate in družine svoje odposlance, ki naj poročajo o stanju in o potrebnih izpremembah. Zelo zanimivo je poročilo dr. Seiberta v prej citirani knjigi o neki taki »komisiji« treh »Dreikäusehochs« v gledališče. (Str. 133). Take komisije poročajo nato o svojih vtisih pri stranki in pri javnih funkcionarjih, in marsikdo ima radi tega neprijetnosti.

Pri tej mladini torej res ni najti kake prevelike nesamostojnosti, prav tako pa tudi ne spoštljivosti in spoštovanja pred odraslimi. Zato vlada tudi v ruskih šolah zelo živahen in skoro preglasen razgovor, v katerem je mogoče, da spravljajo učenci učitelja s svojimi nenavadnimi in precej predrznimi vprašanji v resno zadrego. Vendar pa se je pri vsej tej samostojnosti učencev posrečilo sovjetskemu pedagogom, da v teh mladih dušah prav nikdar ne nastane dvom o pravilnosti in vrednosti sovjetskih odločb, politike in strankinih sklepov. To so zanje nedotakljive stvari, o katerih nezmotljivosti so povsem prepričani. Zato je ta mladina tudi tako dober in zaželen propagator sovjetskih idej v tistih krogih, kamor prihaja in kamor jo drugi pošiljajo.

Radi tega je seveda sovjetska vzgoja vsa prepojena s političnim in strankarskim duhom. Saj se glasi prvi člen sovjetske šolske uredbe: sovjetska šola ima namen vzgajati doraščajočo mladino v komunističnem duhu in dobiti tako dejavne delavce pri socijalistični zgradbi družbe in pri razrednem boju internacionalnega proletariata. V smislu tega načela so zato pisane sovjetske šolske knjige, v smislu tega načela se vrši šolski pouk od »abc-pouka v osnovnem razredu pa do najvišje matematike na univerzi«. Tako je tudi razumljivo, da je vsa sovjetska vzgoja prav za prav politično-komunistična vzgoja in da je tudi vsa vzgoja k samostojnosti vzgoja k politični samo-

stojnosti. Mladina postaja na ta način res pravi član mlado-komunističnih organizacij »Pionir« in »Komsomol«, ki so prava politična moč v Rusiji. Prvi v starosti od 8—12 in drugi od 13—17 let se čutijo kot avantgarda komunistične stranke in tudi stranka jih vzgaja za take. Saj so bile tudi »udarnye brigadi« v l. 1929/30 sestavljene večinoma iz komsomolcev in so jih pošiljali tja, kjer ljudje niso sledili smernicam in zapovedim komunistične stranke, posebno glede gospodarskega življenja. »Udarniki« so imeli nalogo, da brezobzirno in včasih celo s silo uredijo in uveljavijo »pravilno gospodarsko smer«.

Vse to nam torej priča, da je postala ruska mladina res zelo samostojna in da gre ta samostojnost celo tako daleč, da ta mladina danes ne pozna več osnovnih čustev spoštovanja do zrelejših. Krivdo za to nosijo seveda sovjetske oblasti, ki izrabljajo mladino kot orodje za svoje politične in strankarske namene.

Vendar pa ne bo nezanimivo, da ta privzgojena samostojnost, ki je največkrat le politična, vendar včasih tudi odpove. Tako pripoveduje Rundt v že prej citirani »Der Mensch wird umgebaut« (str. 101), zanimivo zgodbo iz ruske šole, — si non e vero, è ben trovato, — kjer je učitelj razlagal otrokom proces proti 48 ljudem, ki so sabotirali zahteve o oddaji hrane. Na to je razdelil listke, na katere naj bi napisali otroci to, kar so si zapomnili, razen tega pa še svojo sodbo in obsodbo teh ljudi. Naenkrat je eden v razredu zajokal in za njim ves razred. Seveda tako dejanje ni bilo po volji prosvetni oblasti in takoj so razpustili razred, otroke pa porazdelili med ostale razrede, med pristno proletarske. Pravilno zaključuje Rundt to zgodbo, da vzgajajo sovjetske otroke k ostrosti in k mrzli pametnosti. Novi ruski otrok sanja sicer o nesentimentalnih stvareh, sanja pa vendar.

III.

S tem smo prišli do tretje važne vzgojne ideje sovjetske pedagogike, ki se glasi: otrok naj postane docela prepričan, da vlada nad vsem in nad vso kulturo gospodarska kulturna panoga in da je edino v gospodarstvu rešitev sodobnega človeka. Saj je znan poziv Gastjeva k amerikaniziranju: vzemimo vihar revolucije v sovjetski Rusiji, združimo ga s pulzom ameriškega človeka in izvršujmo svoje delo kot kronometer! Tu najdemo torej novo vero in novo oboževanje sovjetskih komunistov, vero v »vidnega boga«, ki ga imenujemo tudi stroj ali mehanizacija vsega. V tem pogledu se boljševizem prav nič ne razlikuje od svojega največjega nasprotnika, od kapitalizma, zakaj tudi temu je gospodarski uspeh vse, in nič nima po njegovem mnenju pravice in dolžnosti

ovirati ga. Važna razlika med obema pozmovanjema je ta, da gre pri kapitalizmu za gospodarski uspeh posameznika, pri boljševizmu pa vsaj teoretično za gospodarski uspeh celote in cele družbe. Saj vemo, da je že Ljenin sanjal o elektrifikaciji Rusije, tako da bodo gorele v vsaki ruski vasi električne žarnice in brneli električni stroji. Vse to je le en izraz velike vere, ki so jo imeli in jo še imajo sovjetski voditelji v gospodarstvo ter mehanizacijo življenja in človeka, in v kateri vidijo človekovo rešitev. Te rešitve sicer še ni sedaj, temveč bo prišla po njihovih napovedih pozneje enkrat, ko mine sedanja »negativna perioda« in se začne pozitivna. Saj uči marksistična teorija, da je proletarec sam po sebi nosilec dobrega, namreč socialistične družbe, dalje, da je industrija odločilna gospodarska moč in da je velepodjetje najosnovnejša družabna oblika. Zato se sovjetska pedagogika zelo trudi, da bi ustvarila takega človeka, ki bi priznaval delo in pa gospodarsko-družabni uspeh kot odločilni življenjski moči.¹ Ono gospodarstvo, ki je s podvigom meščanstva postalo osrednje gibalno modernega življenja, naj to še naprej ostane in proletarci naj ta razvoj še pospešujejo. Družabno gospodarsko udejstvovanje naj docela zadovolji kolektivnega človeka, zakaj v dobri organizaciji tega življenja naj zagleda ves smisel življenja. Le dobro urejeno gospodarsko življenje more po tem nauku odstraniti vse življenjske težave in more uresničiti vse etične zahteve po človekovi svobodi, enakosti in pravičnosti. Gospodarsko življenje pa daje po tej doktrini poedincem tudi vso možnost, da se docela razvijejo. Reči moremo, da je boljševizem po tem nauku docela t o s t r a n s k o usmerjen in ne najde ter ne more najti nikaškega smisla za kako onstranost. To je religija gospodarskega uspeha, toda religija s o c i a l n e g a gospodarskega uspeha, kjer naj bi bil izključen vsak individualizem.

Na ta način je sedaj razumljiva vsa nestrpna delavnost sovjetov v industrijalizaciji ruske zemlje in vsi velikanski načrti in naprave, ki so velikega narodno gospodarskega pomena. Razumljivo je tudi, da so sovjeti prevzeli in dosledno uvedli T a y l o r j e v sistem, ki povsem mehanizira človekovo delo in ga zares naredi za strojno delo. Razumljivo je tudi, da Rusi v najrazličnejših institutih in zavodih znanstveno natančno in objektivno študirajo proces dela in je nastala tako nova znanstvena panoga o delu z vseh mogočih vidikov. Razumljivo je tudi, da poskušajo mehanizirati tudi umetnost, tako likovno, kakor glasbeno, pa tudi besedno. Saj ni osamljen primer koncerta proizvajan s sirenami in piščalkami tovarn, kot ga navaja Renè Fülöp Miller v svoji zelo duhovito pisani knjigi »G e i s t u n d G e s i c h t

¹ Prim. Waldemar Gurian: Der Bolschewismus, Freiburg in B. 1931, str. 187.

des Bolschewismus«. Isti avtor pripoveduje tudi, da po mnenju boljševikov, n. pr. Lapšina, sploh ni stavbarstva kot umetnosti, temveč gre le za tehnično sposobnost. Boljševiki so še vedno mnenja, da je umetnost le najboljši način uporabnosti in zato ni čudno, če je v delavnicah takih umetnikov postal predmet religioznega kulta — stroj.

Za vse te velike uspehe, ki jih pričakuje sovjetski komunizem od tehnike, od strojev in od gospodarstva sploh, posebno pa še od industrije, je treba novega človeka, ki bo trdno veroval v resničnost pravljice o novem svetu in o novem življenju, ki ga bo ustvarilo socialistično gospodarstvo. Treba je vzgojiti človeka, kateremu bo postal stroj res nov, toda sedaj vidni bog, ki ga bo odrešil.

Temu bi morali dodati mi samo še to, da ta stroj ne sme ubijati človeka in mehanizirati njegovih kulturnih sposobnosti, kakor se to danes dogaja, in da mora stroj služiti človeku in ne obratno. Zato pa bi bilo treba k vzgoji mladega človeka dodati še to, da bi občutil, da gospodarstvo ni vse in da ne gre samo za gospodarski uspeh. Zakaj človek ni samo »od tega sveta« in tudi ne samo za ta svet. Gospodarstvo je pač preenostavno in preveč enostransko telesno-prijetnostno usmerjeno človekovo udejstvovanje, da bi moglo kdaj povsem zadovoljiti njegovega duha. Vsi poskusi tehničnega mehaniziranja človekovega življenja in njegovega kulturnega udejstvovanja se bodo zlomili ob zdruvanju človekovega duha, ki hoče kvišku in se brani šablonske mehanizacije. Res je gospodarstvo važna podlaga za človekovo življenje in res gre danes predvsem za zadovoljitev teh potreb pri širokih množicah zaposlenih in brezposelnih, toda nikdar ne bo ostal človek samo pri gospodarsko praktičnem zadovoljstvu, ker je to le zadovoljstvo mesa, ni pa še zadovoljstvo duha, kjer gre tudi za moralno in religiozno plat njegovega bistva.

IV.

Končno pa poznamo še eno vzgojno idejo, ki je postala v programu za drugo petletko med vodilnimi. To je ideja vzgoje k brezboštvu in želja iztrgati iz mladih pa tudi iz zrelejših duš Kristusa in Boga ter vero v posmrtnost sploh. Kdor je čital program za to brezbožniško delo v letih 1933—1938, je strmel nad doslednostjo in odločnostjo izvesti to vzgojno idejo. Razen tega pa se je zgrozil nad zaželenimi uspehi, ki naj postavijo človeka samo v ta svet in samo za kolektivno delo v tem svetu, pa mu odvzamejo vse hrepenenje in pričakovanje onostranosti, božje pravičnosti in božjega plačila ter kazni. Ideja brezboštva, toda absolutnega brezboštva, ker se borijo

boljševiki enako proti krščanstvu, kakor proti paganstvu, se na najbolj uspešne načine širi potom časopisa »Brezbožnik«, dalje z muzeji, kjer se sramotijo največje dosedanje ruske verske svetinje na način, ki vzbuja grozo, dalje z različnimi predavanji o nebivanju Boga, z zapiranjem cerkva, katere izpreminjajo v institute in v muzeje, in ne nazadnje tudi z brezbožno vzgojo v šolah in v javnosti. Vsa sramotenja vere v različnih izprevodih in procesijah gotovo dosežejo vsaj to, da se omaja ona pobožna mistika ruskega človeka.

Seveda ruski pedagogi dobro vedo, da s tem jemljejo Rusom to, kar je značilno njihovega, da jih s tem tudi narodnostno izkoreninjajo. Toda saj je to njihov namen, ker hočejo ustvariti novega človeka. Saj je to boj proti vsem vezem tradicije, boj proti vsemu, kar je vsaj po njihovem mnenju ustvaril pridobitni gospodarski red. Samo odtod izvira tako duhovno nasilje. Vzgojiteljem novega ruskega človeka je zelo mnogo na tem, da ga usmerijo iz nekega »nerealnega« sveta v ta docela realni svet in mu pokažejo v tem svetu njegove osebne in socialne naloge ter dolžnosti. Zato najdemo tako besno sovraštvo do vsega, kar je usmerjeno v onostranstvo, kar vodi v religiozni svet in kar naj samo spominja na religiozno kulturo. Pokazati v človeku in v življenju s a m o č l o v e k a in samo n a r a v n e sile, ki niso prav nič zavisne od Boga, to je osnovni namen brezbožne akcije. Seveda se za tako gonjo skriva tudi ta namen, da bi osvojili na ta način tudi oni del človekovih sil, ki jih je doslej uporabljal za svojo religiozno kulturo, ter jih uporabiti za izvrševanje g o s p o d a r s k i h nalog. Na ta način je izkoreninjevanje religioznosti iz ruskih duš obenem sredstvo za sprostitev nekaterih sil, ki bi bile dobrodošle za izvršitev velikega gospodarskega načrta.

Seveda se nam mora pri takem pojmovanju vzbuditi misel, da je taka cena za pridobivanje novih delovnih moči absolutno prevelika, in da je religiozna kultura in človekova vera nekaj takega, kar bi sploh ne smeli uporabljati kot zamenjalno vrednoto za gospodarski uspeh. Saj je to pravo življenje duše in duha, ki mora radi svoje večnostne vrednosti in radi osebne zveze z Bogom ostati nedotakljivo tudi tedaj, če so gospodarske prilike še tako neugodne in je gospodarski načrt še tako širokopotezen. Vedeti moramo, da ne ustvarjamo človeka, golega človeka in samo človeka, če mu vzamemo religijo, temveč da ga ponižujemo pod človeka in mu jemljemo njegovo pravo človeško dostojanstvo, ki je postalo povečano po Bogu-človeku. Zato ne more biti izgovor za brezbožno početje niti strupeno sovraštvo zoper vse, kar je božjega, pa tudi gospodarsko uporabljanje vseh človekovih sil ne, zakaj človekova religioznost ni stvar od tega sveta, nego je človekova zveza z božjim svetom, ki se pa vendar ne bo zrušil, čeprav ga napada še tako

močan antikrist. Saj moramo vedeti, da je tudi za Ruse na delu Bog sam in da se zato brezbožna gonja ne more posrečiti.

Tako smo prav na kratko in zato samo površno pregledali štiri vzgojne ideje, ki nam jih nudi za vzgojo novega človeka rusko pedagoško prizadevanje v šoli in v življenju. Pregled nam je pokazal, da nam vse štiri ideje za našo vzgojo ne morejo zadostovati, ker smo našli teledostatke: 1. Ta vzgoja ne upošteva dveh osnovnih elementov na človeku, njegove osebne svobode in njegove osebne odgovornosti; 2. ta vzgoja je usmerjena samo v človekovo zunanjo in politično samostojnost, ne daje pa človeku onih vzgojnih kreposti, poštenosti, dobrote in nepristranske pravičnosti, ki bi ga šele usposobile za samostojnost; 3. ta vzgoja dviga gospodarstvo nad vse kulturne panoge in daje prednost uspehom materialne kulture nad duhovno kulturo in 4. ta vzgoja jemlje človeku edini vidik, ki postavlja človeka nad samega sebe s tem, ker ga pokaže v odvisnosti od Boga in zato tudi v odvisnosti in odgovornosti do sočloveka. Zato pa odvzema ta vzgoja človeku tudi edino rešitev, ki bi ga mogla res preusmeriti v socialno bitje, človeško družbo pa v religiozno kolektivnost — Cerkev.

RADIKALNI „KRŠČANSKI SOCIALIZEM“.

Franc Terseglav.

Socialna okrožnica papeža Pija XI. je vzbudila velik odmev povsod, predvsem v katoliškem svetu, v katerem se širi v čedalje večjih krogih. Njen učinek pa je neprimerno intenzivnejši, nego je bil oni, ki ga je izzvala okrožnica »Rerum novarum«, kar je pač naravno, če pomislimo, da takrat kapitalistični gospodarski sistem zdaleka še ni bil tako razvit, kakor je danes, ko je očitvidno že dosegel svoj višek. Dočim je bila pobuda Leona XIII. na socialnem polju plodovita predvsem v principielnem oziru, so Pijeva izvajanja, ki vseskozi gradijo na podlagi smernic socialne morale, kakor jih je fiksirala »Rerum novarum«, vzpodbudila katoliške sociologe k razmišljanju o praktični realizaciji gospodarskega reda, ki bi kolikor močje odgovarjal papeževi zasnovi, kolikor je iz okrožnice jasno razvidna.

Bilo bi sila poučno, če bi mogli dati pregled o načrtih za konkreten socialen program, ki so nastali pod vplivom »Quadragesimo anno«, da se uresniči politično-gospodarski red, kakor ga je zamislil papež. Videli bi, da so mnogi našli v okrožnici samo potrdilo za pravilnost socialnega programa, kakor so si ga bili že preje zasnovali. Drugim je bila okrožnica povod, da so svojo zamisel družbe ali spopolnili ali pa bodisi bistveno bodisi nebistveno popravili. Tretji zopet smatrajo, da so papeževe ideje temelj za popolnoma novo konstrukcijo družabnega reda. Vse to se križa po dveh smereh, od katerih ena vidi v okrožnici samo neko modifikacijo že obstoječega gospodarskega reda, kakor da papež hoče samo izkoreniniti njega izrodke — in teh ni malo —, dočim drugi — in med temi so tako »krščanski socialisti« kakor tudi nekateri marksisti — smatrajo, da papež

izhaja iz etičnih in socialnih maksim, ki so kapitalizmu diametralno nasprotni. Kaj vseskozi konkretnega se iz tega še ni izcimilo in realizacija vseh teh pobud in zasnov bo le rezultat ali dokončne razjasnitve danega problema po čisto racionalni diskusiji ali pa bo prevladala ona smer, ki ji bo dalo pogona in aktivne energije življenje samo s svojimi nepremagljivimi zahtevami in potrebami — seveda v pravcu onih socialno-etičnih principov okrožnice, o katerih za katoličane itak ni diskusije.

Jaz mislim, da se bo zgodilo drugo, seveda ne brez usmerjajočega vpliva temeljite diskusije načelnih problemov, ki jih je okrožnica sprožila, in tudi ne brez upoštevanja njenih namigov za konkretne rešitve. Po tej poti se bo tudi izoblikovala in konkretno forma korporacije, ki daje »Quadragesimo anno« njeno poglobljeno oznako. Da je baš ta ideja tudi v marksističnem taboru izzvala resno razmišljanje, nam dokazuje okoliščina, da nekateri marksistični misleci — seveda ne gre tu za marksistične ortodoksiste — sindikatom, ki so brez dvoma socialističnega izvora, prisvajajo bitne lastnosti korporacije, kakor jo zamišlja okrožnica. Namen tega kratkega sestavka ni, da bi zavzel stališče napram temu vprašanju (da-li je sindikat res = korporacija ali narobe); pritrnilo pa bo odgovoril na to vprašanje pač vsak »krščanski socialist«, to je tisti, ki v okrožnici vidi absolutno zanikanje obstoječega gospodarskega reda tako v njegovih začetkih kakor v njegovih izdejsvitvah. Tak, recimo, radikalno-socialistični kristjan bo izhajal iz predpostavke, da okrožnica iz organične gradnje družbe, v kateri se posamezni stanovni dopolnjujejo v koristnem delu za celoto, na vsak način izključuje razred modernega kapitalista, ki je po marksistični ideologiji samo izrabljavec ali vsaj bistveno izrabljavec tujega truda — v tem slučaju bi seveda bila korporacija približno to, kar je danes sindikat minus razredna označba, ki je danes sindikatu svojska, ker se mora le-ta boriti za pravice delavstva v nujno izzvanem razrednem nasprotstvu z delodajalcem. Namen teh vrstic je baš ta, da informira čitatelja o tem, kako radikalni krščanski socializem konkretizuje svoje postulate pod vplivom papeževe okrožnice, najsi se z njo strinja ali ne strinja ali pa si jo tolmači v prilog lastnemu zamislu.

Struj med radikalnim krščanskim socializmom v pogledu na družbo je pač ravno toliko, kolikor jih je recimo med konservativneje usmerjenimi kristjani. To pohaja po mojem mnenju iz metafizično fundiranega in zgodovinsko izkušenega dejstva, da je krščanstvo kot religija odrešenja iz greha, ki korenini v srcu posameznika, usmerjeno v nadnaturo, dasi s tem nikakor ne zanikuje življenja tostran, ga pa po svojem končnem smotru podreja bivanju in bitu nadnarave. Kulturno delo zemskega človeka posvečuje, toda le, če je srce obrnjeno k nadzemskemu, in kontemplativna Marija ima v občestvu cerkve nesporno prednost pred delovno Marto, kakor lepo pravi nek zgodovinar. Kako mora zategadelj cerkev kot izvir in delivka milosti v tostranskem stvarstvu biti ljubeča mati vsem brez izjeme, naj so kapitalisti ali proletarci, in kako mora svojo odrešilno nalogo vršiti v vseh okoliščinah, v vsakem družabnem redu, ki je sploh mogoč, o tem sem obširno pisal, kolikor gre za odnos religije do politike sploh, nekdaž že v »Križu na gori« (Fons aquae vivae). Iz tega naravno sledi, kako je težko katoličanu, ki mu je, da se poslužimo besed nemškega pesnika, vse minljivo le prisposoda, absolutirati kakršenkoli družabni red. (In kdor hoče aktivno soustvarjati nov red, ga mora smatrati za ideal, to je, ga mora vsaj za gotovo dobo vrednotiti absolutno!) K temu pride še tretji

moment, da so družabni preobrati redkokdaj rezultat počasnega ugašanja prejšnjih stanj, iz katerih bi se potem iz klic, ki so bile v njih latentne, postopoma tako rekoč kar iz sebe razvilo novo stanje, ampak je zadnji sunek redoma, rekli bi, skorajda nujno izprožen po nasilnem deju ali, kakor temu pravimo, po revoluciji, ki je skoro neizogibno zvezana s posegi na življenje in večkrat tudi na pošteno pridobljeno imetje ali pa vsaj na osebe, ki niso krive okoliščin, v katerih živijo; da je pa kristjanu takorekoč vrojen horror sanguinis, temu pač nihče ne bo oporekal — že najmanjša krivica je zoprna kristjanu pa vsakemu sploh, kdor je blizu krščanskemu etosu (Gandhi). Vem, kako se aktivni upor skuša opravičiti iz morale tudi katoliških mislecev sholastike, mislim pa, če se na ta način sploh da opravičiti, o čemer na tem mestu ne bom razsojal, da bi to bila le neka z velikim notranjim odporom dana koncesija »naravni neizogibnosti«, kakor to nekje imenuje Solovjev. Na koncu bi še omenil (čeprav bi mogoče spadalo na prvo mesto), da je katoliško-cerkvenemu mišljenju mehanično, atomistično in razosebljeno gledanje na družbo, ki je svojsko marksizmu prav tako kakor kapitalizmu, tuje in da mu je veliko bolj blizu gospodarski red, v katerem stan in stanovsko delo temelji na veri in poštenju ter zvestobi pa na hierarhično zgrajeni združbi¹ (korporativizem okrožnice Pija XI. je brez vsakega dvoma vsaj čustveno v tem smislu nastrojen) — to je torej tudi neka jako močna zavora za katoličana, da ne more brez pogoja in brez vsakega zadržka reči dá k družabnim zamislim, ki so rojeni iz sodobne čisto kolektivistične mentalitete. Seveda iz vsega tega niti najmanj ne sledi, da ne bi bilo vprašanje izboljšanja družabnega reda ali pa nove ustvaritve na tem polju nujna naloga katoliške družbe — samo to sem hotel poudariti, da je enotnost v tem pogledu za katoličana veliko težja naloga nego, recimo, za marksista, kojega gledanje je čisto in izključno ter totalno tostransko in za katerega mora družabni sistem, kakor mu ga je zasnoval njegov veliki dogmatik Marx, nujno biti Ideal, to je absolut, ki se mu mora aproksimativno bližati vsak marksistični sociolog in praktični delavec, dočim katoličan zasleduje vsak še tako tuzemski cilj pod vidikom Večnega, do katerega je razdalja od še tako dovršenega zemeljskega »ideala« neskončna.

Po tej disgresiji z glavnega pota, ki se mi pa ne zdi nevažna, bo razumljivo, če tudi v taboru radikalnega krščanskega socializma mnenja o novi uredbi družbe niso enaka. Najdemo tako bistvene razlike kakor nebistvene odtenke, pa naj gledamo belgijske žosiste ali dunajsko šolo ali pa najradikalnejše krilo nemških krščanskih socialistov, kojih program, ki je pa vse kaj drugega nego izdelan, si je zaslužil ime »krščanskega komunizma«. Najbolj so jasni in najbolj stoje na lastnih nogah oni, ki sledijo Orlu, ki pa v nekaterih ozirih — če se sme soditi po tako zvanem katoliškem instinktu (ki nas seveda včasih tudi lahko vara) — svoj družabni red deloma snuje na drugih temeljih nego okrožnica Q. A. Najbolj pa

¹ Pri tem se mi zdi potrebno pripomniti, da po mojem mnenju katolicizem kot tak, tako kar se tiče njegovega moralnega sestava kakor njegove hierarhične uredbe, ni ustvaril srednjeveškega stanovskega reda, ampak da sta si oba reda, ki sta prvinsko drug od drugega popolnoma neodvisna, prišla takorekoč nasproti in da je katoliški etos ta stanovski red tako poduhovil kakor utrdil — obratno je seveda tudi fevdalizem v tem in onem pogledu močno vplival na vnani lik cerkvene organizacije.

me zanima radikalizem Nemcev iz rajha, ker gre pač do najskrajnejše meje. V takem slučaju je namreč posebno pri kristjanih običajna reakcija, dokler se nemirni duh ne ustavi na točki, ki utegne biti prava. Nemški krščanski socialisti, ki so pod vplivom znanega Vitusa Hellerja in kojih smer je bila od nemških škofov svojčas obsojena, danes očitno doživljajo svoj lasten preobrat, ne da bi nehali biti na skrajnem levem krilu v krščanskem duhu zamišljenega socializma. Jaz ne izrekam tu prav nobene vrednostne sodbe o tem razvoju, niti tam, kjer se je začel, niti tam, kjer se je nehal, ampak imam samo namen, da čitatelja kolikor mogoče objektivno informiram, kje v tem oziru danes stojimo. Pri tem nočem izhajati iz celotne slike, ki bi nastala, ako bi hotel podati ta radikalni krščanski socializem, kakršen je v današnjem momentu kot sistem, ampak hočem slediti njegovemu razvoju.

Najprej — tako se mi zdi — se je zavedel Hellerjev socializem težkoč, ob katere mora zadeti krščansko misleč človek, ki se je navdušil za ruski kolektivizem, ako začne objektivno motriti odnos narurne kmetske biti do družabnega vprašanja. Radikalni krščanski socializem je prepričan, da se mora gospodarstvo zasnovati in voditi načrtno na podlagi ideje skupnosti («skupnost» rabijo Hellerjevci sploh raje nego »kolektivizem«). Treba je, pravijo, zemljo osvoboditi zadolženja in robstva obrestim, to se pravi, treba je zlomiti to robstvo po novi ureditvi valute in denarnega sestava sploh. (Pri tem je jasno, da so načeloma po starih cerkvenih očetih proti vsakemu obrestovanju sploh). Čisto konkretno: treba je razlastiti veleposestva in ustvariti zdravo kmetstvo, ki svobodno živi na svoji grudi in ves narod oskrbuje z živili. To seveda vede do razlastitve vseh proizvajalnih sredstev, ki nosijo kapitalistično oznako (sledim popolnoma frazeologiji Hellerja). Z drugimi besedami: kapitalistično lastnino je treba prevesti v nekapitalistično lastnino onih, ki so danes brez lasti. To pomeni vpostavitve naravnega gospodarskega reda, v katerem sta kupna moč, delo in proizvodnja naravno funkcionirajoča enota in celota. Sila, ki more tak red vpostaviti, sta delavstvo in kmetstvo.

Kako te sile spraviti k sodelovanju?

Treba je, pravi Heller, vpostaviti narurno zvezo med kmetom in proletarcem. Po komunističnem programu je to jako enostavno: kmet naj se podvrže proletarski diktaturi, kakor je to v Rusiji. Z enako logiko, pravi Heller, terjajo nemški nacionalni socialisti, naj »čreda« sledi svojemu »Führerju«. Oboje je utopija! Proletarsko-kmetska zveza ne more imeti ne kapitalistične ne komunistične vsebine, ampak more biti le socialistična (v krščanskem smislu). Nemški kmet in nemški srednji stan sta danes propadla v kapitalističnem in po kapitalističnem sestavu. Ne moreta pa tudi pritrđiti nobenemu komunističnemu sestavu, ki pravtako uničuje svojino zemlje, tudi svojino malega kmeta samega, zakaj s tem je zanikan kmet kot kmet in vržen v proletarstvo. Komunistični družabni red ne izbriše proletarstva, ampak vse spreminja v proletarstvo v družabnem redu, kjer je lastnina proizvajalnih dobrin odpravljena in so vsi samo delavci brez lasti. Če je tako stanje današnjemu industrijskemu delavcu razumljivo, ker pri takem redu nima ničesar izgubiti, torej vsaj ni na slabšem, nego je danes, je položaj kmeta čisto drugačen. Tudi najbednejši nemški kmet ima pri tem nekaj izgubiti, in sicer jako veliko, namreč svoje k m e t s t v o, svojo zraščenoost z grudo, svobodo svoje eksistence, to, kar kmeta bitno označuje! In temu nemški kmet nikoli ne bo pritrđil.

Nemško kmetstvo je na tem, da preмага liberalni kapitalistični pojem svojine. Naraščajoča beda in zadolžitev sta mu odprli oči, da v kapitalizmu gara samo za kapital kot suženj brezosebnega kapitala. Spoznava, da je njegova rešitev kot svobodnega kmeta na svobodni grudi samo v tem, če njegova zemlja ne bo več predstavljala premoženjske vrednote v kapitalističnem smislu, če ne bo več prodajno blago, ampak če mu bo lastnina, lastninska pravica na zemljo, dana samo kot fevd (Lehen — Čeli pravijo temu 'leno'), kot mandat vsega naroda, vse skupnosti. Rusija tega reda ne pozna. Ruskega kmeta so pridobili z darilom nakazane zemlje, ruski kmet pa ni vedel, da je ta dar imel samo začasen značaj. Komunistem pomenja uničenje vsake, tudi srednjestanovske in malokmetske samostojnosti sploh. Podpora malokmečkega obrata, ki je v programu zapadnih komunističnih strank, ima zgolj prehodni značaj. Tudi mali kmet bo izgubil in mora izginiti v komunističnem kolektivismu. Nemški kmet pa nikoli ne bo pritrnil temu, da bi se svoji samostojnosti odpovedal, naj se mu godi še tako slabo, njegov ideal ni, da bi žrtvoval sebe kot poseben stan, ampak narobe, on se hoče kot stan ohraniti in to samoohranitev še poglobiti! Če industrijski proletarijat nima smisla za to vrednotenje, je vzrok temu to, da take vrste samostojnosti nikoli ni doživel. Golo proletarsko mišljenje se ne more včutiti v kmetško mentaliteto, ki je ustaljena v zemljo. Vse, kar marksizem ali leninizem reformirata na biti kmeta, je samo eksperimentiranje.

In vendar spadata proletarijat in kmetstvo tesno skupaj. Ne samo zato, da bijeta zadnjo odločilno bitko, ampak predvsem zato, da zgradita novo socialno stavbo. Oba se morata boriti skupaj za preobrat kapitalističnega sistema. Da iztrgata tako zemljo kakor delo gospodstvu kapitalizma. Da zlomita zaslužnje obrestim. Da se poddržavijo banke. Da se razlasti veleposest. V Nemčiji, pravi Heller, imamo 18.000 veleposestnikov, ki posedujejo 4 milijone hektarjev najboljše zemlje. To je treba prevesti v kmetško posest, in sicer brez odškodnine, kolikor je treba zemlje enemu kmetškemu posestvu normalne izmere. Kajti zemlja, pravi, je last ljudstva, kateremu je bila odvzeta, radi česar veleposestnik nima do nje pravice. Na ta način se bo 2 milijona ljudi zopet vkoreninilo v nemško zemljo. Toda ta zemlja se ne sme poddržaviti, ker nočemo brezposestnih robotnikov države. Narobe, mi hočemo narod zopet zvezati z naravno pravico do lastnine: razdedinjeni, razlašeni in oropani morajo zopet priti do naravne svojine. Kdor pa ima preveč, mora ta višek oddati. Last pa se ne sme izničiti v robstvu kolektivu, ampak se mora le osvoboditi svoje kapitalistične oznake, da ne bo skupnost robovala zasebnemu lastniku ali brezosebni trustom. Država, skupnost naj ima »nadlastnino« (Ober-eigentum), kmet pa lensko (fevdno) last. Zemlja se ne sme več zadolžiti in obremeniti s hipotekami. In nihče nima pravice, živeti od obrestne rente. Kmet, ki mora biti in ostati samostojen posestnik, pa je pripravljen vstopiti v obratno gospodarsko skupnost, v obratno kolektivno gospodarstvo, kar je bil že ideal krščanskega zadružništva, ki se pa je postopoma zopet kapitaliziralo, ker je manjkalo predvsem moralne sile, da se kapitalizem kot gon za neomejenim pridobivanjem preмага.

Zaenkrat ni treba, da bi na tem mestu razlagali gospodarski program tega radikalnega krščanskega socializma z ozirom na industrijsko delavstvo. O tem bo treba še razpravljati posebič. Kako se je končno usmeril radikalni

krščanski socializem Hellerja nasproti kmečkemu vprašanju, to je zaenkrat zato najbolj zanimivo, ker je značilno za krščansko miselnost tega radikalizma. Na vsak način je v zamislu tega socializma v resnici podana bitna zveza in duhovna skupnost med kmetom in modernim proletarcem. Kmet, ki, osvobojen robote kapitalizmu, svojo zemljo v resnici poseduje kot dedno leno, in pocenjuje svojo proizvodnjo po zadružni izrabi moderne tehnike, ki izključuje vsako spekulacijo, gre naravno lahko roko v roki z delavcem, ki analogno kakor kmet postane izključni lastnik produkcijskih sredstev po načrtnem zadružnem obratu, kateri ne bo več last zasebnega kapitalista ali brezosebni kapitalistični trustov pa tudi ne državnega kolektiva, kateremu je imanentna tendenca, da pogoltne vsako svobodo, to je, da je tiran. Je pa radikalni krščanski socializem trdno na stališču, da gre državnemu kolektivu velika vodivna, nadzorujoča in usmerjajoča ter represivna oblast, da se zadušijo kapitalistični goni že v kali — zdi se, da je državi sploh neizogibno prisojena v bodočnosti veliko večja in globlje segajoča funkcija v socialnem in gospodarskem življenju, nego smo tega bili vajeni ali smo ji hoteli priznati v dobi gospodarskega liberalizma, ki je kvarno vplivala tudi na mentaliteto katoličanov.

Eminentno krščanska je pa tudi duhovna in etična podlaga takemu radikalnemu krščansko-socialističnemu gospodarstvu, ker hellerizem danes kakor tudi preje (ko pa ni bil še tako jasen in izdelan) odločno odklanja vsako duševno robstvo, ki nasilno zatira v človeku in narodu religioznost kakor sploh vsako svobodo do lastnega prepričanja in nazora. Tukaj zagovarja radikalni krščanski socializem princip liberalizma v najboljšem pomenu besede — princip, ki je, prav umevan, odlično krščanski princip (na to dobro opozarja znani Ernest Michel v sestavku »Politischer Katholizismus und Liberalismus« v »Frankfurter Zeitung« z dne 8. januarja 1933), o čemer nameravam obširneje pisati drugič bodisi na tem ali na drugem mestu. Naj h koncu še omenim, kako radikalni krščanski socializem novo državo zamišlja v najširšem političnem pogledu: Država se gradi od spodaj navzgor, iz vasi k okrožju, do dežele, do države po svobodno izvoljenih zastopnikih delovnega ljudstva, ki voli po svojem lastnem prepričanju in po stanovskih vidikih brez strankarskega vpliva v današnjem smislu. Vodstvo države pa mora biti v rokah svobodnih mož idealne duševne aristokracije, katera pa ne sme biti plačana preko povprečja splošnega narodnega premoženja in ki zato tudi ne bo izgubljala neprestane tesne zveze z delovnimi stanovi naroda. Čeprav je tudi to še vse premalo konkretizirano in je misel vzeta iz moderne demokracije (pa saj so to toli oklevetano demokracijo, kolikor tiče »zgradbo države odz dolaj navzgor«, kopirali celo sovjeti — tudi ideja »duševne aristokracije«, ki je nujni korektiv tako zvani ljudski volji — je vzeta iz ust naravnost Robespierri!), je zdrava in pravilna.

Iz tega vidimo, da je Hellerjev krščanski socializem po daljšem razvoju prišel do točke, kjer se mu je pokazala nujna potreba, da se postavi na lastne noge — prej je pri njih prevladovala misel, da naj bi se katoliški socialni delavec udejstvoval v marksizmu samem sans reserve — vidimo, da ima, kar tiče korenskega pojmovanja kolektiva, svojo lastno podlago in da se zopet bliža oni enoti katoliškega svetovnega nazora in naše kulture, v kateri je nezavestno gotovo že od početka koreninil, da se je pa na drugi strani po vplivu marksizma na spoznanjih gotovo tudi v naj-

pozitivnejšem smislu obogatil. Dunajska Orlova krščanskosocialistična šola je bila, kar tiče samostojnost prvega izhodišča in najzadnejše podlage, že od začetka daleč pred hellerizmom, ker je snovala ves čas v neprestani organski zvezi s prvimi katoliškimi sociologi 19. stoletja, ki so že gradili na določnejšem socialnem in gospodarskem sestavu v duhu cerkve, in ker se je prizadevala, da ga sama dogradi v čisto samostojno enoto v tem duhu, čeprav je mogoče, da se ni obvarovala zmot. In tukaj stojimo vsi člani katoliškega občestva pred dilemo: ali zgradimo svoj socialnogospodarski sestav kot organičen del svojega nazora o transcendentnem in o tostranskem vesoljstvu v skladu z njim, tako da se ohrani naša bitna enota v religioznem in metafizičnem ter v političnem in socialnem oziru, kakor smo jo vajeni gledati že 1000 let, to je, odkar je krščanstvo na zapadu bistveno sestaven del vse naše kulture in odkar je cerkev kot taka najvažnejši faktor političnega življenja v občestvu države — ali pa moramo to enoto žrtvovati, jo fundirati tam daleč, daleč odzadaj nekje v mističnih globinah, ki se te zemlje le malo tičejo in ki nam samo dovoljujejo, da smo, kolikor pride v poštev naše religiozno zvanje, preroki, apostoli, mučeniki ljubezni in nič več — na posvetnih področjih politike, gospodarstva, socialnega reda pa si prisvajati pravico čim polnejše svobode, da delujemo na osnovi katerekoli politične stranke in gospodarskega reda, ki se nam zdi najpravielnejši in najprikladnejši, da je le vsaj kolikortoliko — čeprav samo latentno — skladen z naravnim etosom v tolikih stoletjih po vplivu krščanstva oplemenitenega človeštva. So ljudje, ki tudi to zagovarjajo, ne bom se pa veliko motil, če izrečem sodbo, da bi to pomenilo začetek popolne disgregacije katolicizma, ako je tako zamisel vzeti popolnoma ad verbum. Ne sme se, mislim, nihče vdajati iluziji, da bi resnično cerkven katolik mogel to sprejeti. Če je pa temu tako, potem je pa tudi kategoričen poziv, da mora katoličanstvo danes sebi zgraditi tako sklenjen, logično zvezan in v praktično življenje in potrebe aktivno posegajoč socialni in gospodarski sestav, kakor si ga je zgradil marksizem, da bo na njegovi podlagi mogoča čisto konkretna preosnova družbe. Zaenkrat pogrešamo to tako na konservativni strani kakor v taboru radikalnega krščanskega socializma in že ta razdeljenost sama na sebi je nekaj, kar nujno kliče po remeduri, razodevajoč neko notranjo slabost: da nimamo (vsaj na ploskvi zavestnosti) več vseskozi enotnega gledanja na svet. Zaradi tega pa jaz sam nisem pesimist, ker menim, da živimo v nujnem, fatalno hotenem prehodnem stadiju in sem tudi tega mnenja, da moramo drug drugemu pustiti v avguštinskem smislu zadosti svobode v iskanju, ki po mojem trdnem prepričanju v neopaznih in nezavestnih globinah itak išče le enote in jo bo tudi doseglo, čeprav mogoče ne v taki in toliko uniformnosti kakor doslej. Zakaj poizkusi totalne restavracije bivšega z vsem nebitvenim vred s preziranjem zdravega razvoja, ki človeštvo in cerkev providencialno vodi k razodetju čim popolnejšega Dobra, se mi zde — naj povem to čisto odkrito — obsojeni na neuspeh, čeprav na zunaj izgledajo kot nekaj jako strumnega in nadresničnega. (Vsak »nad«, to je ekstrem, je zoprn). Če se ne motim, tudi srednji vek, ki smo ga vajeni smatrati kot vek veličastno zgrajene enote vseh področij življenja v katoliški kulturi, ni bil brez podobnih zelo hudih notranjih kriz, ki so se v svojih nasprotjih časih premestevale le umetno, dokler ni katoliški kosmos zopet našel ravnovesja in je bil še popolnejši ko prej.

FAKULTATIVNA STERILNOST.

Dr. Ant. Breclj.

Pisano in zamotano je življenje v nas in okoli nas kakor neko nepregledno, neprestano vrvenje; vse vršenje se javlja v novih, vedno menjajočih se oblikah, a vendar drži izrek, ki ga je izustil modrec, motreč vse dogajanje v globini: Nič novega pod mesecem. Navzlic mnogoličnosti prirodnega vršenja je odkril človeški duh v vsej prirodi neko veljavno stalnost in redovitost, v prirodnih čudih in tajnah je zasledil prirodne zakone in išče nadaljnjih. Silno počasno je to spoznavanje, komaj majhen drobec je zanesljivo raziskan od ogromne neznanke, ki ji pravimo svetovje, veliki svet in mali svet ali človek sam. In še to pičlo dognanje, kar ga je, ima v sebi čudno posebnost: vsako odkritje nam razkriva nove, neopažene neznanke navzgor, navzdol in naokrog v vseh smereh.

Največja tajna pa je še vedno človek sam sebi. Nepregledno za posameznika je ugotovljeno znanje o človeku in njegovem življenju, še več pa je neznanega, tako da je priznan veščak trdil, češ vse naše znanje je komaj kakor prvo svetlikanje jutrne zore v primeri z dnem, ki se nam obeta. Kako malo še vemo o nastajanju novih živi in še to, kar vemo, smo doznali bolj na drugih živih kakor na sebi in to doznanje prenesli na lastne zadeve kar se časih obnaša, časih pa ne.

Vendar nam je p l o d n j a živali in rastlin kolikor toliko znana, ker je v prirodi lepo in smotrno urejena. Čudovite so naprave in sposobnosti, ki jih imata žival in rastlina, da se ohranita preko mej lastnega življenja v potomstvu, to dejstvovanje znači izraziti višek in smoter živalskega in rastlinskega življenja. Kako je vse smotrno urejeno, da dosega žival in rastlina ta namen, so nam napisali prirodzanci kar cele knjižnice samo o tem poglavju.

Veliko manj je dognano tozadevno spoznanje glede človeka, ker je analogno dogajanje mnogo bolj komplicirano že zavoljo drugačne narave človeka tudi pri tako zvanih prirodnih narodih, tembolj pri kulturnih narodih. Dočim je f e r t i l n o s t živali in rastlin v prirodnem stanju urejena in omejena na dobe, ki so za prospeh potomstvu najbolj ugodne, je veljalo do prav zadnjih časov kar na splošno naziranje, da je seksualno razvit človek n e o m e j e n o f e r t i l e n , kakor da človek ni vezan na prirodu in njene zakone in da sme in more ravnati poljubno tudi v tem pogledu.

To splošno naziranje velja pač samo za moško plat seksualne edinice: ne pa za žensko ali ne v toliki meri. Za žensko seksualno življenje je značilna p e r i o d i č n o s t , neko redno obnavljanje splošnih in genitalnih pojavov. Najbolj vidna v tem krogotoku je

menstruacija, najbolj važna pa je redkokdaj opazna ovulacija, zoritev jajčeca, ki se po razpoku Graafovega folikla (ki je nekako mehurčasto leglo in zorišče jajčeca) loči iz ovarija in se začne pasivno pomikati po jajcevodu proti maternici, premikajo ga v tej smeri migetalke v sluzničnem epitelu (vrhnjici), morda tudi peristaltično gibanje mišičja v jajcevodu.

Kdaj in kje se sreča jajčece, ki je še vidno s prostim očesom, premer znaša okoli 0.1 mm, z mikroskopsko majhnim spermatozom, in se ž njim spoji v novo, življenja zmožno enoto, kar se imenuje oplodba (*impraegnatio*, *fecundatio*), ni bilo doslej znano, enako ne pomen tako zvanega žoltega telesa, ki se napravi v ovariju iz razpoklega Graafovega mešička, tudi ne časovno in vzročno razmerje med ovulacijo in menstruacijo, malo ali nič o dolgoživosti jajčec in semena. Navzlic izraziti periodičnosti seksualnega življenja se je smatrala seksualno razvita žena za fertilno v vseh fazah mesečne mene.

Prvi, ki je oblikoval izraz o fakultativni sterilnosti in objavil to svoje mnenje, je bil dr. C. Capellmann, avtor znane »Pastoralne medicine«, ki je doživela iz njegove roke 13 izdaj. Sklicujoč se na lastno izkustvo in podatke drugih trdi Capellmann, da je tretji teden po začetku zadnje menstruacije tista doba, ko je impregnacija ali fekundacija neverjetna. V zadnjih dnevih pred začetkom prihodnje menstruacije je po mnenju večine avtorjev verjetnost impregnacije zopet večja. Ne more se trditi, da je katerikoli čas med dvema menstruacijama, ko je oploditev absolutno nemogoča, vendar je v nekem določenem času verjetnost tako majhna, da ne pride v praksi v poštev. Doba fakultativne sterilnosti se začne po Capellmannu po 14. dnevu po začetku menstruacije in traja do 3.—4. dneva pred prihodnjo menstruacijo. Točno ravnanje po tem navodilu daje tolikšno varnost kakor kakršnakoli druga oblika preprečevanja.

Že naslednik-izdajatelj iste knjige dr. W. Bergmann poudarja v naslednjih izdajah nezanesljivost Capellmannove metode¹. V francoskem delu te vrste, poudarja dr. G. Surbled, da je po kliničnih zapisnikih medicinske fakultete v Parizu ugotovljena možnost koncepcije ves čas med periodama in da je menstruacija najbolj fertilna doba². Italijanski strokovnjak pastoralne medicine dr. J. Antonelli omenja v svoji zadnji izdaji: »Tamen rationes et facta quae exposui-

¹ Capellmann-Bergmann, *Pastoralmedizin*, 19. Aufl. Paderborn 1923, str. 302 in nasl.

² Surbled-Wilke, *Die Moral in ihren Beziehungen zur Medizin und Hygiene*. III. Band: *Das geschlechtliche Leben*. Hildesheim 1910, str. 106 in nasl.

mus, ad quaestionem, utrum adsint nonnulla tempora, in quibus fecundatio impossibilis evadat, responsionem negativam praebent.»³

Iz slovnice vemo, da ni pravila brez izjeme, in da izjema potrjuje pravilo. Slovnica je zbirka pravil in zakonov, veljavnih za jezik. Kakor v slovnici, tako je tudi v biologiji, ki izsleduje ali ugotavlja pravila in zakone organskega življenja. Ni pravila brez izjeme, a navzlic izjemam je pravilo vendar veljavno, dasi ne absolutno. Vemo, da se z meno, ki nastopa pri ženah v petem desetletju, končuje menstruacija, ker je prenehala ovulacija in da so žene po tej dobi sterilne. Poznamo pa že iz sv. pisma dve izjemi (Sara in Elizabeta); v medicinskem slovstvu je navedenih več takih izjemnih primerov, največja redkost je menda ona Parižanka, ki je tik pred francosko revolucijo rodila otroka v svojem 79. letu, ko so ji drugi otroci že zdavnaj pomrli zavoljo — starosti. Ali so take izrednosti vredne upoštevanja v dejanskem življenju?

S tega vidika treba presoјati življenjske pojave.

Izza davnine je slutilo človeštvo, da vlada neki red v delovanju, da se namreč prenašajo ugodna ali neugodna svojstva od roditeljev na potomce, a načina in pogojev takega prenašanja ni bilo najti. Sam Darwin je obupal, da bi mogel najti ključ do spoznanja spričo tako očitvidnih in vendar tako zamotanih življenjskih pojavov. Ta gordijski voz je vzel v roke skromni menih Gregorij Mendel, kasneje opat v Brnu na Moravskem, zagrabil nit na pravem koncu in s preprostimi pripomočki ugotovil pravila delovanja. Njegovo genialno odkritje je ostalo neopaženo pol stoletja. Desetletja po Mendelovi smrti je učeni svet sprejel njegov nauk, mendelizem je dandanes stožer biološkim strokam.

Nehote se spominjam opisane usode epohalnega Mendelovega odkritja, ko razpravljam o vprašanju, označenem v naslovu. Preproste žene slutijo nekaj o teh stvareh, učeni ljudje ugotavljajo podatke o fertilitnosti in sterilnosti izvestnih dob, podatki prvih so nezanesljivi, ugotovitve drugih se ne ujemajo, zato velja še na splošno naziranje, da je seksualno zrela žena fertilna kar neprestano, ako ni v gravidnem ali v puerperalnem stanju (ko se izvršuje post partum restitutio ad integrum).

V obupno zmedo glede tako važnega vprašanja so prisijali prvi žarki jasnejšega gledanja tik pred svetovno vojno. Razni raziskovalci, na čelu jim Rob. Schroeder iz Rostocka, so ugotovili, da ovulacija in menstruacija ne koincidirata, kakor se v obče sodi, marveč alternirata, da se namreč vrši normalna ovulacija v sredi med dvema

³ J. Antonelli, *Medicina pastoralis*, vol. 8., editio V., Pustet, Romae 1932. str. 161.

menstruacijama. Ti učenjaki so pojasnili pomen žoltega telesa (corpus luteum), ki je nekak samostojen, dasi začasen organ z izločanjem posebnega inkreta (notranjega izločka) in da prav ta provzroča premenstrualne in menstrualne spremembe v maternici.⁴

Vojni dogodki so preprečili nadaljno raziskovanje in preskušanje teh ugotovitev. Sicer je dala svetovna vojna kot ogromen eksperiment tudi v tem pogledu dokaj gradiva za opazovanja in proučevanje, in po raznih strokovnih časopisih so bili objavljeni kolikor toliko točni podatki o roku koncepcije pri ženah, ki so imele moče na dopustu samo za nekaj dni. Izkazalo se je že takrat, da je bila doba kmalu po menstruaciji najbolj fertilna, da pa je bila zadnja tretjina sterilna.

Vse to gradivo je začel po določenem načrtu zbirati in s svojim raziskovanjem izpopolnjevati mladi učenjak dr. Hermann Knaus, zdajizr. vseuč. profesor v Gradcu, ki je podatke drugih raziskovalcev in svoje izsledke kaj točno označil: »Po teh izvajanjih moremo z gotovostjo reči, da ima tudi spolno zrela žena fiziološko sterilnost. Žene z rednim štiritedenskim ciklom torej ne morejo koncipirati v prvih desetih dnevih in od 18. menzualnega cikla naprej. Rodovitna perioda, ki morejo med njo kohabitacije dovesti do nosečnosti se začne z 11. dnevom in končuje z vključenim 17. dnevom cikla; in optimum spočetljivosti takšnih žen je v dobi od 14. do 16. dneva cikla.«

Isti avtor je svoja dognanja še poglobil in razširil na druge oblike menstrualnega cikla ter podal njihovo ponazoritev.⁵ Po teh podatkih je sestavljena razpredelnica (po Knausu).

Razpredelnica po Knausu

1	2	3	5	7	9	11	13	15	17	19	21	23	25	27	29	31	33	35	37	

Legenda: dies sterilitatis physiologicae, dies conceptionis possibilis, dies ovulationis (tempus optimum ad concipiendum).

Istočasno, prav za prav že poprej, je prišel japonski učenjak dr. K. Ogino čisto samostojno do sličnih rezultatov po drugi poti. Na

⁴ Poročilo o teh izsledkih v Jahreskurse für aerztliche Fortbildung 1913. VII, str. 45: Menstruation und Ovulation, in istotam 1914. VII, str. 44: Die zeitlichen Beziehungen der Ovulation und Menstruation. Lehmanns Verlag München.

⁵ Privatdozent Dr. H. Knaus: Ueber den Zeitpunkt der Konzeptionsfähigkeit des Weibes im Intermenstruum. Münchener medizinische Wochenschrift Nr. 28. 12. Juli 1920.

⁶ Prof. Dr. H. Knaus, Ueber den Zeitpunkt der Konzeptionsfähigkeit des Weibes. M. m. W. Nr. 9, 25. Febr. 1931.

ovarijih 118 operiranih žen je preiskal in ugotovil termin ovulacije in menstruacije. Že v l. 1923 in 1924 je priobčil v japonskih listih svoje izsledke, on sam in mnogo japonskih zdravnikov je preskusilo vrednost teh dognanj glede termina koncepcije v dejanskem življenju. Življenjska izkušnja je sijajno potrdila Oginova pravila, nakar jih je učenjak objavil l. 1930 tudi v Evropi.⁷ Izvleček Oginovega odkritja je ta:

Oginova razpredelnica

Cyclus	1	3	5	7	9	11	13	15	17	19	21	23	25	27	29	31	33	35	37	39	
40																					
38																					
36																					
34																					
32																					
30																					
28																					
26																					
24																					

Legenda: □ dies sterilis, ◻ dies conceptionis rarioris, ◻ dies conceptionis crebrioris, ◻ dies ovulationis.

Običajno časovno merjenje menstrualnega cikla (»po začetku menstruacije«) po Oginovem mnenju ni smotno, ker se menstrualni ciklus močno spreminja že pri isti ženi, tembolj pri različnih ženah, točnejše se mu zdi določevanje po dnevih »pred prihodnjo menstruacijo«. To pa zategadelj, ker se izvrši ovulacija med 12. in 16. dnevom pred pričakovano periodo ali drugače povedano: če se jajčece ne oplodi, se pojavi menstruacija 13. do 17. dan po ovulaciji. To časovno razmerje je po Oginu stalno in neodvisno od trajanja ali nerednosti menstrualnega cikla, kakor je razvidno iz Oginove razpredelnice.

V bistvu se obe razpredelnici presenetljivo ujemata. Razlike med njima so v tem, da prisoja Knaus spermatozooom sposobnost za impregnacijo v ženskih genitalijah komaj dva dni, Oginu jim pripisuje večjo dolgoživost in daljšo oplodljivost, tudi 4 in bolj redko do 8 dni. Oba učenjaka smatrata jajčece za zelo kratkoživo, po razpoku mešička da znaša njegova oplodljivost nekaj ur, a ne več kakor kvečjemu

⁷ Dr. K. Oginu (Njigata, Japan): Ovulationstermin und Konzeptionstermin. Zentralblatt für Gynaekologie 1930.

dva dni. Oba učenjaka smatrata vsak svoje odkritje za biološko zakonitost, ki da se je pri vseh točnih opazovanjih in poskusih izkazala za veljavno.⁸

Ogino-Knausova metoda je veljavna za vse primere z rednim in stalnim menstrualnim ciklom, ne velja pa za primere z neredno ali nestalno periodo. Še manj za primere brez menstruacije. Fiziološka amenoroja je po porodu ali splavu, patoloških amenoroj je nepregledna vrsta, tudi primeri menoragij ali metroragije, se ne smejo presojati po označeni metodi. Metoda je uporabna, ko je točno ustanovljeno vsaj eno razdobje, varnejše je ravnanje po podatkih dveh ali več zanesljivo opazovanih razdobji; brez zdravniškega posveta in začasnega nadzora je določanje fertlnih in sterilnih dob nezanesljivo.

Doslej mučna vrzel našega znanja je z Ogino-Knausovim odkritjem zadovoljivo izpolnjena; s tem spoznanjem je omogočeno zakoncem in zdravnikom, da žive oziroma ravnajo po prirodnih načelih in opuste v dosego npravstveno dopustnih ali celo hvalevrednih namenov, kakor je časih urejevanje oziroma omejevanje fertlnosti, vsa protinaravna in nasilna, oğabna in npravstveno oporečna ali podla sredstva; na tej podlagi je mogoče pospešiti ravnanje tudi v pozitivni smeri, da se namreč izkoristijo dobe, ki so koncepciji najbolj ugodne.

Pisec te objave se zaveda velike odgovornosti, ki jo poudarja papež Pij XI. v svoji okrožnici »O krščanskem zakonu« pišoč: Ta zdravi nauk in ta verska vzgoja glede krščanskega zakona bo daleč proč od tistega pretiranega fiziološkega pouka, ki hočejo ž njim v naših časih nekateri, ki se ustijo, da bodo izboljšali zakonsko življenje, zakoncem pomagati, ko toliko besedičijo o teh fizioloških rečeh, a s tem bolj uče, kako premeteno grešiti, kakor pa krepostno in čisto živeti (stavek 113).

Glede na izredne stiske in nevarnosti, ki ogrožajo krščanski zakon v današnjih časih ne samo z zdravstvene, gmotne in družabne strani, temveč iz miselne in npravstvene razrvanosti, je priobčena ta razpravica, ko je zadeva sama postala kolikor toliko znana naši javnosti⁹ in nujno zahteva pojasnitve. Tolaži in osrčuje pisca te objave odstavek v isti okrožnici: Tudi tisti zakonci ne ravnajo proti naravi, ki se poslužujejo svoje pravice na pravšni in naravni način, dasi ne more vzkliti novo življenje radi naravnih vzrokov, bodisi časovnih okoliščin bodisi telesnih nedostatkov. V zakonu namreč samem kakor v rabi zakonske pravice so tudi drugotni nameni, kakor so medsebojna

⁸ J. N. J. Smulders (Holland), *Periodische Enthaltung in der Ehe. Methode: Ogino-Knaus*, III. Aufl. Mai 1932. Manz, Regensburg.

⁹ Fr. Zabret, *Sv. zakon — vrelec življenja*, Ljubljana 1932. Opomba na str. 39 do 40.

pomoč, negovanje medsebojne ljubezni in uteha poželjivosti, za čemer stremeti zakoncem ni nikakor prepovedano, da je le nedotaknjeno notranje bistvo tega dejanja in dolžna usmerjenost na prvotni pomen (st. 60).

OKROŽNICA »QUADRAGESIMO ANNO« IN NAČRTO GOSPODARSTVO.

Dr. Ivan Ahčič.

V eni točki so nasprotniki krščanske socialne reforme daleč pred nami. Izvrstno namreč umejo uporabljati razne radikalne krilatice. Je pa to razumljivo. Kajti, kar morejo svetu povedati, ni polna resnica. Žive od enostranosti svoje zmote, od vtesnitve resnice, iz česar se poraja potem njihov radikalizem. Vse resnice pa ni mogoče objeti z enim pojmom, ni je mogoče priostri v en besedni izraz, njenemu univerzalizmu ne moremo dati izraza v eni sami krilatici. V tem pogledu smo katoličani pač na slabšem, ker imamo vedno pred očmi povezanost vseh socialnih problemov, naš pogled objema organsko rast vsega gospodarskega življenja. Zato tudi ne moremo poskušati, da s kako enostavno radikalno formulo rešujemo dokaj zamotani socialni in gospodarski kompleks našega časa, kakor to lahko delajo n. pr. marksisti. Da pa so takšne radikalne krilatice jako uspešno agitatorično sredstvo, vidimo iz tega, da se jih tudi katoličani brez posebnih pomislekov oprijemajo in jih sprejemajo kot čisto, edino zveličavno resnico.

Tako so v zadnjem času znali socialisti napraviti mnogo reklame s tako zvanim »načrtnim gospodarstvom«. Ne samo mase delovnega ljudstva, ampak tudi znanstveniki raznih smeri so se upapolno oprijeli nove formule, ki naj ozdravi sedanji gospodarski kaos. To namreč vidi vsak, da je ena glavnih napak sodobnega kapitalističnega gospodarstva neurejenost in nesmotrenost in da se nikakor ni uresničila toliko obetajoča formula gospodarskega liberalizma: *laisser faire — laisser passer*, ki je imela popolno gospodarsko svobodo za najboljši regulator produkcije in konsuma. Razblinila se je lepa iluzija liberalnih gospodarskih teoretikov, ker je iz svojega sistema izključila bistvene socialne činitelje, to je vero, moralo in socialno zakonodajo ter prepustila gospodarsko polje samo gospodarskemu instinktu ekonomskih ljudi, ki so znali sicer mnogo producirati, so pa v neugnanem pohlepu po bogastvu, ki mu daje netiva svobodna konkurenca, dvignili proizvodnjo na nesorazmerno višino z možnostjo konsuma, radi česar je nastala usodna zmeda in nered v gospodarstvu.

Sicer ne smemo misliti, da se organizatorji sedanjega gospodarstva ne bi prizadevali, da na kakršen koli način uredijo ali vsaj zmanjšajo nered v produkciji. Kakor praktičen podjetnik do potankosti izdelava načrt za svoj obrat, uvaža nabavo sirovin, trg, delovni material, kreditne možnosti in konkurenco, tako velefinanca po svojih kartelih in trustih že davno izvaja za cele pokrajine in celo kontinente neko »načrtno gospodarstvo«, s katerim natančno kontrolira proizvodnjo in konsum v najvažnejših gospodarskih panogah. Nihče ne bo oporekal, da petrolejski trusti, sladkorni karteli, velike firme za kolonijalne proizvode, železni, bakreni, svinčeni koncerni itd. ne postopajo po natančnih, do podrobnosti izdelanih načrtih, kako, kje, kdaj in v kakšnih količinah je treba vreči blago na trg. Velika finančna ima vse gospodarske možnosti in okoliščine kaj natanko pretehtane in zna svoje spekulacije, po katerih regulira in navija cene naravnost genialno izvajati. Res, da se v tem ogromnem kolesju tu in tam kaj polomi in zastane, ali radi tega še ne smemo misliti, da velefinanca gospodari kar slepo, brez načrta. Da je kljub temu nered v gospodarstvu, prihaja od tod, ker se privatni velešpekulanti ne dajo voditi od socialnih vidikov in zahtev potrebnega ljudstva, temveč se, gnani od mamonizma in razbrzdane sebičnosti, pobijajo med seboj in s tem sami ustvarjajo nesigurnost in nered na svetovnih trgih. —

Protí takšnemu samohotnemu gospodarjenju kartelov in trustov so zlasti socialisti postavili zahtevo, naj se svobodna konkurenca enostavno izloči iz gospodarskega procesa in gospodarstvo podržavi. Država naj združi vse gospodarsko življenje v eni, državni roki ter ga vodi in ureja po določenem načrtu. Ljudstvo, tako pravijo socialisti, je izgubila vero v ozdravljenje privatnega kapitalističnega gospodarstva. Zato naj prevzame gospodarstvo v svojo upravo država in ga smotreno organizira, zaenkrat v nacionalnih državnih mejah, dokler ga ne bo mogoče splošno raztegniti na vse državne organizme.¹

¹ Fritz Baade: Planwirtschaft und Gegenwartsozialismus, v reviji »die Arbeit«, oktober 1932, stran 612—617. Znani nemški socialistični ideolog prof. dr. Paul H e m b e r g je v isti reviji priobčil štiri članke (»Arbeit« 1932, zv. 4, str. 201—211; zv. 6, str. 345—354; zv. 8, str. 476—486 in zv. 10, str. 603—612), in podal načrt socialističnega načrtnega gospodarstva. Prvi članek govori načelno o potrebi gospodarstva po načrtu, v drugem slika možnost drugačne razdelitve dobrin, kakor je v kapitalističnem gospodarskem redu. Zasebna lastnina naj bi bila odpravljena in država naj bi enotno urejevala konsum. Pri vprašanju izvedbe načrtnega gospodarstva (3. članek) predlaga pisatelj, naj bi država postopoma prevzemala v svojo upravo eno gospodarsko panogo za drugo. Zadnji članek govori o osnovanju gospodarske edinice, ki bi presegla meje sedanjih nacionalnih držav.

Tipičen zgled državnega kapitalističnega gospodarstva nam nudi sovjetska Rusija. Sovjetski gospodarski teoretiki so odločili tri centra, ki jih mora imeti država v rokah, da brezpogojno po svoji volji obvlada vse gospodarstvo. To je monopol na zunanjo trgovino, monopol na promet in domačo trgovino ter kreditni monopol. Kdor razpolaga s temi tremi monopoli, je absoluten gospodar vsega gospodarskega življenja. — Rusija je pričela z monopolom zunanje trgovine, kar je pomenilo, da je bila le še država upravičena, trgovati z zunanjim svetom. Ker pa je s tem v nujni zvezi dodelitev sirovin, industrijskih predizdelkov ter ostalih produktov, ki pridejo pri izvozu v poštev, je z isto potezo država monopolizirala večino proizvodnje. V drugi stopnji so sovjeti poddržavili prometna sredstva, ceste, železnice, pošto, telegraf in telefon. Končno je prišla na vrsto še monopolizacija kredita, ko si je država pridržala izključno pravico dajati gospodarske kredite.

Na tak način ima sovjetska država v lastni režiji vse bistvene gospodarske panoge in jih uravnava po mili volji. Sicer so pa že tudi druge države, ki nikakor ne bi hoteli veljati za komunistične, na najkrajši poti do podobnega državnega socializma. Nesporna je neomejena državna oblast na prometnem področju. Vse države Srednje Evrope se danes poslužujejo prometnega monopola. Tudi v zunanji trgovini smo vedno bliže poddržavljenju. Spomnimo samo na vedno ostrejša carinske odredbe, otežen in od države reguliran promet z devizami, na uvedbo privilegirane izvozne družbe z državnimi krediti, — kar nas vse že zelo spominja na čisti državni izvozni monopol. Uvozna in izvozna dovoljenja, ki jih daje in omejuje država, se tudi vrše po določenem načrtu. Končno je sedanja kriza pomogla državi, da tudi kreditno gospodarstvo prehaja vse bolj v njeno odvisnost. Brez vpliva na kreditno politiko država itak ni nikoli bila, obstoječa kriza bankarstva pa ji je dobrodošla prilika, da koncentrira vedno več kreditov v lastnih državnih zavodih (Hipotekarna banka, Poštna hranilnica itd.). Razmerje med državnimi in privatnimi zavodi se po sili razmer spreminja bolj in bolj v prilog državnih denarnih institucij in če bi to stanje še kaj dolgo trajalo, bo zahteva tistih, ki so se vedno zavzemali za socializacijo bank ali vsaj državno kontrolo nad njimi, skoraj postala brezpredmetna, ker bodo privatni kreditni zavodi samo po sebi postali prave izjeme.

Podržavljenje gospodarstva, kakor ga opazujemo v Rusiji in ki se s čudovito hitrico prilagodi tudi ostalim državnim organizmom, spreminja politike in državnike v velefinančnike in neke vrste generalne direktorje državne monopolske uprave. Pri tem pa o socializmu kot takem — tudi v Rusiji — niti ne moremo govoriti. Državni

kapitalizem je zamenjal privatnega, ima pa v sebi toliko večjo moč, ker nastopa poleg svoje denarne sile še z avtoriteto vsemogočne države.

Kadar torej slišimo govoriti o »načrtnem gospodarstvu«, moramo paziti, kam je naravnano gospodarsko in politično krmilo tistih, ki ga predlagajo. Nam katoličanom pravih smernic ni šele treba iskati, ker jih poleg naravnih zakonov in evangeljskega nauka najdemo dovolj razločno začrtane v papeških socialnih okrožnicah. O tem ni nobenega dvoma, da je gospodarski liberalizem z načelom svobodne konkurence napravil nepregledno zmedo v gospodarstvu.² Kakor je sicer privatna iniciativa nad vse dragocen pripomoček pri vsakem napredku in tako tu — v gospodarstvu, vendar radi slabosti človeške narave svoboda ne more biti odločilni regulator gospodarskega življenja. »Kakor se edinstvo človeške družbe ne more opirati na nasprotje «razredov», tako se tudi pravi gospodarski red ne more prepustiti svobodni tekmi sil... Svobodna tekma, dasi je v nekih mejah dopustna in gotovo koristna, nikakor ne more ravnati gospodarstva, kar je tudi izkušnja zadosti dokazala, ko so se kriva načela individualističnega duha uveljavila v življenju.«³ Kakšna izkušnja? Odkar se je uveljavil režim svobodne konkurence v gospodarstvu, se približno vsakih deset let javljajo značilne gospodarske motnje, ki jih gospodarstveniki nazivajo periodične krize. Takšne gospodarske depresije so nastopale 1815, 1827, 1836, 1847, 1857, 1866, 1873, 1882, 1890, 1900, 1907, 1913 in po vojni 1920—21, in sedaj 1930, 31, 32, 33... Kdo ve, če tudi še 34... Gospodarska kriza, ki jo prav sedaj preživljamo, je tako trdovratna in dolgotrajna, da kliče po temeljiti reformi vsega obstoječega gospodarskega reda.⁴

² V tem oziru se nam zdi nekoliko premalo izrazito stališče, ki ga zavzame zelo uvažen avtor p. Oswald v. Nell-Breuning, v »*Stimmen der Zeit*«, (januar 1933, str. 226—235) uvodoma s člankom »*Planwirtschaft*«. Seveda se pisatelj v prvi vrsti obrača proti državnemu socializmu, zato pa kot njegovo nasprotje podčrta, da kljub vsem hibam kapitalistično gospodarstvo vendarle še funkcionira: »*Es bleibt doch immer zu bedenken, dass diese Wirtschaft, wenn auch mit sehr grossen Reibungswiderständen, mit vielen Härten und Mängeln, so doch tatsächlich funktioniert.*« Gotovo. Vprašanje je le, kako in koliko časa more tako iti. — Za popolno svobodno gospodarstvo se pa še tudi danes zavzema znani francoski ekonom in zastopnik liberalne šole Leroy-Beaulieu, kateremu svobodna konkurenca »*n'est pas une force anarchique, mais une force instinctive; laisser l'instinct à lui-même, fatalement il aboutit à l'ordre.*« (*Traité d'Economie politique*, X. Paris, 1928, I. str. 645.)

³ *Quadragesimo anno*, n. 89 (Ušeničnikov prevod v Času, letnik XXV.).

⁴ Prim. René Hubert, *Principes généraux de la Morale et de la Science*, Paris, Lib. Bloud & Gay, 1928, str. 246. Ch. Arnoux, *La Revue des Vivants*, jan. 1932, str. 67.

Iz istega razloga tudi ne more družba ničesar dobrega pričakovati od »načrtnega gospodarstva« kartelov in trustov, kakor smo že omenili. Namesto muhasto spremenljivih cen, ki so bile rezultat svobodne konkurence, nam trusti in gospodarski koncerni diktirajo dobro premišljene monopolne cene. Sicer je res, da je dobro strnjena in organizirana zveza kartelov v stanu kontingirati proizvodnjo, jo lepo procentualno razdeliti med zainteresirane producente in oskrbeti konsumente s potrebnim blagom, zato pa izvaja neomejeno gospodarsko diktaturo, ki omogoča najbolj brezobzirno navijanje cen. Tudi pred takšnimi gospodarskimi diktaturami nas svari Pijeva okrožnica, ko pravi: »Gospodarsko samodržstvo, ki je zadnje čase zamenjalo svobodno tekmo, ga še manj more nadomestiti (sc. pravo in uspešno vodilno načelo v gospodarstvu). Zakaj le-to je neka slepa moč in drzna sila, ki jo je treba, da bo ljudem koristna, krepko brzdati in modro voditi, a brzdati in voditi se ne more sama.«⁵

Kako potemtakem urediti gospodarstvo, če odklanjamo tako svobodno konkurenco kakor zveze kartelov in trustov kot urejajoč princip produkcije in konsuma? Ali nam tudi v tem oziru daje okrožnica kako navodilo? Papež odgovarja: »Nujno je potrebno, da se gospodarstvo zopet podvrže in podredi pravemu in uspešnemu vodilnemu načelu.« In katero je to vodilno načelo »smotrnega gospodarstva«? »To sta socialna pravičnost in socialna ljubezen.«⁶ Vprašanje je le, kdo naj to vzvišeno moralno načelo praktično izvede. Tudi na to odgovarja okrožnica: »Socialna pravičnost mora prešiniti vse ustanove narodnega in socialnega življenja, biti mora — to je pred vsem potrebno — zares tvorna, to se pravi, da ustvari pravni in socialni red, ki se mora po njem ravnati vse gospodarstvo.« Iz drugih mest vemo (n. 79), da je vodilna avtoriteta, ki naj reformira ustanove narodnega in socialnega življenja — država.

Vendar pa postavlja papež državni intervenciji čisto določeno smer in meje: »Svobodna tekma naj se omeji z določenimi in praviimi mejami. Še bolj pa naj se gospodarsko samodržstvo učinkovito podvrže socialni oblasti glede vsega, kar le-tej pristoji.«⁷ Država je poklicana varuhinja socialne pravičnosti in socialne ljubezni. Njena dolžnost je, da s pravnimi sredstvi preprečuje zle posledice razbrzdane gospodarske tekme, in da s primerno kontrolo prepreči trustom in kartelom samodržno diktiranje cen. Ne sme pa iti država s svojo posredovalno vneto predaleč, da bi zasebni iniciativi vzela vsako možnost udejstvovanja in hotela vse

⁵ Q. a. 89.

⁶ Q. a. *ibid.*

⁷ Q. a. 111.

gospodarsko življenje združiti v svoji roki. »Vrhovna socialna oblast naj posle in skrbi manjšega pomena, ki bi jo itak zelo zadrževale, prepušča nižjim organizacijam, tako bo tem svobodneje, krepkeje in uspešneje izvrševala vse tiste, ki pristojne le njej, ker jih le ona more izvršiti.«⁸ Kadar država hoče preveč, potem čisto gotovo premalo doseže. Nikakor ni koristno ne za gospodarstvo ne za državo, ko bi le-ta hotela mehanično centralistično v svojih rokah organizirati vse gospodarsko življenje. Njen posel ni, da zasede in prevzame mesto privatnega podjetnika. Pač pa je njena naloga, da skrbi s primernimi zakoni in odredbami za dalekovidno, k ljudskemu blagru usmerjeno gospodarsko politiko. Vsekakor mora biti skrb države — že zato, ker ima možnost enotnega in splošnega pregleda —, da vlada smotrenost v vsem gospodarstvu. Gospodariti se ravno pravi s premislekom tako uravnovati gospodarski tok, da so ljudje trajno preskrbljeni s potrebnimi dobrinami. Slab gospodar, ki misli le en dan naprej. Slabo urejena država, ki si mora z dneva v dan pomagati z prisilnimi in izjemnimi gospodarskimi odredbami, ki navadno mnogo stanejo, a ne prinašajo nikakšne trajne olajšave prebivalstvu, ker jim pač manjka smotrenost.

Ni naloga države torej, da se vtika v vse mogoče podrobnosti. Ona naj vodi smotreno gospodarsko politiko, skrbi za splošne vodilne smernice, za primeren zakonski okvir, v čigar mejah naj se giblje gospodarski razvoj naroda in njegovih družabnih in gospodarskih ustanov. V tem smislu bi širokopotezni državni gospodarski načrti, ki bi dajali smernice za pet, deset let naprej mogli biti zelo koristna orientacija in pobuda za razvoj gospodarske politike. Zdrav razvoj države in napredek gospodarstva pa ne bi prenesla, ko bi hotela država vzeti vse gospodarstvo v zakup in v lastni režiji voditi celokupno gospodarstvo.

Da pa v ostalem gospodarstvo ne bo docela prepuščeno privatnim rokam, naj bo skrb države, kakor daje navodilo enciklika, da omogoči razvoj »ustanov narodnega in socialnega življenja, ki bodo prežete s socialno pravičnostjo in socialno ljubeznijo.«⁹ »Tako se bo tudi v tisto prevažno območje socialnega življenja, namreč v gospodarstvo, vrnil pravi in zdrav red.«¹⁰ Iz ostalih mest v okrožnici je razvidno, da želi papež preosnovno in obnovo socialnega reda na organski osnovi korporativne ideje, ki bolj ustreza socialni človeški naravi kakor pa sedanja mehanična razdrobljenost družbe, ki je posledica pretiranega individualizma in liberalizma.

⁸ Q. a. 81.

⁹ Cf. Q. a. 89, 111.

¹⁰ Q. a. 111.

Okrožnica ne oznanja gospodarske revolucije ampak reformo. Papež ne obsodi kapitalističnega gospodarskega režima kot takega,¹¹ ker po svoji naravi ni grešen.¹² Pač pa ga je treba reformirati v tem smislu, da ne bo »najemal delavcev za ta namen in pod tem pogojem, da bi se podjetje in sploh vse gospodarstvo ravnalo po njegovi volji in v njegov prid, brez ozira na človeško dostojanstvo delavcev, na socialni značaj gospodarstva, na socialno pravičnost in občo blaginjo.«¹³ Okrožnica tudi ne obsodi plačilnega razmerja, to je ločitev dela in kapitala, pač pa zahteva, da se uredi po pravcu pravičnosti in svetuje, naj se delovna pogodba ublaži s socialno pogodbo, da postajajo delavci in uradniki deležni lastnine in uprave ali v neki meri tudi dobička.¹⁴ Kakor smo videli, papež tudi ne odklanja intervencije države v nekih mejah. Toda, če enciklika vse to priznava, pa istočasno energično poudarja, da obnove gospodarstva ne bo mogoče doseči brez »vodilnega gospodarskega načela«, ki pa je moralno načelo socialne pravičnosti in socialne ljubezni. V istem stavku, v katerem papež poziva na »preosnovno ustanov« zahteva tudi »prerod nravi«.¹⁵ S tem je rečeno, da reforma gospodarstva in prerod nravi nista dve stvari, ki bi med seboj ne imeli nikake zveze. Nasprotno! Obe reformi sta v medsebojni zvezi. Preosnove ustanov ne bo mogoče izvesti brez reforme duš in izboljšane nravi bodo same po sebi ustvarjale gospodarske ustanove, prežete s krščanskimi socialnimi načeli.

Papež se je brez dvoma zavedal, da je očrtal problem bolj iz socialnega kakor gospodarskega vidika. Toda ker je obdelal vprašanje kakor ga je, je storil, mislimo, tako tudi radi tega, da je podčrtal že preje v encikliki poudarjeno misel, »da si je zmotno misliti gospodarski red in nravni red med seboj tako ločena in tuja, da bi oni v ničemer ne bil od tega odvisen.«¹⁶ Ta medsebojna odvisnost daje ravno sv. očetu — razsojevalcu v verskih in nravnih zadevah — priložnost in oblast, da tudi za gospodarsko življenje more dati rešilnih smernic. Sicer pa morala, ki bi imela za posledico gospodarsko nazadovanje in propast, ne bi bila nikaka morala in bi bila v nasprotju s postavo, ki veleva, »da človek išče najprej božjega kraljestva in njegove pravice dobro vedoč, da mu bo božja darežljivost in trdna obljuba navrgla tudi časnih dobrin, kolikor jih bo potreboval.«¹⁷

¹¹ Q. a. 54—59.

¹² Q. a. 102.

¹³ Q. a. *ibid.*

¹⁴ Q. a. 65, 66.

¹⁵ Q. a. 78, 98.

¹⁶ Q. a. 42.

¹⁷ Q. a. 137.

Ako bomo torej govorili o »novem gospodarskem redu« moramo v prvi vrsti zahtevati, »da se gospodarstvo zopet podvrže in podredi pravemu in uspešnemu vodilnemu načelu«. Smo absolutno za red v gospodarstvu, zavedamo pa se, da ga bodo prav mogle organizirati le »ustanove narodnega in socialnega življenja, ki bodo prešinjene s socialno pravičnostjo in ljubeznijo.« Ne odklanjamo »načrtnega gospodarstva«, ker red in smotrnost zahtevata vodstvo. Toda to vodstvo mora gospodarsko usmerjati k obči blaginji ne zatirati »pravične svobode«, pač pa onemogočiti škodljive vplive razbrzdane sebičnosti, obenem pa z aktivno podporo ustvarjati ustanove, ki bodo državljanom bolj in bolj privzgojevale socialni zmisel, ki lastno blaginjo ume podrediti obči blaginji.

KAJ SODIM O KONNERSKREUTHU?

Dr. Franc Debevec.

Problemi, ki obravnavajo našemu razumu težje opazne in umljive stike, zveze, prehode duše in telesa me od nekdanj zanimajo. Od vsega početka sem zato pozorno čital članke o dogodkih v Konnersreuthu. Sistematsko, t. j. z uporabo obsežne literature pa vprašanja nisem študiral. Do neke meje se mi zdi celo boljše, da tega ne storim. Je že tako na svetu, da je splošno vsaka knjiga, ki obravnava zamotane probleme, več ali manj osebno gledanje tiste zadeve. Skušnja me uči, da razsoden, logično misleč človek kak problem najlažje kritično motri, nekako duševno prebavi, če se jedrnato pouči o vseh bistvenih dejstvih ter se nato samostojno v miru poglobi v stvar. Na ta način ga objame neko nazorno-abstraktno pojmovanje, razmišljanje, sklepanje.

Sistematičen pregled dogodkov T. Neumann nam je v II.—III. števil. »Časa« po vestnem in požrtvovalnem lastnem opazovanju podal dr. A. Breclj. O isti vsebini sem čul v njegovih predavanjih. Isti avtor je priobčil svojo zanimivo medicinsko presojo in razlago teh dogodkov ozir. pojavov. Če sem njegovo razlago pravilno umel, potem bi le-ta bila obsežen odgovor na to-le vprašanje: ali more gola medicinska znanost sedanjosti pojave in dogodke v Konnersreuthu v vseh podrobnostih dobro razložiti in pojasniti? — Na to vprašanje odgovarja dr. Breclj v svoji razpravi splošno pritrdilno.

Ne strinjam se docela s to čisto medicinsko razlago, pa si zato dovoljujem, da v kratko obelodanim svoje misli in poglede na te stvari. Opozarjam: Le svoje kritične misli bom podal.¹

Navadno gledamo ta ali oni problem s tega ali onega stališča. Dr. Breclj razlaga in skuša pojasniti pojave in dogodke s T. Neumannovo le na medicinski osnovi, ne da bi pri tem zanikal versko-moralno višino Terezije N. Jaz pa sem tega mnenja: Glejmo na ta problem kritično z vseh možnih vidikov; svetloba z raznih strani predmet boljše osvetli ko z ene same. Svoje misli o tem vprašanju bom

¹ Načelno zato ne bom prečital g. dr. A. Ušeničnika razpravo o tem problemu v št. 4.—5. »Časa« vse dotlej, dokler nisem izročil tega rokopisa uredništvu.

zato podal kot zdravnik, ki tudi izven medicinskega polja priznava važne netvarne sile in činitelje: Boga, verske resnice. Ravno oni mejni zamotani pojavi, ki jih medicina jedva skuša s kakšno daljno šibko teorijo pojasniti, se dajo kar lepo razložiti na verski osnovi. S tem kritična presoja ne bo trpela, obratno, ta ali oni pojav nam bo lažje umljiv in razložljiv.

Naj sedaj povem, kaj sodim o pojavih v Konnersreuthu.

1. Terezija N. je duševno zdrava, naravna oseba, o tem ni dvojbe. Obnaša se kot zdravo, odrezavo kmečko dekle. Čudoviti dogodki z njo ji te neprisiljenosti niso strli. Bo torej že prav, da poleg na opažanje drugih ne kaj damo tudi na njene besede, njeno razlago in pojasnila. Terezija živi strogo krščansko, mnogo moli in trpi boguvdano, dušno in telesno. Ona je neomajno prepričana, da so dogodki z njo božje delo. Smisel tega dela je povedan v besedah, ki jih Terezija N. v prikazni čuje (od Male Terezije-svetnice): Naj ozdravi in svetu pokaže, da je višja moč. Te besede so zame nad vse važne.

2. Preletimo s kritičnim očesom dogodke s T. N., ki jih je že točno opisal dr. Breclj. Njena mladost je mladost skoraj poprečnega, treznega, krepkega kmečkega dekleta v skromni krščanski hiši. Prav nič ni bila nagnjena k romantičnosti in pobožnjaštvu, bila je srednje nadarjena, za potrebo pridna. Pač pa ji je čitanje in premišljevanje Kristusovega trpljenja segalo globlje v dušo. — Bolezen po nekem požaru (na noben način zame to ni histerija!) ter ostala sledeča obolenja so bila prav huda, trajala so dolga leta. Obolenka je mnogo, a potrpežljivo in vdano trpela. Končno je celo oslepela! Ozdravljenja so bila v zvezi z Malo Terezijo, svetnico, ki se ji je priporočala. V sedmem letu bolezenskega trpljenja pacientka vidi v prikazni to priprošnjico, ki bolnici napove ozdravljenje, a ji obenem napoveduje nova trpljenja in bolezni po okrevanju. Od takrat se Terezija N. naglo popravlja in kmalu popolnoma ozdravi.

Sodba: Takšno naglo okrevanje tik po prikazni je po moji sodbi na naraven način prav malo verjetno. — Bolezenski pojavi in spremembe so bile prehude in preočitne, da bi smeli pričakovati tako naglo popolno ozdravljenje.

Po par mesecih zdravja zaznamovanka oboli za hudim vnetjem slepiča. Tik pred že določeno operacijo pa okreva brez noža na ta način, da okoli slepega črevesca nabrani gnoj vdre v danko, odkoder izteče. Takšen konec vnetja slepiča je skrajno redek, to nam povedo kirurgi. — Tudi to okrevanje je bilo v zvezi s prikaznijo Male Terezije, ki obolenki pove, naj ozdravi in svetu pokaže, da postoji višja moč.

Sodba: Takšno naglo ozdravljenje po naravnih potih in zakonih je sicer možno, a malo verjetno. Kako da obolenka ozdravi baš takoj po prikazni in napovedi okrevanja? Čemu naj bi lagala glede prikazni? Tudi nimamo vzroka, da bi govorili o samoprevari.

3. Po 1 letu dobi smrtno-nevarno pljučnico. Tudi v tem primeru naglo okreva, čim vidi in čuje Malo Terezijo (v prikazni), ki ji zagotavlja ozdravljenje, da svet vidi, da obstoja višja sila.

Sodba: Kritičen preobrat pri pljučnici je mogoč, celo pogost, navaden; po prestani bolezni pa se mora rekonvalescent varovati, da se obolenje ne ponovi. Terezija N. je že naslednji dan po pljučnici hodila okoli, ne da bi ponovno zapadla bolezni. Tudi v tem primeru okrevanja ni tako jasno naravno. Mistična komponenta govori zase.

4. Že med temi obolenji, deloma pa pozneje so se na Tereziji N. pojavila pristna stigmata. Nedvomno le-ta izvirajo od duševnega doživljanja, notranjega gledanja, premišljevanja Kristusovega trpljenja. Nemogoče pa je dandanes točno dokazati, da se je stigmatizacija — na osnovi duševne komponente — izvršila (ozir. se vrši) le po naravnih bioloških zakonih, brez — sodelovanja in vpliva višjih, božjih sil. Teorije v tem pogledu so možne, a v znanosti sedanje dobe so še kaj slabo podprte.

5. Terezija N. že dolga leta ne uživa hrane (drobcev sv. hostije, včasih malce vode sem ne štejem), a kljub temu ohranja svojo težo stalno. Med zamaknjem (od četrтка na petek) zgubi 4.5 kg, ki jih po 1 dnevu dobi spet nazaj.

Sodba: Dolgoletno življenje brez hrane in vode je po sedanjih znanstvenih zakonih popolnoma izključeno. Teorija o možnosti dobivanja hrane in zraka, od drugih ljudi je po sedanjih znanstvenih zakonih nesmiselna. Odkod neki bi potem priletelo onih 4.5 kg telesne teže v enem dnevu (od petka na soboto) spet nazaj? Pečene nevidne jerebice? Silna neopazna požrešnost celic od petka na soboto? — (Delo demona? V takšnih zanj neugodnih okoliščinah demon pač ne bo vzdržal.)

6. Jasnovidnost, videnje dogodkov Kristusovega trpljenja in drugih evangelijev, slušanje, deloma govorjenje neznanih jezikov, ki se pri teh prizorih govore itd., vse to brezhibno razložiti na naraven način je pač še manj kot minimalno verjetno in mogoče.

7. Okrevanje drugih bolnikov po posredovanju Terezije Neumann (po molitvi, trpljenju) govori odločno za delo višjih, netvarnih činiteljev. Po razlagi s histerijo bi potem tudi ti okrevanci morali biti histerični.

8. Po nenavadnih dogodkih in pojavih v Konnersreuthu je znanstveni, še bolj pa neznanstveni svet hitel, včasih naravnost drl tjakaj. Vsepovsod so reševali in skušali na ta ali oni način zadevo razložiti.

Končno stanje: Na eni strani so tudi materialisti ostali to, kar so bili, a v precejšnji zadregi. Iskati so pričeli razlage, ki pa nič kaj dobro ne gre vkup, tako da bi mogla vse pojave na Tereziji N. nedvoumno in jasno pojasniti, oceniti. V takšnih okoliščinah se porajajo razne teorije, ki jim manjka prave, zanesljive trdnosti. — Na drugi strani so se mnogi odlični izobraženci, videč nenavadne pojave v Konnersreuthu, brezverci, protestantje, židje spreobrnilih katolicizmu. Ta-le spreobranja imajo izredno važen pomen. Spreobrnitev enega samega človeka, k temu še izobraženega, v uglednem življenjskem položaju, je dogodek, ki ga je pripravil — Bog sam. On pa je dobro vedel, po kateri poti ga naj k temu pripravi, po Konnersreuthu. Najmanj, kar iz tega dejstva lahko sklepamo, je to, da vemo, kdo je nevidni režiser izza kulis v Konnersreuthu. Seveda pa samo iz tega še ne smemo trditi čudeže in svetništvo, toda ogrodje in osnovo za razlago s tem le nekoliko orišemo.

Nedvomno se bo baš o odnošajih duše in telesa še mnogo odkrilo, kar je sedaj še neznano in motno; nikakor pa ne gre na račun bodočih negotovih znanstvenih odkritij razlagati in pojasnjevati tako važne probleme.

Evo, tole sem hotel povedati: podati še nekaj kritičnih misli zdravnika-katoličana o problemu stigmatizirane T. N. Bravcu »Časa«, ki se za te stvari zanima, bo morda le nekaj prav prišlo, da si bo laže ustvaril lastno presojo o teh stvareh.

KATOLIŠKA AKCIJA.

Lajiki-detavec.

Zelo malo se je do danes pisalo in govorilo o Katoliški akciji. Ta poziv je nov. Pomeni neko delovanje in udejstvovanje v smislu katoliških načel. Katoliška akcija je namenjena v prvi vrsti vernikom izven oltarne službe, tako zvanim lajikom, živečim in pomešanim med svetom, ukvarjačim se z raznovrstnimi prilikami družabnega življenja. Cerkev dobro ve, kakšne so v resnici te prilike. Ve, da so te prilike veri in življenju po veri sovražne in da zato peša oboje, namreč vera in versko življenje.

Ker se v to akcijo pozivajo verniki živeči med svetom ne oziraje se na stan ali poklic, je prav, da tudi verniki povedo, kako si mislijo katoliško akcijo in na kakšen način naj bi se ta akcija izvajala, da bi dosegla namen, radi katerega je bila proglašena.

Nekatere cerkvene kongregacije so mnenja, da obstoji katoliška akcija v točnem izpolnjevanju njihovih pravil in je treba samo to izpolnjevanje od udov bolj odločno zahtevati in praktično uporabljati. V resnici pa je treba še nekaj več in še nekaj drugega. Treba je namreč, da postane vsak zaveden in dober katoličan, ki je že morda dober in zgleden ud kakega cerkvenega združenja, še ud neke posebne katoliške akcije.

Nujna je potreba te neke posebne katoliške akcije, zlasti glede na posebne okoliščine in vplive, ki so nastali in ki dušijo vero in versko življenje. Te okoliščine in vplivi so socialno-gospodarskega značaja, so torej svetne zadeve. In te svetne zadeve postajajo od dne do dne neznosnejše, ki tako rekoč vpijejo po neki akciji, ki naj jih napravi vsaj znosne.

Ker zavisi od znosnosti socialno-gospodarskih zadev v veliki meri udejstvovanje vere in verskega življenja, je tudi akcija za znosnost teh zadev vredna katoliškega naslova in je zato sveta dolžnost vseh katoličanov, da postanejo njeni udje. Čeprav naj meri ta akcija tudi na znosnost svetnih zadev, ne bo ta akcija za Cerkev prav za prav nič novega. Saj ima Cerkev vpeljano to akcijo že od svojega prvega početka in jo rabi še vedno. Zato ni treba Cerkvi drugega, ko da to svojo akcijo zasukne tako, kakor so se zasukali vzroki današnje življenjske neznosnosti.

Odvisnost in sužnost.

Živimo v dobi, ko je zavladata nad človeštvom, nad svetom, nad njihovimi vladami in vladarji neka sila, neka nadoblast, kateri se vse, z redkimi izjemami klanja. Ta nadoblast, ta novi bog je — denar. Zbira se in množi v bankah, ki so v splošnem v rokah »otrok tega sveta«, držeč v svojem območju ves današnji izkoriščevalni način proizvodnje, razdeljevanja in uporabljanja telesnih in duševnih dobrin in nedobrin.

Današnji vsemogoči mali in veliki, zasebni in javni, t. j.: državni, deželni in občinski dolgovni, so vzrok in znak današnje splošne odvisnosti in moderne sužnosti. Slovenska prislovica pravi: »Kdor je dolžan, je na zdravem bolan.« Kako točno označeno! Dolžnik, hočeš, nočeš mora upoštevati voljo upnika. Dolžnik je odvisen, je suženj — je bolnik! In kdo ni danes na svetu prostovoljno in neprostovoljno dolžnik?

Glavni in največji dolžniki so danes države in to tudi najbogatejše, čemur sledi, da so dolžniki tudi vsi državljani teh držav. Dolgovi sami na sebi ne bi bili tako huda reč, ako bi jih ne spremljale obresti. Obresti so dobiček upnikov. Radi obresti upnik posojuje. In ker je tako, ima upnik

interes, da ustvarja in ohranja takšne razmere in položaj, da povpraševanje po posojilih ne preneha, pač pa da raste. Danes je tako.

Ako se današnji svet more ponašati z napredkom in iznajdbami, se gotovo lahko ponaša tudi z napredkom v dolgovih, ki so narasli kakor povodenj in še naraščajo. Zanimivo bi bilo število, s katerim bi bili označeni vsi današnji dolgovi, mali in veliki, zasebni in javni. Breme obresti teh dolgov je že davno neznosno. Kar je pri tem najkrivičnejše, je to, da tlači to breme v glavnem le najnižjo plast človeštva. To so množice delovnega ljudstva, to so družine, ki ponavadi nimajo nič ali kvečjemu zadolženo bajto ali zadolženo ped zemlje. Skratka: to so nemaniči, to je današnji vedno bolj množeči se proletariat. Vsi drugi stanovi, od najvišjega do najnižjega, ki meji na nemaniče, morejo bolj ali manj prevaliti obrestno in davčno breme na pleča nižje stoječega soseda. Ko se to breme končno privali na najnižjega, to je na nemaniče, nima ta slednji nobenega drugega nižje stoječega soseda, nego svoj in svoje družine želodec in telesa z dušami vred. Ti so slednjič na vsem prikrajšani ter trpe telesno in duševno pomanjkanje.

Podlaga dolgov.

Ta podlaga obstoji iz zastavnosti imetja. Brez te podlage bi dolgovi sploh ne bili mogoči. Obstoji splošna svoboda in prostost glede zastavljanja vsakršnega imetja. Enako obstoji splošna pravica upnikov do rubeža vsakršne premične in nepremične lastnine dolžnikov. (Saj tiste zadnje malenkostne premičnine, katere državni zakonik ne dovoljuje rubiti, ni vredno upoštevati, ker rubež, ki se pri teh malenkostnih ustavi, meji že na čin največje surovosti in podlosti.)

Glavni in največji upnik držav so banke. Iz tega sledi, da so danes države kot dolžnice v odvisnosti in sužnosti bank. Te banke iztiskajo potom državnih, vsakovrstnih davkov in pristojbin iz državljanov, duševni in fizični trud, znoj in kri ter ga sesajo v obliki obresti in pretvarjajo v nov kapital, ki se vsled novih in večjih posojil vedno hitreje množi tako, da postajajo te bančne gore vedno težje in neznosnejše.

Tudi zasebni dolgovi državljanov povzročajo odvisnost in sužnost ter množijo stiske. In slednjič: bančne obresti denarnih vsot, investiranih v razna podjetja, se všttevajo v stroške dotičnih podjetij; plačujejo jih pa konsumenti predmetov, proizvajanih v teh podjetjih. Tako so državljeni vseh držav stiskani od treh strani. Prvič po lastni državi, kot skupni dolžnici. Drugič po zasebnih dolgovih in tretjič kot konsumenti proizvodov, v katerih prodajni ceni so poleg drugih dobičkov obsežene tudi prej omejene bančne obresti. Zato vidimo, da je danes državna oblast in moč v glavnem v službi upnikov in kot taka njihov izvrševalni organ.

Usodna in največja krivda državne oblasti in moči je v tem, da dopušča in povzroča zaseganje neobhodno potrebnih družinskih lastnin. Zato so take državne vlade največji sovražniki lastnih državljanov.

Čezpotrebna in neurejena produkcija.

Tovarništvo, industrija je napredek časa, katero je do potrebne mere zelo koristno in v blagor človeški družbi. Koliko lažje, več, boljših in prikupnejših izdelkov se proizvaja in tudi kako neverjetno poceni so razne stvari! V tem je dobra stran industrije.

Zdaj si pa oglejmo še njeno slabo stran! Njena slaba stran se kaže v glavnem v tem, da se neovirano in čez resnično potrebo množi. Kdaj pa vpraša zasebnik ali akcijska družba, ko snuje novo industrijsko podjetje, javnost ali bolje rečeno konsumente in odjemalce sploh, čutijo li potrebo, oziroma pomanjkanje proizvodov, kakršne namerava proizvajati novo podjetje? Ne zadostuje li morda že obstoječe število podjetij te stroke? Nikakor ne! Kaj takega ni v navadi in tudi ne v postavi. Pač pa se opaža, da je za manj potrebne proizvode, katere podjetje proizvaja, tem nesramnejša njena reklama.

Novo iznajdbe v kemiji in tehniki, omogočujajo vedno popolnejše stroje, kar bi moralo služiti človeštvu v poseben blagoslov. Toda v današnji neomejeni svobodi proizvodnje in konsumiranja, se spreminja tako rekoč v — prokletstvo.

Stroji, s katerimi se izvršujejo dela, ki bi jih drugače ne zmogli, bi morali služiti tudi v to, da bi se vsemu delavstvu krajšal delovni čas in lajšalo delo. A dejansko so stroji vzrok, da je vedno več ljudi izrinjenih od dela in zaslužka ter jim je s tem tako rekoč odvzeta pravica do življenja. Za one pa, ki ostanejo pri delu, ni delovni čas nič skrajšan, delo pa, čeprav je morda fizično lažje, je toliko bolj dolgočasno in duhomorno. Zraven tega se dogaja tudi to, da čimvečje tovarne ali podjetja, tem več je v njih nadurnega in nočnega dela, kar je v še bolj kričočem nasprotju z brezposelnostjo.

Vse to se dogaja radi tako zvane svobodne konkurence. In danes je ta konkurenca že tako pablaznela, da ne vidi, kako ubija nakupno moč odjemalcev, konsumentov njenih proizvodov, s povzročanjem brezposelnosti in znižanjem plač. S tem ustvarja čas, ko bodo ljudje ob nakopičenih zalogah tkanin hodili nagi okrog in ob večjem in lažjem pridelovanju živil umirali od lakote in še to pod milim nebom poleg udobnih, napol praznih slavn.

Posledica vsega tega je današnje izseljevanje in preseljevanje, ki pa že ni vredno več tega imena, ker ni smotreno in urejeno. To je po večini že samo neko beganje iz kraja v kraj. Ker je svobodna konkurenca objela že ves svet, pridejo izseljenci navadno spet v enak položaj, kakršnega so pustili doma in mnogokrat celo v slabšega. Nižanje plač in brezposelnost je danes iz istih vzrokov povsod na dnevnem redu. Nič čudnega ni potem, ako propada v takih razmerah družina in družinsko življenje. Družine se razkrajajo, ker morajo njih člani s trebuhom za kruhom v tuji svet, v tuja mesta. Pičli in nestalni zaslužki, zlasti pa brezposelnost so pogostni vzrok, da se sklepa vedno manj rednih zakonskih zvez in že sklenjene se v vedno večji meri trgajo ter nočejo, mnogokrat pa tudi ne morejo služiti namenu, za katerega so te zveze določene. Vedno več je tudi oseb obojega spola, ki jim je iz istih gospodarskih vzrokov nemogoče sklepati zakonske zveze. Vedno bolj se krši zakonska zvestoba, kar ima za posledico zakonite in nezakonite ločitve ter se tako množijo priležništva. Prostitucija, javna in skrita, se širi z vsemi hudimi posledicami kakor kuga.

Način rešitve.

Iz dosedaj povedanega sledi, da stojimo pred dvema vprašanjema, namreč pred vprašanjem dolgov in vprašanjem čezpotrebne in neurejene produkcije. To sta danes dve pereči in najvažnejši vprašanji, na kateri je treba odgovoriti in povedati, kako jih rešiti.

Nujno potrebno je zaježiti dolgove in urediti in omejiti produkcijo do one mere, katero zahtevajo ne zgolj dobičkarske temveč resnične življenjske potrebe.

Zaježitev dolgov. Ta se da izvesti le, ako se odzame dolgovom del njihove podlage.

Kateri naj bi bil ta del njihove podlage?

Ta del njihove podlage naj bi bilo ono imetje, katero tvori nujno materialno podlago družin: To družinsko imetje je premično in nepremično. Prvo (premično) obstoji iz potrebne obleke, potrebne hišne oprave, orodja, ki se pri delu rabi, iz zaslužka (plače), s katerim se nabavljajo vse one potrebščine, ki so za prehranjevanje in vzdrževanje družine neobhodno potrebne. Drugo (nepremično) obstoji iz doma, kot stanovanja in potrebnih pritiklin, dvorišča, vrta, polja ali kakorkoli je že po razmerah kraja in stanu primerno in nujno potrebno. Vse to premično in nepremično imetje družin mora postati nedotakljivo, to se pravi, ostati mora nezastavno in nezarubno bodisi glede dolgov bodisi glede državnih davkov.

Ureditev in omejitev produkcije. Ta ureditev in omejitev ni ravno tako težavna in komplicirana, kakor se vidi in zdi. Tudi pri tem je treba trčiti ob današnjo nesmiselno svobodo produciranja, konsumiranja in konkurence. Prav za prav bo povzročila omejitev čezpotrebne produkcije že nedotakljivost določene družinske lastnine, kajti ponujanje raznih predmetov na plačilne obroke ali termine izgubi s tem svojo oporo in podlago ter bo tako marsikateri lahkomišljen in potraten nakup preprečen.

Ko je znano število ljudi, so lahko znane tudi njih potrebe. Pri ugotavljanju in sumiranju teh potreb je treba v prvi vrsti poskrbeti, da se ločijo potrebe od »potreb«. Crto je treba potegniti med potrebami, ki so za redno življenje neobhodno potrebne, in med onimi, ki služijo le za napuh, naslado, razkošje ali potratnost. Ko so tako ugotovljene resnične potrebe, se tudi lahko določi število podjetij in število delavstva, ki naj se bavijo s proizvodnjem teh potrebščin. Po tem pravilu so urejena vsa umna gospodarstva in podjetja od najmanjšega do največjega. Podjetja in gospodarstva propadajo navadno takrat, ko izginja red v delu, ko začne vsakdo ali pa tudi le nekateri opravljati dela po mili volji in dela, ki niso v skladu z namenom gospodarstva ali podjetja.

Kaj naj bo s takim podjetjem, v katerem delajo delavci raznih strok, ko bi delavci ene ali druge stroke izdelali preveč ali pa tudi premalo dela svoje stroke, nego ga podjetje rabi? Kaj pa bi šele nastalo, ko bi delavci izdelovali predmete, ki jih podjetje ne rabi ali pa so mu celo v škodo? Podjetje bi trpelo škodo, bi propadalo in končno tudi propadlo. Enako se zgodi vsaki navadni kmečki družini, ako ne opravlja vsak njen član določenega dela.

Veliko podjetje, velika družina je človeška družba, ki mora, ako hoče prosperovati, biti podvržena enakemu redu, enakemu pravilu.

Kako naj se ta red in pravilo uvede v človeško družbo? Pač tako, kakor bi se uvajalo v neurejeno podjetje ali družino. Vsakemu odkazati in določiti potrebno delo in opravilo. Nepotrebna in škodljiva dela ukiniti in ako je pri kakem delu preveč zaposlenih, zaposliti jih pri drugem. Ako se prikaže pribitek delavstva, naj se naseli v druge kraje. Saj ima človeško podjetje, človeška družina na razpolago celo zemeljsko oblo, katera še davno ne bo zadostno obljudena in obdelana. Važno je, da se naredi neka okrožja ali okraji, v katerih naj se izdelujejo in pridelujejo, ako le mogoče,

vse tiste potrebščine, kar jih vsako okrožje ali okraj rabi. Nad lastno potrebo okrožja naj se izdeluje le toliko, kolikor je potrebno priti na pomoč drugim okrožjem za one potrebščine, ki jih tam ne morejo izdelati ali pridelati, oziroma toliko, da se krije uvoz onih potrebščin, ki jih domače okrožje nima.

Usodno je danes ravno to, da se brezobzirno snujejo velika podjetja in tovarne, ki morejo nuditi lahko iz najoddaljenejših krajev cenejše, lepše in morda semtertja celo boljše izdelke, nego jih morejo nuditi domači obrtniki. Toda s tem se uničujejo domači obrtniki, se ustvarja v domačem kraju brezposelnost, in denar, kateri se izda za tuje izdelke, roma v blagajne, odkoder se več ne vrne. S tem pojema denarni obtok v domačem kraju pravitako, kakor pojema obtok krvi v telesu, ako se pušča, čemur sledi šibkost in smrt, v kraju pa pomanjkanje, revščina in splošen gospodarski zastoj.

Kdo naj to izvede?

Edino država zamore to izvesti. S to trditvijo pa že stojimo pred nekako utopijo (sanjarijo). Vemo namreč, da se dobičkarski bankirji ne bodo strinjali z nedotakljivostjo določenih družinskih lastnin, iz katerih oni končno črpajo dobičke. Tudi vemo, da so isti bankirji s svojimi obrestovanimi kapitali udeleženi pri vseh večjih industrijskih in drugih podjetjih. In ker tudi vemo, da so države njihovi dolžniki, je jasno, da ne bodo današnje države brez posebnega protivpliva, brez neke posebne akcije, nikdar kaj takega izvedle, kar bi bilo v nasprotju z interesi teh njihovih upnikov.

Stojimo torej pred državami, kakršne so in ne kakršne bi morale biti. Vsekako pa vsaka državna oblast in moč sloni na javnem mnenju in uporabljaja država svojo moč in oblast po željah in zahtevah javnega mnenja. Gre torej v prvi vrsti za to, da se ustvari tako javno mnenje, katero bi poudarjalo in zahtevalo, da se omenjeno družinsko imetje izloči iz vrste zastavnih predmetov in da se omeji in uredi produkcija v prej očitnem smislu.

Kdo naj ustvari tako javno mnenje?

Katoliška akcija naj bi bila poklicana ustvariti tako javno mnenje. Ko Cerkev priznava pravico do zasebne lastnine, je dolžna s svojo akcijo delati na to, da pridejo do te lastnine vse posamezne družine.

Cerkev ima redovnike, ki so za svojo osebo, po redovnih pravilih, nemaniči, imajo pa skupno, kot redovna družina neko potrebno lastnino, brez katere bi taka družina ne bila mogoča. Tudi zakonska družina ne more obstojati brez neke lastnine. Zato mora Cerkev tudi za zakonsko družino zahtevati potrebno in nedotakljivo lastnino.

Vsako normalno človeško bitje ima v neki dobi svojega razvoja (izvzemši one, ki se iz višjih nagibov teга vzdržijo), pravico do zakonske zveze. In kakor Cerkev brezizjemno in odločno zahteva od teh zvez spolnjevanje določenih dolžnosti, zlasti glede rojstev in vzgoje otrok, pravitako je dolžna Cerkev s svojo akcijo delati na to, da te zakonske zveze (družine) imajo toliko in takih materialnih dobrin, ki so za vzrejo in vzgojo otrok neobhodno potrebne in da so zato te materialne dobrine nedotakljive.

Glede zavojevanja javnega mnenja po katoliški akciji za določeno in nedotakljivo posest vsake zakonske družine je lahka stvar. Ne bo treba zakonov in odredb, ki naj bi imetje bogatih razdelilo med uboge, niti zakonov, ki bi direktno omejevali bogastvo ali pa celo preprečevali plačevanje dolgov. Zadostovalo bo, da izda državna oblast nekega dne odlok, po katerem postanejo določene premičnine in nepremičnine družinske lastnine za dolgove, nastale po dnevu, ko je ta odlok stopil v veljavo — nezarubne. Kratko in nedolžno bo besedilo tega odloka, toda usodno za ves nadaljni gospodarski in s tem tudi politični razvoj v človeški družbi. Najprvo dobe nemaniči veselje do varčevanja, da dosežejo čimprej postavno določeno in zajamčeno družinsko lastnino. Tako bodo nastajali neodvisni družinski domovi, ki so prvi materialni pogoj rednega družinskega življenja. Število nemaničev se bo začelo manjšati in bo končno popolnoma izginilo. Valovi dolgov se bodo razbijali ob nedotakljivosti družinskih posesti in današnja povodenj dolgov bo pričela upadati. Nedotakljivost družinske lastnine bo preprečevala lahkomišljeno zapravljjanje, kakor tudi razne načine izkoriščanja, ki imata svojo podlago ravno v svobodi razpolaganja, razlaščevanja in prilaščevanja te lastnine. Ko preneha zadolževanje na to lastnino, preneha s tem tudi nje prehajanje iz rok v roke. Prihranjeni bodo mnogi dragoceni sodnijski procesi, kateri se danes radi tega vršijo. S tem bo ukinjena cela vrsta raznih dobičkov, ki izhajajo vprav iz zadolževanja in menjave lastnikov in ki se končno stekajo v bančna morja. Tudi državi bo s tem potegnjena črta, do katere meje sme obremenjevati državljanje in razpolagati z njih imetjem ter bo tudi tako brezmejni notranji in zunanji državni imperializem omejen.

Tudi ureditev in omejitev produkcije na resnično potrebo za državo, ako le hoče, ni težka. Državi je natančno znano število prebivalstva. V pregledu ima vse mogoče statistike in račune in razpolaga tudi z vso vedo. Zato z lahkoto ugotovi resnične potrebe državljanov. Ker sama izdaja koncesije za vsa podjetja v državi, ji ni treba drugega, kakor da ukine izdajanja novih koncesij za podjetja, ki bi jih bilo odveč, pospešuje pa one, ki bi jih bilo premalo. Vse to izvrši v poljubnem tempu tako, da se v življenju ne bo niti opazil preobrat v nov red. Država je tudi že itak razdeljena v večja in manjša okrožja, kar bo lahko ostalo tudi za gospodarska, obrtna in industrijska okrožja. Katoliška akcija je poklicana ustvariti tudi tu javno mnenje.

Cerkev ni kraljestvo tega sveta. Radi tega Cerkev ni podjetje navezано na svetne dobičke. In ker niso ti svetni dobički njen življenjski pogoj, je edino Cerkev s svojo akcijo zmožna boriti se zoper neurejeno, čezpotrebno in zgolj dobičkarško produkcijo. Ta zgolj dobičkarška produkcija in kar je ž njo v zvezi, pa je v veliki meri vzrok in povod vseh grehov. Radi tega je Cerkev še posebno poklicana, da nastopi zoper današnji zgolj dobičkarški ekonomski sistem.

Le poglejmo: Koncesijonirana in nekoncesijonirana prostitucija, pohujšljive gledališke predstave, pohujšljivi kino, plesne prireditve, prodajanje alkoholnih pijač, pohujšljivi tisk, nespodobna in nesramna noša itd. itd. — ali ni na dnu vseh teh nepotrebnih in škodljivih podjetij golo dobičkarstvo? Brezverstvo prihaja pri tem le toliko v poštev, v kolikor dovoljuje uporabo teh ponudb. Vzemimo na primer modne salone, ki so vpeljali današnjo nesramno žensko nošo. Prav gotovo niso ti saloni storili tega v prvi vrsti za to, da bi Cerkvi nagajali, temveč so spremenili in

spreminjajo nošo za to, da spodbujajo k nakupu tkanin ter tako iz tega dobivajo nove dobičke. In danes že zopet vidimo, da isti modni saloni, za katerimi stoji pač manufakturna industrija, že zopet vpeljujejo novo ali prav za prav staro nošo dolgih kril. In prav gotovo ne vpeljujejo spet te noče, ker jih je morda pretresla kaka pridiga ali iz spoštovanja do cerkvenih poglavarjev, upoštevajoč njih proteste, kakor tudi ne zato, ker so se zbalii protestov kakih katoliških ženskih zvez. Dobiček igra pri tem glavno vlogo. Današnjim podjetem je vseeno, dobivajo li dobičke s spodobnostjo ali nespodobnostjo, glavno je, da jih dobivajo. Če bodo ukinjeni dobički, bo s tem ukinjeno tudi že neizmerno slabega.

Smer katoliške akcije.

Iz povedanega sledi, da mora katoliška akcija delovati tudi v javnem, realnem t. j. v socialno-gospodarskem življenju. Ker je neizpodbitno dejstvo, da določajo smer vsake svetne politike, od najnižje do najvišje, v glavnem ekonomske prilike, je nujno, da poseže katoliška akcija v te prilike tako, da bodo kar same od sebe rodile blagodejno politiko. Jasno je, in skušnja uči, da v današnjem dobičkarstvu sistem o kaki dosledni katoliški politični stranki ne more biti govora. Zato bi bilo nespametno trositi lastno duševno energijo in gmotna sredstva za zadeve podrejenega značaja. Tudi s širjenjem združne misli in združnega gospodarstva se ne dosežejo posebni uspehi. Ideja je sicer lepa, toda v današnjem sistemu svobodne konkurence, ima združništvo tudi pri najboljši volji malo uspeha. Sicer pa je že ta sistem tak, da ubija sproti, kakor vsak verski, tako tudi vsak združni čut.

Katoliška akcija naj ubere praktičnejšo in učinkovitejšo, zraven pa varnejšo in cenejšo pot. Svoje člane, tudi najpreprostejše, naj pouči, kako prihajajo današnje stiske ravno po neomejenem dobičkarstvu. Pove naj jim, na kak način je mogoče to dobičkarstvo zajezi, da ne bo več rodilo takih stisk. Naroči naj jim, da morajo povsod, pri vsaki priliki, najprej v lastni družini, potem pa kjerkoli, bodisi na potovanju ali na polju, v tovarnih ali delavnicah itd. širiti misel na zahtevo po zakonu o nedotakljivosti družinskih domov in drugih, za redno življenje potrebnih predmetov. Enako morajo biti poučeni o nepotrebnih in čezpotrebnih produkciji. Tako se zbude mogočne moralne sile, ki se bo z njimi ustvarilo javno mnenje in kje je potem protisila, ki bi preprečila, da bi takšno javno mnenje ne postalo zakon?

Zmoten poskus.

Ogibati pa se je zmotnih poskusov. Zgled imamo v sovjetski Rusiji. Prvi pogrešek je že v tem, da se delajo poskusi v tako velikem obsegu. Ko poskuša n. pr. razumen poljedelec kako novo umetno gnojilo, ne potrosi z njim celega polja naenkrat, temveč samo nekaj kvadratnih metrov. In šele, ko zapazi povoljen uspeh, ga uporabi za celo polje. Enako delajo vsi, ki se bavijo z novimi iznajdbami. Te zdrave metode se sovjetska vlada ne drži. Tako hoče odpraviti vero in družino, dve ustanovi, ki sta stari kakor človeški rod, kar iz cele prostrane države. S tem razodeva sovjetska vlada svoj veliki brezverski fanatizem, ki je že kot tak, kakor vsi drugi fanatizmi obsojen, da ne bo rodil dobrih in trajnih uspehov.

Drugi pogrešek je v tem, da razbijajo nekaj čisto naravnega in hočejo ustvariti nekaj protinaravnega. Odpravljajo namreč družino in uvajajo tako

zvano svobodno ljubezen. Razbili so dobičkarški ekonomski sistem, ki je mučil, oviral in zlorabljal vero in družino; čemu nadaljuje sedaj sovjetska vlada isto in to celo brezobzirneje?

Sedaj, ko nudi novi ekonomski sistem v gmotnem pogledu boljšo družinsko podlago, je s tem zadoščeno glavni prejšnji socialni krivici. Glavna skrb naj bi bila zdaj ta, to gmotno podlago zavarovati tako, kakor je bilo spredaj rečeno v dveh naših zahtevah, namreč pred dolgovi in z omejitvijo čezpotrebne produkcije.

Le nikar se tresti pred družinsko in versko avtoriteto, ker kapitalizma, njegove strahovlade in njegovih zlih posledic, ti dve avtoriteti ne ustvarjata. Odpravljati vero in družino, se pravi odpravljati najučinkovitejše in zraven najcenejše nadzorstvo družabnega reda in namesto tega množiti malo učinkovito, a zelo drago državno policijo.

Ne da se tajiti, da je prejšnja ruska vlada versko in družinsko avtoriteto zlorabljala, toda iz tega ne sledi, ker se je odpravila zlorablajoča vlada, da se morata odpraviti tudi zlorabljeni avtoriteti. Pač pa bi se morala verska in družinska avtoriteta v novem komunističnem redu postaviti na prvo mesto. Uredijo naj se ekonomske prilike tako, kakor spredaj rečeno, potem ne bo mogel nihče teh avtoritet zlorabljeti.

Zaključek.

Današnji ruski komunizem je res velik hudourni oblak. Nikar pa si domišljati, da se bo pregnal ta oblak tako, kakor so še nedavno hoteli razganjati točonosne oblake, namreč s slepim streljanjem iz možnarjev in so šele takrat spoznali, da je tako streljanje brezuspešno, ko so jim ti oblaki, prav kakor bi se hoteli strelcem rogati, stresli toliko toče, da so celo možnarje z njo napolnili in jih zasuli.

Res je boljševiški komunizem plod materialistične filozofije, toda, da je mogel preiti v prakso in življenje, je moral najti neke življenjske pogoje, pravitako kakor si ne moremo misliti letine pokončevalcev v naravi, brez vremenskih in drugih pogojev.

Ako hoče katoliška akcija zaježiti današnji ruski komunizem, mora najprej zaježiti tako zvaní zapadni kapitalizem. Čeravno je današnji komunizem nasprotnejši udejstvovanju Cerkve nego kapitalizem, ni rečeno, da se mora v prvi vrsti voditi boj zoper komunizem temveč nasprotno. Ker je kapitalizem življenjski pogoj za komunizem, je nujen nastop zoper ta pogoj.

Današnji boljševiški komunizem, ki je plod materialistične filozofije, se ne bojuje zoper krivico in izkoriščanje na podlagi moralnega čuta pravičnosti, temveč na podlagi materialističnega gesla: moč in pravica. Združil je namreč moč izkoriščanih v roke komunističnih voditeljev in tako po svoje, milo za drago, vrnil in vrača fevdalnim in kapitalističnim izkoriščevalcem in njih predstavnikom. Toda učitelji in organizatorji današnjega komunizma dejansko zanikujejo lastno materialistično teorijo s tem, da se sami izpostavljajo in žrtvujejo za pravico izkoriščanih, ko bi se sami za svojo osebo in za lastne gmotne koristi in časti kot izobraženci veliko lažje in brez tveganja celo lastnega življenja udeleževali v prejšnjem, fevdalno-kapitalističnem socialnem sistemu, ako bi z mirnim srcem prepustili ljudske množice njihov dosedanji usodi. Da niso tega storili, so izpričali, da so se, sicer nezavešno, podvrgli neki drugi sili, katera gotovo ni materialističnega izvora.

In ako še upoštevamo dejstvo, da ni bila današnja boljševiska metoda glede vere in družine sklenjena in odobrena od vseh njihovih pristašev, se lahko z gotovostjo računa, ako prične Cerkev s svojo akcijo zoper kapitalizem nekaj resnega, da bo boljševiska toča na Cerkev prenehala in oblak, ki jo sedaj pokriva, bo rosil le blagodejen dež.

Tako bo Cerkev s svojo akcijo za zaježitev dolgov potom izločenja določene družinske lastnine iz zastavnih in zarubnih predmetov in za omejitev produkcije do resnične potrebe, posegla v ekonomske prilike družabnega življenja ter jih napravila vsaj znosne. Ukrotila bo požrešnost dobičarskega kapitalizma ter s tem vrnila tudi malim narodom in narodnim manjšinam mir in svobodo. Kajti navadno goji in neti nestrpnost ravno ta kapitalizem. Z resnim nastopom proti kapitalizmu pa bo Cerkev izdrila tudi komunizmu strupeno protiversko želo.

Šele ko se vse to zgodi, postanejo življenjske prilike veri in verskemu življenju prijazne.

Zagovor.

Vsaka reč na svetu, dobra ali slaba, prijetna ali neprijetna, ima svoj vzrok in povod. Tako tudi današnja vedno večja življenjska neznosnost, kakor tudi današnja vedno večja moralna skvarjenost in duševna razrvanost.

Čeprav ima življenje človeške družbe za seboj že tisočletja izkustva, tiči vendar v zablodah. Teh je cela vrsta in so tako spojene med seboj, da skoraj ni videti kje se vsaka prične, ker se marsikatera zdi pravtako posledica kakor vzrok.

Razuzdanost na vseh koncih in krajih. Nasilje, zatiranje in izkoriščanje od strani močnejših. Oderuštvo in zavajanje v zapravljalnost; goljufije in poneverbe, alkoholizem in prostitucija; umori, samomori in vrhu vseh teh in drugih gorostasnosti splošna in nerazumljiva lahkomišljenost o resnosti človeškega življenja. Klečeplaztvo in hinavščina preplavljata značajnost in tako je koristolovstvo v malem in velikem na dnevnem redu. Nič čudnega ni, da v takih razmerah postajajo državne vlade vedno bolj diktatorske in se je mogel razviti današnji militarizem, ki tlači in žuga ugonobiti morda v zelo kratkem času mase človeštva.

Državniki na svojih tako zvanih razorožitvenih konferencah govorijo o sovražniku, pred katerim morajo biti njihove države primerno zavarovane, kakor da bi ta sovražnik ne bile one same, temveč bi imel pridreti odnekod z marsa ali lune.

In vse te zblode vršijo skupno velik zločin naših dni, namreč uničujejo celico človeštva — družino.

Tako se človeška družba muči in meša do blaznosti.

Nesporno je res, da je temeljni vzrok današnje moralne skvarjenosti in današnjih slik filozofija, je nauk o popolni svobodi in iz tega dosledno in brezobzirno izvajano načelo: M o č j e p r a v i c a. Na tej materialistični filozofiji sloni današnje kapitalistično veledobičkarstvo z vsemi svojimi imperializmi v malem in velikem. Iz tega pa ne sledi, da se mora voditi v prvi vrsti direkten boj zoper to filozofijo, kajti pravtako nesporno je res, da so se pristaši te filozofije z brezobzirnim izvajanjem njenega načela že tako moško materialno utrdili in se zabarikadirali, da se lahko rogajo vsem poskusom, priti jim do življenja. Zato je treba v prvi vrsti voditi zoper nje indirekten boj, to se pravi: organizirati in usmeriti je

treba naskok na njihove materialne utrdbe in barikade. In šele ko te razdenemo in podremo, dokažemo, da je bila filozofija, za katero so tičali, le prevara in slepilo.

Katoličani stojimo namreč pred mogočno sovražno trdnjavo, ki nam more odgovoriti na vsak naš strel s sto svojimi. Če izdamo mi n. pr. en časopis, jih izdajo oni lahko sto. Če nastopimo mi z misijonskimi in drugimi moralnimi pridigami, nam oni z nemoralnimi in mamljivimi prireditvami redčijo naše vrste tako, da se z opravičenim strahom vprašujemo, kam prav za prav plovemo in kje in kako končamo svoje poslanstvo.

Čas je, da se katoličani zavemo svojega poslanstva. Smo udje Kristusove Cerkve, smo torej del njegovega skrivnostnega Telesa. In ako smo po njem del Njega samega, se premalo zavedamo, ko kličemo: naj zmagaj in zavlada Kristus Kralj, da s tem prav za prav tudi same sebe pozivamo na boj, na zmago in vlado. Razume se, ne na kako krvavo bojno zmago in posvetno vlado, pač pa na zmago morale, moralnega vladanja in obvladovanja. Naše število je že davno zadosti veliko, da bi lahko nekaj več pomenilo v socialnih in političnih odnošajih človeške družbe nego pomeni danes. K temu je treba določene enotne smotrenosti. Vedeti moramo, kaj hočemo in do kod hočemo.

Brezboštvo je danes na pohodu in to zlasti zato, ker je njega vodstvo prešlo v silne in spretno boljševiške roke. Vprašanje je, je li to brezboštvo na pohodu radi močnih in spretnih boljševiških rok ali pa zato, ker smo katoličani nedosledni in naivni. Ako pomislimo, da je tudi naša katoliška vera vržena od boljševikov v isti koš kakor vse druge vere, čeprav vsebuje v svojih zapovedih in prepovedih najizvrstnejša pravila za redno in ugodno socialno življenje in nudi obenem za izpolnjevanje teh pravil najuspešnejše nadnaravne pripomočke, se moramo pač vprašati: kaj pa so našli boljševiki na naši veri tako slabega, da so tudi njo zavrgli? Ako hočemo na to vprašanje prav odgovoriti, moramo najprej ugotoviti in priznati, da so boljševiki v prvi vrsti praktični ljudje. Prav gotovo si oni z nobenimi verskimi resnicami in skrivnostmi ne belijo glave. Oni gledajo, kako se je socialno življenje do sedaj razvijalo in do kakšne življenjske neznosnosti je dospelo do sedaj. Zato je njihov račun in sklep glede ver zelo lahek in kratek, namreč: Ker je socialno življenje dospelo do tako žalostnega in obupnega položaja in to kljub negovanju vseh mogočih ver, tudi katoliške, ne bo nikake škode, ako z vsemi verami pometamo. In tako tudi delajo. — Tedaj današnji neznosni, obupni socialni položaj, v katerem tičimo že čez glavo, je vzrok, da je tudi naša katoliška vera z vsemi svojimi najboljšimi pravili in pripomočki obsojena med staro šaro.

Sedaj pa se katoličani vprašajmo: Smo li mi nedolžni nad današnjim neznosnim in obupnim socialnim položajem v človeški družbi? Nismo li morda tudi mi prispevali v to, da je prišlo do kaj takega. Le ponižno si položimo roko na srce in priznajmo si, da smo v to prispevali in tudi da še prispevamo, ker, ako bi to ne bilo res, bi do teh žalostnih časov sploh ne moglo priti. Kmalu bo 2000 let odkar smo začeli obstojati in tudi je že skoraj tisoč let, odkar nas je toliko, da bi bili z lahkoto vpeljali in vzdrževali splošno blagostanje in vzoren socialno - gospodarski ter s tem tudi politični red v človeški družbi. Da nismo tega storili, je krivo to, ker smo po večini in v splošnem obdr-

žali in še držimo oziroma pomagamo vzdrževati neke poganske navade in načine glede pridobivanja in zapravljanja zasebne in javne lastnine, čemur morajo nujno slediti gospodarski in s tem tudi politični polomi, krize, prepiri in vojske, v malem in velikem. Kjerkoli živimo, bodisi kot podložniki bodisi kot predstavniki državnih vlad, povsod pojemo z drugimi vred isto pesem. To se pravi: Udeležujemo se gospodarskih prilik na isti način, kakor vsi drugi, iz česar sledi, da smo sokrivi obstoječega neznosnega položaja.

Toda samo soudeleževanje na ekonomskih prilikah, bi samo na sebi še ne bila naša velika krivda, kajti živeti z drugimi v stiski, sami zase, svoj poseben ekonomski in s tem tudi politični sistem, je nemogoče. Naša krivda je v tem, da ne nastopamo z nobenim konkretnim predlogom in zahtevo, kako spremeniti sedanji ekonomski in z njim vred tudi politični neznosni sistem. S samim registriranjem in kritiziranjem dejanskih razmer in nezadovoljnosti, se zmešnjava in težava samo večja, zboljša pa nič.

Tudi samo priporočati potrpežljivost in vdanost v voljo božjo v teh težkih razmerah, je preveč enostransko in zavaja v eden izmed tujih grehov, namreč: h grehu molčati. Samo zaupati v Boga in pričakovati, da nas bo čudežno reševal, ne more biti Bogu najbolj po godu. Gotovo bo Njemu bolj všeč, ako sami, tako rekoč zavihamo rokave in zgrabimo za zlo od prave strani in na pravem koncu. Boga pa prosimo pri tem blagoslova in pomoči.

Tudi ne sanjajmo, da bomo s karitativno dobrotelstvom na svetu v splošnem mnogo izboljšali. Tudi ako bi postali vsi katoličani na mah takšni svetniki, da bi vse svoje imetje razdelili med uboge, bi to pomenilo v splošnem zboljšanje toliko, kakor kaplja v morju. Kajti ako bi tudi z našim imetjem vsem nemaničem zgradili lastne domove in jih obdarovali z vsemi resničnimi potrebščinami, zraven pa bi ne uveljavili istočasno zakona o nezastavnosti in nezarubnosti teh predmetov, bi to pomenilo toliko, kolikor polniti sod brez dna. Današnji kapitalistično-dobičarski sistem bi namreč v zelo kratkem času vse te naše obdarovance spet razlastil in obubožal.

Zato mora naša dobrotelstvom meriti na to, da čimprej in najprej uveljavimo omenjeni zakon. Socialno življenje se bo pričelo boljšati ne takrat, ko bi se ljudem omejila svoboda pridobivanja svetnih dobrin do neke določene mere, ker to bi ne bilo v skladu s težnjo človeškega duha, stremičega po neskončnem in nezmernem, pač pa se bo pričelo boljšati takrat, ko se določi in zajamči minimum svetnih dobrin, katere mora vsaka družina imeti. Ker se živ človeški duh ne da obrzdati v splošnem in trajno, se mora mrtva materija s primernim zakonom zgraditi tako, da bo pred tem duhom varna. Ko bo ta duh videl, da so mu v svetnih dobrinah postavljene meje, se bo, rad ali nerad, skoraj sam iz sebe zaobrnil v pravo, boljše in njegovega dostojanstva vredno smer. Doseči to, je sveta dolžnost nas katoličanov, je sveta dolžnost naše Cerkve.

Tako se bo socialno življenje v človeški družbi bolj poenostavilo, kajti današnja kompliciranost in rafiniranost bo izgubila svoj vzrok in pogon. Vsa današnja tako zvana šund-literatura s svojimi senzacijami v gledališču in kinu, se bo kar sama od sebe zgubljala in tudi končno zginila. Zmanjka ji namreč snovi, katero ravno današnji zgolj dobičarski sistem

življenja v tako obilni in vedno večji meri nudi. Koliko nesmiselnosti in protislovja ter fraz bo izginilo iz zasebnega in javnega življenja.

Velika nesmiselnost in prav za prav prevara je, govoriti v današnjem kapitalističnem, ekonomskem sistemu n. pr. o demokraciji in o splošni in enaki volilni pravici. Koga naj neki nemaniči volijo in kaj naj neki njih izvoljenci za nje dosežejo od današnjih kapitalističnih vlad? Te vlade so namreč vedno zmožne obvladovati volilce in izvoljence tako, da ne krenejo čez meje kapitalističnega gospostva.

Kako prazno je tudi besedičenje o starostnem zavarovanju v današnjem sistemu! Kdo naj bi neki prispeval v ta fond pri današnjem naraščanju brezposelnosti in nižanju plač? Kaj pa naj rečemo o brezposelni podpori, katere naj bi bili vsi brezposelni deležni in o tako zvanih ljudskih kuhinjah, iz katerih naj bi se potrebnim hrana brezplačno delila? — Odkod naj se polnijo vsi taki fondi, ko vsi viri, iz katerih naj bi se jemalo, drug za drugim usihajo?

Najlaže in najceneje bo izvedeno zavarovanje za starost in onemoglost takrat, ko bode vsak delazmožen družinski član imel stalno delo in reden zaslužek. Taka družina zamore najlaže in najbolje preživiti svoje stare in onemogle člane.

Da, problem o minimu družinske nedotakljive posesti in problem o ureditvi dela in zaslužka na resnično potrebo, bosta uredila, oziroma odpravila celo vrsto današnjih protislovij.

Današnje razmere kriče, naj se vrne življenje v preprostost in skromnost. Vsebina Kristusovega evangelija postaja od dne do dne aktualnejša in skrajni čas je že, da Cerkev s svojo akcijo spravi evangeljsko vsebino v splošno prakso socialnega življenja.

Cerkev je tudi za današnje čase, za današnjo sužnost edini Mozes — rešitelj. Vsi drugi, ki tudi hočejo biti rešitelji, rešujejo človeštvo enostransko oziroma, ko ga po eni strani potegujejo iz ene mlake, ga po drugi strani porivajo v drugo, še večjo.

Gre torej za razvoj in obstoj družine, od česar je končno odvisno socialno življenje vse človeške družbe. S tem bo dozorel čas, ko bo zmogla Cerkev postati vesoljna v pravem in polnem pomenu te besede. Kajti oni veličastni večstomilijonski jutrovski in drugi narodi postanejo dovzetnejši za pravo vero, ko bodo videli, da se jim z vero prinaša tudi nov blagodejni socialni red, ne pa tak kot ga prinašajo današnje kolonialne države, ki mnogokrat skrivajo svojo pohlepnost celo v misijonsko delovanje Cerkve ter jo s tem dotičnim narodom zamrzijo in obsovražijo. Katoliška akcija postane s tem tudi — misijonska.

V Kalanovi knjižici »Kvišku zdaj dežela vsa!« je do podrobnosti povedano, kaj vse mora izvršiti Katoliška akcija. Vsa poglavja so izčrpno obdelana, izvzemši ono pod naslovom »Socialno delo«. To poglavje je v knjižici najkrajše in zadnji odstavek se glasi: Več o socialnem delu tu ni treba razpravljati, ker je o tem drugod dosti pisano. Treba se nam je samo dobro zavedati, da smo na socialnem polju delali premalo in da je Katoliška akcija tu bridko potrebna.

Da! Bridko potrebna je Katoliška akcija in to ravno na gospodarskem socialnem polju ker, ako ne zastavi na tem polju svojega pluga, ne bo tudi na vseh drugih poljih, kljub še tako lepim navodilom, nasvetom in pozivom, zaželenih uspehov.

Pripomnja k razpravi.

To razpravo o dveh važnih nalogah katoliške akcije je napisal slovenski delavec z one strani Z doma ima le osnovnošolsko izobrazbo, a vsa razprava priča, kako se naši delavci po naših družtvih dalje izobrazujejo in kako resno se bavijo zlasti s socialnimi vprašanji. Seveda ne bi bil vsak izmed njih zmožen napisati razpravo, kakor jo je napisal ta delavec. V našem delavcu tiči filozof, ki razmišlja o žalostnih razmerah po svetu in išče pomoči v katoliški akciji in socialnih idejah.

Glede vsebine bi pripomnili: Po pravici opozarja naš delavec, da mora katoliška akcija seči tudi na socialno polje. Ni nje naloga naravnost izvajati kakih socialno-gospodarskih reform, a je nje naloga kazati na potrebo takih reform, ki brez njih tudi ne more prospevati živo versko življenje, in ni dvoma, da so take reforme potrebne predvsem delavske razmere. Naš delavec misli, da bi se delavstvo rešilo telesne in duševne bede, če bi se izvedla zavezitev dolgov ter uredba in omejitev produkcije. Delavce in njih družine tlači in razjeda najbolj to, da nimajo doma, zlasti ne stalnega doma. Da se jim zagotovi stalni dom, tako izvaja naš delavec, s čimer bi se vselila v družine zadovoljnost, je treba dvojega. Najprej naj bi se z zakoni zagotovilo, da se delavski dom v nekih mejah, ki delavski družini še omogočajo življenje, ne more dati na rubežen in dražbo. Potem pa, da bi se delavcu zagotovil potreben zaslužek, naj bi se zopet z zakoni uredila in omejila produkcija, da ne bi več svobodna konkurenca ugonabljala podjetij in metala delavcev na cesto in v brezposelnost. Morda si naš delavec od le-teh reform preveč obeta, a to je vsekako izvestno, da bi bil stalen dom za delavce in delavske družine neprecenljivega pomena. Proletarca dela za proletarca to, da nima doma. Toda v nečem se naš delavec moti, namreč v tem, da si misli tisto dvojno reformo mnogo prelahko.

Že z nezarubnim domom samim na sebi je težava. Za kmete se že več kot pol stoletja snujejo načrti za stalne domove, a vendar ni pravih uspehov. Branijo se namreč te reforme kmetje sami. Stalnost doma se zagotovi le tako, da ga ni mogoče zadolžiti. A če ga ni mogoče zadolžiti, kmet ne dobi posojila tudi tedaj ne, ko ne more naprej in bi ga nujno potreboval. Ali ne bi bilo z delavskim domom tudi tako? Če ni dovoljeno pri domu (v nekih mejah) ničesar zarubiti, delavec tudi posojila (v teh mejah) ne bo dobil. A ta težava bi se dala še kako premagati (poštena družina bi dobila v delavski posojilnici posojila na osebno poroštvo). Toda kako bo, če se produkcija omeji? Ali ne bo še več delavcev brezposelnih? A kako naj brezposelni delavci ohranijo dom? Vsaj prehodna doba bi bila zelo težka. To in ono podjetje še daje zaslužka, ki bi ga pa ta reforma ukinila, ker je drugod dosti takih podjetij, ki imajo boljše pogoje za stalno delo. In vprav tu zapira jasen razgled še množ drugih težav. Kako naj se izvede tista ureditev in omejitev produkcije? Da se bo morala nekako izvesti, to menda ni več preporno. A kako? Našemu delavcu se zdi to zelo preprosto: država ve, česa je ljudstvu res treba, a česa ne, država naj produkcijo uredi in omeji tako, da bo prav, a katoliška akcija naj prej ustvari potrebno javno mnenje. Toda ali ni naš delavec sam dejal, kako je moderna država odvisna od kapitalizma? ali je taka država zmožna zadati kapitalizmu tako težak udarec? To je zelo dvomno. Treba bi bilo zares demokratične države, a kje je danes takšna država? Treba bi bilo nepodkupljivega uradništva, a žal, da so vedno pogostnejše tožbe o korupciji po svetu. Kdo ob današnjih svetovnih razmerah more jamčiti, da se bo

produkcija uredila in omejila res zgolj po splošnosocialnih vidikih in ne na korist kake kapitalistične skupine? A javno mnenje? Če državi ni kaj ljubo, v naših časih, ko se v državah bolj in bolj uveljavlja diktatura, država s svojim mogočnim aparatom kratkomalo prepreči, da se ne more ustvariti neljubo ji javno mnenje. Kdo naj torej uredi in omeji produkcijo in kako? Naloga je že sama po sebi, tudi ko bi ne bilo vnanjih ovir, zelo težka. V Nemčiji je imela socialna demokracija po svetovni vojni moč, da bi bila mogla tako reformo izvesti. Toda sama ni vedela kako. Dokler ni šlo za dejanja, je bila mogočna v besedah, a ko je bilo treba dejanj, je umolknila. Ruski boljševiki so tako reformo izvedli, a tako, da je proletariat zares ne more biti v duši vesel! Kje je na Ruskem le govor o delavskih družinskih domovih? Delavstvu se slabše godi kakor prej, le obeti in upi v bodočnost mu dajejo še moči, da vztraja.

Torej — da bo treba produkcijo urediti, o tem ni pametnih pomislekov, a silno težko je vprašanje kako. Papež je v svoji socialni okrožnici tudi pokazal na katoliško akcijo, a ji ni naročil, naj neposredno dela za tisti dve reformi, ampak ji je za sedaj določil bolj splošne naloge. Opozarja naj na socialni studij, vzgaja naj socialne apostole za delavce in delodajavce, dela naj neutrudno za npravni prepoved sodobne družbe, oznanja naj krščanska načela o uredbi družbe in držav, zlasti organsko in korporativno idejo. Tako bo počasi ustvarila tisto javno mnenje, ki ga kapitalisti in birokrati ne bodo mogli več zadušiti. Šele tedaj bo tudi mogoča kaka velika reforma. Sedaj bi bila taka reforma možna le po revoluciji, a ker prave ideje še niso dozorele za konkretno uresničitev, bi socialna revolucija prinesla delavstvu le še hujšo sužnost!

A. U.

OBZORNIK.

Kmetska in proletarska poezija v Sovjetski Rusiji.

V januarski številki letošnjih »Stimmen der Zeit« je objavil Jak. Overmans D. J. zelo zanimiv članek »Bolschewikendichtung«. Troje obravnava: osebnosti, snov, obliko (novi slog). Osebnosti: nekaj boljševiških pesnikov je bilo ob revoluciji l. 1917 starih že okrog 50 let (n. pr. zdravnik Smidovič s psevdonimom Veresajev, Jurij Tynjanov, Boris Pasternak), izvečine pa so bili v letih po prvi revoluciji (1905) do svetovne vojne gimnazijci in ob zmagi boljševizma (1917) stari 20—30 let (Vlad. Majakovskij, 14 let star že v ječi, samomor v Pragi leta 1930; Konst. Fedin, eden prvih prozaikov; Zidje Boris Pilnjak, Ilja Ehrenburg ter Izak Babel; ženske: Vera Inber, Tatarka Lidija Sejfulina, Armenka Marietta Šaginian; genialna Larisa Rejßner, ki je leta 1917 šla kot komunistka na fronto, umrla 31 let stara za legarjem, sijajna časnikařica.) — Mnogo pa je v l. 1917 nsl. ostalo znamenitih poetov, ki niso imeli za seboj gimnazije, ampak samo — vaško šolo: Fedor Gladkov, ki je spisal sloveči roman »Cement«, po l. 1921; S e r g j e v E s é n i n: kmetski sin, obiskoval je le svojo vaško šolo, a je v 21. letu izdal zbirko liričnih pesmi, opevajočih lepoto podeželja in razodevajočih versko čuvstvovanje pesnikovo; knjiga mu je takoj pridobila vse polno občudovalcev, ki so ga zvabili v velemesto, kjer se je pa v družbi propalih umetnikov in vlačug vdal razkošju, se duševno in telesno uničil in izvršil — 30 let star — samomor; njegovo

zadnje delo: »Spoved razuzdanca« je izraz pesnikove nesrečne razrušenosti. — Kako so se mogli kmetški otroci povzpeti do take umetniške višine? Tudi to izvemo iz razprave: kakor so pri starih Grkih na otoku Hiosu t. zv. homeridi od rodu do rodu gojili epsko pesništvo, tako se je na kmetih pri Rusih gojila neka lirična poezija, ki jo še danes potujoči pevci ustno nosijo od sela do sela! Dà, celo kar društva ustanovljajo, ki učé tehniko pesmi in pravljice. — Industrijski delavci so seveda imeli širše obzorje in je že v 19. stol. nastala nekakšna »tovarniška poezija«, »častitiška«. Patriarh teh poetov je Maksim Gorkij.

S n o v i ni najbrž še nobena doba imela toliko kakor ta leta po 1917 v Rusiji. Predvsem se opeva revolucija, potem pa gradnja novega, srečnejšega časa; vkljub bučanju fanfar v proslavo nove dobe pa se čujejo tudi glasovi o vsakdanjem, večkrat zelo dolgočasnem življenju; duševna vprašanja zaenkrat stojé precej v ozadju. Da bi spolna čuvstva na dolgo in široko gnetli in razvaljavali, za to, kakor pravi znana komunistka Aleksandra Kolontaj, boljševiška literatura nima niti smisla niti časa. Ostro ateistično ost imajo le dela treh: J. Babela, Marienhofa ter priljubljenega satirika Pridvorova, ki piše pod imenom Demjan Bednyj basni, pravljice, epigrame in satirične letake — z velikanskim uspehom.

Na razne sloge (oblike) te nove poezije so vplivali in še vplivajo velikani prejšnjih rodov: Koljčov in Nekrasov, Puškin in Gogolj, Gončarov, Tolstoj in Dostojevskij, ki so bili s svojo realitiko že tudi tožitelji neznosnih razmer in so torej tudi v tem pot pripravljali. Vendar pa so nekateri boljševiški poetje iskali in še iščejo novih slogov. Po zgledu italijanskega futurista Marinettija so nekateri težili za t. zv. »zaumnym jazykom« (t. j. jezikom brez vezi logike). Drugi so kopicili pesniške podobe brez ozira na notranjo zvezo (t. zv. imaginizem). Pa obe ti struji sta že usahnili. Imaginistom nasproti pa zahtevajo konstruktivisti trdno logično zvezo: kakor je pri betonski stavbi ogrodje vse, tako mora iz načrta, zgradbe v poeziji izvirati upravičenost vsakega dela in delca posebej. V začetku boljševizma je prevladovala lirika; kmalu pa je občan zahteval prozo, povesti. Vendar pa je — piše Overmans — dobrih daljših povesti še malo. Naravno je, da vstopajo nove besede, novi izrazi, ki so doslej živeli nepoznani na kmetih, v novo knjigo. Izmed dram jih je le malo umetniške cene; tragedije pa se zdi, da sploh ni več.

Overmans pričenja svoj sestavek z lapidarnim stavkom: »Ni vse rusko pesništvo sedanjega časa boljševiško...« Da je to res, nam spričuje sodobna ruska kmetška poezija. Na I. kongresu slovanskih filologov v Pragi l. 1929 je čital G. Patrik svojo razpravo: Krestjanskaja i proletarskaja poezija v Sovjetskoj Rossiji, objavljeno potem v 1130 strani broječem Sborniku praci. Praha, 1932, str. 229—272. Eden mojih učencev, dr. J. R., mi je zajetno knjigo posodil in tako sem dobil vpogled v to doslej meni — in pač večini čitateljev »Casa« — neznano umetnost. Najprej nekaj zgledov iz nove kmetške poezije!

Kakor delavci so tudi kmetje revolucijo leta 1917 pozdravili z entuzijazmom, saj jim je dala zemljo, to njih stoletno hrepenenje. Takole vzklika kmetški poet Kljujev:*

* V Overmansovem članku o tem in več drugih, ki jih bomo tu srečali, nisem našel podatkov; omenja pač le največje. Transkripcija, vem, ni točna; a gre nam za praktično umevanje.

Razpahnitesj¹, orlinye krylja,
bej nabát², i gremite gromá —
oborvalisj³ cepi⁴ nasilja
i razrušena žizni tjurjmá⁵.

Široki Černomorskiye stepi⁶,
bujna Volga, Ural zlatogrud —
Zgínj⁷, krovavaja pláha⁸ i cepi,
kazemat i nepravednyj sud.

Za zemlju, za volju⁹, za hleb trudovój¹⁰
idém my na bitvu s vragámi —
dovoljno vlastvovatj¹¹ nami.
Na boj! Na boj!

Klic »Za zemljo, za svobodo!« ni med kmeti več utihnil od časov upor-
nika Pučačeva, ki je bil l. 1773 (torej točno 200 let po hrv. slov. puntu)
začel in razširil velikanski upor kmetov in kozakov od Urala pa do
Moskve. Pučačeva so l. 1775. ujeli in usmrtili, ruska góspóda pa je dalje
ostala gluha za ta klic — do svetovne vojne.

Ruski mužík ni naklonjen komunizmu boljševiškemu; ali l. 1917. je
v nepopisnem, splošnem navdušenju tudi on vzkliknil, da je — boljševik.

Nebo kak kólokol,
mesjac — jazýk,
matj mojá ródina,
ja — boljševik.

Nebo je kakor zvon,
mesec — kembelj,
moja mati je domovina,
jaz sem — boljševik.

Esénin.

Ta kitica se sliši kakor kak starogrški ditiramb, ki so jih Grki v
vinskem navdušenju peli božu Bakhu. Drzna je prispodoba: nebo je kakor
zvon, mesec je kembelj.

Revolucijo je ruski kmet pozdravil, dà, ne pa — marksizma. Ne mara
zanj Esenin, najboljši kmetski pesnik:

I vot sestrá r a z v ó d i t
kak bibliju,
raskryv ... puzatyj »Kapital«,
o Markse,
o Engelse ...
Ni pri kakój pogóde
ja étih knjíg, konjéčno, ne čítál.

In glej, sestra mi na široko razklada
kakor biblijo,
odprši ... debeli »Kapital«,
o Marksu,
o Engelsu ...
Ob nobenem vremenu
pa jaz zares, nisem teh knjig čital.

Ne Marksov materialist, ampak predvsem kristjan je ruski kmet.
(Patrik, n. m. 236.)

»Ne glede na vsemogoči pritisk od strani komunistične vlade so
kmetje še vedno kakor prej globokoverni in izpovedujejo kakor prej svojo
pravoslavno vero.« (Patrik, n. m. 237.)

¹ Razprostrite se ² plat zvona ³ zдробile so se ⁴ verige ⁵ ječa (stolp,
turea) ⁶ stepe ⁷ Zgini! ⁸ krvavo tnaló ⁹ za svobodo ¹⁰ s trudom pridobljeni
¹¹ dovolj dolgo ste góspodovali nad nami.

Iz trojnega vrela vre — po Patriku n. m. — vsa ta ruska kmeška lirika: iz globoke, neomajne vere v Boga, v »Slovo Božije«, v Krista Spasitelja, iz ljubezni do domovine ter iz ljubezni do prirode.

Iz vere:

Mi bláženni, neizménni,
vérja ljubim i molčím,
tajnu Boga i vselénnoj
v glubíne svojéj hraním.

Mi smo blaženi, se ne spreminjamo,
verujoč ljubimo in molčimo,
tajnost Boga in vesoljstva
v svoji globini hranimo.

Kljujev.

Kakšen razloček med bogoiskateljstvom naše inteligence — vzklika ob teh verzih Patrik n. m. 238 — ter med trdno vero narodovo! Krist Spasitelj vedno hodi po zemlji, spremlja človeka povsod, povsod ga ruski kmetič vidi:

Meždu sósen, meždu jólok,
mež berjóz kudrávih bus,
pod vencóm, v koljcé igólok
mne mereščitsja Isús.

Med bori, med jelkami,
med biseri košatih brez,
pod vencem, v obstreti igel
se mi iz mraka prikazuje Jezus.
Esenin.

Iz ljubezni do domovine! P. ima štiri strani citatov o domovinski ljubezni ruskega kmeta. Naj navedem spet samó Esénina:

Esli kriknet ratj svjatája:
»Kinj ty Rusy, živi v rajú!«
Ja skažú — ne nado rája,
dajte ródinu mojú.

Ce mi zakliče sveta vojska (nebeška):
»Vrzi proč Rusijo, živi v rajú!«
Jaz porečem — ni treba raja,
dajte mi domovino mojo.

Iz ljubezni do prirode! Spet ima P. štiri strani značilnih pesmic kmetov-poetov o tem. Naj za zgled prepisem kar prvo:

Ljubljú zelénye otavy,
rjady serpov i svetlych kos,
brodjagi — vetra zvon kudrjavj
sredi serebrenych berjóz.

Ljubim zelene otave,
redj srpov in svetlih kôs,
potepuha-vetra kodrajoče šumenje
sredi srebrnih brez.

Oréšin.

V mestu, daleč proč od rodne vasi, se kmeškemu poetu Fominu toži po domu; zunaj, v polju pa se potolaži:

Ja iz góroda slepogo
vyjdú k solncu, na poljá ...
Čašej neba golubogo
pričestí menjá, zemljá.

Iz slepega mesta (prim. slepo okno)
grem ven k solncu, na polja ...
S čašo sinjega neba
me obhajaj, zemlja!

Vzporedno s kmeško pesmijo koraka pesem proletarcev, delavcev. Pa kakšna razlika! Soglašata samo v prvi točki, v proslavi revolucije. Revolucija 25. okt. 1917 je dala proletarcem novih, prej neslutnih sil.

Segódnja v dušách — krasnyje gvozdkiki,
segódnja v muskulach — žezezo i granit. Aleksandrovskej.

(Danes t. j. 25. X. — so v dušah rdeči nageljni,
danes je v mišicah — žezezo in granit.)

V vseh drugih ozirih hodi proletarska poezija vprav nasprotna pota. Najprej že v slogu: dočim kmetški pesnik govori izvečine v ednini — jaz! — se pričenjajo proletarske skoraj vse z množino, s kolektivnim mi (my):

My strastj, my sila, my dviženije, Mi smo strasti, sila, dvig,
my bujstvo mysli, my — porýv... mi bujnost misli, mi — poriv.
Arskij

Potem pa je boljševiška poezija tudi v vseh treh temeljnih motivih s kmetško v rezkem nasprotju.

Tam vera v Boga, v Krista, tu materializem, ateizem:

My kolektivnoju voljeju razbili koru sujeverij...
My sterli granici bogóv i tiranov. Pomorskij.

(Mi smo s kolektivno voljo razbili [oklep] praznoverja...
mi smo strli meje bogov in tiranov.)

Mesija jim ni Krist, ampak Ljenin:

Massy na ploščadi...
Ljenina ždut, čto ljubeznjeje brata,
radostno, bujno
solncami glaz ulybájasj; s tribuny
vsjem jim razskažet slovami Messiji:
o komunizme sovjetskoj Rosiji,
o mirovnem toržestve proletarijata... Maláškin.

Množice na trgu čakajo
Ljenina, ki ljubeznivejše od brata
radostno, bujno
smehljaje se s solnčnimi očmi
s tribune vsem spregovori z besedami Mesije
o komunizmu sovjetske Rusije,
o svetovni zmagi proletarijata...

Malo ali nič o ljubezni do domovine, ampak o svetovni revoluciji, o internacionali poje prolet. pesnik:

O kolybélj (zibel) Komuny! Ešče odno usilje²¹,
i solnce žizni novoj zableščet²² nad zemlje. Sadofjev.

Kmetska pesem pozdravlja brezo, žitno polje, otavo..., proletarska pa tovarno, železo, jeklo (stal, odtod najbrž si je privzel Stalin svoje nove ime!) in dinamo:

Tebja, ljubovnica i mati, Tebe, ljubica in mati,
Dinamo — industrija, Dinamo — industrija,
ja ne ustanu celovatj, ne prestanem poljubljati
ja ne ustanu vospjevatj... ne prestanem opevati...
Sadofjev.

²¹ Še en napor ²² in s novega življenja zablešči...

In končno sta si obe poeziji nasproti v naziranju o velemestih: proletarec jih seveda hvali, povzdiguje kot sedež revolucij, kmetski poet — za zgled bodi Kljujev — pa dobro čuti velikanski prepad med kmetskim ljudstvom, živečim v takó tesnem stiku s narodo, da je tako rekoč tudi samo ogenj in voda... ter med mestnim proletarcem, ne imajočim zmisla za tajne narode; in proletarцем velemest takole govori:

My — ržanyje, tolokonyje, Mi — smo rženi, ovsenjakarji,
pestrjadinnyje, zapečnyje, v raševini, zapečkarji
vy — čugunnyjè, betonnyje vi — vlitoželezarji, betonarji,
Električeskije, mlečnyje ob mlečnih svetilkah elektricarji.
My, — ogónj, voda i pažiti, Mi smo ogenj, voda, pašnik
ozimj, solnca peklevannyje, ozimina, kot solnce okrogli hlebi rženi,
vy že tajn ne razskažete, Vi pa tajn blagodišečih vrtov
pro sady blagouhannyje. ne umejete.

Pri kritici Sadofjeva, ki opeva dinamoindustrijo, se človek nehote spomni trditve švicarskega veletrgovca, ki se je pravkar vrnil iz Rusije in je svoje vtise zgostil med drugim tudi v tele stavke: »Bog boljševikov nista ne Marks ne Ljening, to je laž in krinka. Boljševiški bog je Ford, oče pridelovanja na veliko s pomočjo znorele tehnike. Njihov bog je Taylor, ki izkoristi zadnjo kapljico človeške krvi na ljubi poganski produkciji, ki ne pozna mej nobene etike. Sveti dinamo, sveti traktor, sveta elektrika, sveti volt, sveta konjska sila, to so novi svetniki boljševizma...« (»Slovenec«, 16. febr. 1933.)

J. D.

Socialne struje med katoličani.

V »Soziale Revue« (1932, zv. 3 in 4) je napisala dr. Ivana Gierse pod nekoliko čudnim naslovom »socialnoromantične smeri v katolicizmu sedanosti« poučno razpravo o sodobnih socialnih strujah med katoličani. Po svetovni vojski je zadobilo socialno vprašanje nov pomen. Zopet se je razmaknil kapitalizem, a zopet se je tudi pokazalo, da je to stanje nevdržno. Začel je naraščati socializem. Katoličani se niso odločili za enotno smer. Nekateri so opozarjali, da so osnovne ideje socializma vsaj deloma krščanske in so menili, da bi se dal socializem pokristjaniti. Začeli so oznanjati »krščanski socializem«, ki se ga je zlasti mladina navdušeno oklenila. Voditelja sta jim bila na Nemškem Jožef Kral in Vitus Heller z listom »Das Neue Volk« in stranko »Christlich soziale Reichspartei«. V Avstriji je kovinski delavec Otto Bauer osnoval »Zvezo religioznih socialistov«. Drugi so iskali v prošlosti, zlasti v srednjem veku, primernih socialnih oblik. Na srednji vek so kazali že romantiki, posebno Adam Müller in Franc Baader. Baader je opozarjal zlasti na srednjeveške čete in zamislil idejo državnih korporacij, ki naj bi zaščitila proletarцем pravno svobodo. Te misli je povzel v svoj krščansko-socialni program na Nemškem škof Ketteler, v Avstriji pa Vogelsang. Še drugi so pa menili, da treba ločiti v kapitalizmu tehnično-gospodarsko plat pa duha. Zla je kriv duh mamonizma, ne pa kapitalistično gospodarstvo kot tako. Če premagamo mamonizem, bo kapitalizem služil tudi ljudstvu in delavstvu. Početnik te struje je bil na Nemškem Hertling. Hitze, ki je

šel izpočetka za Kettelerjem, se je sedaj pridružil Hertlingu, zlasti odkar je v M. Gladbachu sam v življenju spoznal proletarce in kapitaliste, med njimi vzorno katoliškega Fr. Brandtsa. Kmalu so se oprijeli teh nazorov tudi katoliški parlamentarci z voditeljem Windhorstom. Zazdelo se jim je, da se morajo katoličani živahneje udeleževati modernega gospodarskega življenja, če naj katolicizem zavlada kot kulturna moč, zakaj brez trdne gospodarske in socialne osnove taka kulturna moč ni mogoča. Brandts, Hitze in Windhorst so l. 1840 osnovali »Volksverein« kot centralo moderne teoretične in praktične katoliške socialne politike. Znanstveni predstavniki te struje so bili ali so še Biederlack, Cathrein, F. Keller, O. Schilling, pred vsemi pa H. Pesch s svojo monumentalno »nacionalno ekonomijo«. Njegova učenca sta G. Gundlach in O. Nell-Breuning, verna pristaša tudi A. Vermeersch in A. Schmitt. Tudi v Avstriji se Vogelsangova struja ni vzdržala. Lueger je začel praktično in realno socialno politiko, l. 1908 se je pa osnoval »Volksbund der Katholiken Österreich« po vzorcu nemškega »Volksvereina«.

V najnovejši dobi, zadnjih deset let, se je začel zopet preobrat in povrat k Vogelsangovim idejam in sploh k idejam romantične šole. Voditelji te struje so: Anton Orel, dr. K. Lugmayer, dr. Jos. Eberle (urednik lista »Schönere Zukunft«). Dr. Ivana Gierse podaja podrobnejšo analizo socialnih nazorov le-teh (zakaj tudi ti se v mnogočem ne ujemajo), potem pa nekaj kritike.

Skupen je vsem tem »socialni ideal«. Mislijo namreč, da se da že iz katoliškega svetovnega nazora izvesti podoba »pravega« in »nepravega« gospodarstva. Ta podoba je torej nadčasovna, zato dandanes bistveno takšna, kakršna je bila v srednjem veku. Ker je torej srednji vek iz svoje globoke religioznosti zasnoval neki svoj gospodarski sistem, mora biti le-ta v svojih osnovah tudi še danes vzor. Zato je dal Orel svojemu delu naslov: *Oeconomia perennis*. Zastopniki Peschovega solidarizma temu ugovarjajo, da je treba ločiti nadčasovne splošne ideje pa konkretne časovne oblike. Gospodarske oblike, ki tem večnim idejam nasprotujejo, treba zavreči; ni pa mogoče iz idej samih zasnovati kake konkretne gospodarske oblike, zakaj le-ta je odvisna od časovnih in tvarnih pogojev ter se nujno z njimi izpreminja. V mejah istih osnovnih нравnih idej so možne še razne gospodarske oblike, in katera je najboljša, se ne da določiti brez ozira na dejanske razmere. Da mora biti človek središče in smoter vsega gospodarjenja, to je osnovna etična resnica, ki o njej med katoličani spor ni mogoč. Toda o obliki, ki naj se v njej ta idealna zahteva uresniči, so že možna razna mnenja in res niti zastopniki »socialne romantike« niso med seboj edini. Večina misli, da se more človeška osebnost tako uveljaviti le v malem obratu, kjer je isti lastnik in delavec. Lugmayer pa meni, da je mogoče tisto zahtevo uresničiti tudi v veliki industriji, če se današnja zgolj najemniška pogodba izpremeni v družabno. (V to smer kaže tudi Pij XI. v socialni okrožnici »Quadragesimo anno«. Op. poročevalca.)

Druga taka skupna ideja je njih nazor o delu in lastnini, češ da je današnji lastninski pojem tudi tako zvanih solidaristov »poganski«. Lastnina mora služiti celokupnosti; če ne služi, izgubi značaj lastnine in lastninske pravice. Dohodki brez dela so oderuški. (Vendar se glede tega ne ujemajo popolnoma. Orel trdi, da je bil to nauk stare Cerkve in da sledi tudi iz nepobitne Marxove teorije, ki je po njej delo edini činitelj

vrednosti. Lugmayer pravi, da je činitelj vrednosti tudi narava, a da treba dohodek prisoditi le delu. Eberle pa misli, da se morajo dohodki lastnikov le omejiti v korist delu in delavcem.) Tudi tu zastopniki solidarizma ugovarjajo. Dejansko kapitalizem delavce res izkorišča, ker jim odteguje pristojni delež. Ni pa resnično, da bi bila vsa vrednost le iz dela, zato tudi ni zahteva pravičnosti, da bi se vsa prisodila delu. Tudi dohodki brez dela so lahko kdaj upravičeni. (Tudi glede tega je Pij XI avtoritativno razsodil, da gre delež dohodkov tudi lastniku »kapitala« in ni vsak dohodek brez dela nujno oderuški in krivičen. Op. poročevalca.)

Tretja skupna ideja je stanovska ideja. Ta ideja je res prava in plodna. Gundlach sicer ugovarja, da ideja stanov ni absolutna zahteva katoliške sociologije, vendar drugi zastopniki solidarizma (Pesch, K. Zimmermann) priznavajo tej ideji velik socialen pomen. Zimmermann pravi naravnost, da je organizacija družbe po poklicih in stanovih vsaj kot težnja od narave in Boga. Ni nujno, da se ta organizacija tudi dejansko izvede (socialne oblike so relativne in menljive), toda je, kakor pravi Pesch, zdravemu socialnemu razvoju najbolj primerna in za popolnost potrebna. (Tudi Pij XI. je povzel korporativno idejo kot tisto, ki more uspešno premagati tolikero zla modernega individualizma in pravi, da naravni naгон sam nekako navaja ljudi na snovanje takšnih organizacij. Glede na vprašanje, ali je uredba v korporativnem zmislu bistvena, je Pij XI. samo pripomnil: »Mnogi pravijo, da so takšne samoupravne organizacije državi, če ne bistvene, vsaj naravne«. Op. poročevalca.)

V teh idejah je tudi marsikaj dobrega, preveč pa, tako mislijo njih nasprotniki, Orel et consortes izgubljajo iz vidika realna tla in realne pogčje, preveč so »romantiki«, zato tudi nimajo dejanskega vpliva in dejanskih uspehov.

V isti reviji (zv. 4, 1932) obravnava dr. Jakob Hommer še drug spor v katoliških socialnih vrstah, spor med solidarizmom in univerzalizmom. Znano je, da je besedo »solidarizem« za svoj socialni sistem uvedel H. Pesch. Pesch zavrača skrajnosti: individualizem in socializem in skuša rešiti socialno vprašanje s socialnim načelom solidarnosti, t. j. vzajemnega prizadevanja vseh (eden za vse, vsi za enega, to, pravi, pomenja beseda »solidarnost«) na podlagi organičnega pojmovanja družbe in države in na podlagi socialne pravičnosti. Človek je po naravi oseba — zato družba osebnosti ne sme uničiti —, a je tudi po naravi socialno bitje — zato mora živeti in delovati v skupnosti z drugimi v družbi. Ti odnosi so etični, ne zgolj utilitaristični; občestvo in družba imata naravno pravno osnovo, neodvisno od človeške samovolje; tako sta družina in država naravni družbi, druge družbe sicer svobodne imajo vendar tudi svojo po smotru določeno zakonitost. Seveda pa človek kot oseba ne izgine v družbi. Družba je organizem, a ne takšen, kakor so pravi fizični organizmi, kjer so deli zgolj v službi celote. Človek ne tako. V tem zmislu je torej družba radi človeka, ne človek radi družbe.

Proti temu pojmovanju je nastopil Otmar Spann s svojim univerzalizmom. Spannu je družba prva. Človek je le v družbi in po družbi oseba. Človek je možen le kot ud neke višje celote, ki je pred njim, kakor je celota pred deli. Celokupnost družbe se razčlenja v raznih življenjskih krogih, v religioznem, znanstvenem, umetniškem, državnem in gospodarskem. Odločilna ni torej korist poedincev, ali njih svoboda, odločilno je marveč celota, nje prava razčlenitev in pravo učlanjenje poedinca

v celoto. Nasprotje individualizmu je le ta univerzalizem, ne pa na socializem, še manj solidarizem. Solidarizem je še vse preveč vdan individualizmu in liberalizmu.

Dr. Hommer priznava Spannu, da je človeško življenje možno le v občestvu, a ne tako, kakor da bi človek še le izšel iz občestva, temveč tako da narava sama po pračuvstvih človeka naravnava na občestvo in da se človek kot človek v občestvu naravno razvija in usovršuje. V tem zmislu je občestvo nad človekom in je človek tudi dolžan žrtvovati se za občestvo. Ni pa človek zgolj člen občestva in ni njegovo življenje zgolj utripanje občestvenega življenja. Ni družba prvo, temveč človek, dasi občestven človek, t. j. človek, ki naj v družbi in po družbi ustvari zmisel svojega življenja in doseže svoj smoter. Posledica Spannovega pojmovanja je socialni absolutizem in fašizem. (Nell-Breuning sodi celo, da vodi Spanna univerzalizem v panteizem. Op. poročevalca.) V sporu med univerzalizmom se je mogoče resno odločiti le za solidarizem, dasi je univerzalizem bolj v skladu s časovnim duhom in zato začasno še zmaguje. A. U.

Cerkveno zedinjenje z vidika pravoslavnega Rusa.

Priznan mislec in plodovit publicist, pravoslavni Rus dr. Valerij Vilinskij je nedavno v slovaškem jeziku poslal v svet knjigo »Unionizem«, ki je vzbudila veliko pozornost v pravoslavnih, še bolj pa v katoliških krogih. Zanimivo je, da je delo izdala v sijajni opremi slovaška Mohorjeva družba, ki se imenuje Spolok sv. Vojtecha, in sicer z odobrenjem trnavskega ordinarijata. Knjiga nudi mnogo več kakor bi pričakovali od skromnega, morda nekoliko neprimerne naslova. Odstranila je veliko praznoto, ker doslej nismo imeli dela, ki bi tako na kratko, duhovito, vsestransko in na lahkoumljiv način pretresalo pereč problem cerkvenega zedinjenja. Značilno za delo je tudi izredna odkritost, s katero govori o vsem, kar se na tem polju dela v naši dobi.

Ker je središče in težišče pravoslavja v Rusiji, zato posveča polovico knjige zgodovini ruske cerkve. Ne podaja novih znanstvenih zaključkov, vendar pa nam na podlagi bogate literature objasni vse tiste činitelje, ki so vplivali na ljudsko pobožnost in na pravoslavno duhovno kulturo. Pisateljeva izvajanja pojasnijo mnogo prej nerazumljivih sestavin ruske sfinge.

Še zanimivejši in globlji je tisti del knjige, kjer govori Vilinskij v sedmih poglavjih o razkolu in delu za zedinjenje. Pisatelj se nikjer ne penižuje do polemike in noče širiti prozelitstva. Na izviren in nekako mistično duhovit način prikazuje katoliško Cerkev v tako času primerni obliki, da vpliva njegova globoka vera še bolj sugestivno ko njegovi prepričevalni razlogi. Uspešneje od debelih apologetskih knjig razblinja Vilinskij s tem svojim delom predsodke do Cerkve, ki se širijo v zadnjem času tudi med katoliškim izobraženstvom. Ob velikih zamujenih trenutkih v minulosti uči kakor katoličane tako pravoslavne boljših metod, jih opozarja na resnobo problemov našega časa in velike naloge bližnje bodočnosti.

* Dr. V. Vilinskij, Unionismus. Trnava (Spolok sv. Vojtecha) 1932, 8°, str. 353+XIX, 16 tabel fotografij; cena?

Kakor čudovito lepa pesem o materi so njegova izvajanja o bistvu Cerkve ter o njenem zgodovinskem in sociološki namenu. Človek se mora čuditi, da pravoslavni laik tako globoko in spoštljivo razpravlja o katoliški Cerkvi, ne da bi ga motili nedostatki, slabosti in napake v zasebnem, izvencerkvenem udejstvovanju nekaterih oseb, ki so igrali v Cerkvi zelo važne vloge. Vilinskij nam pojasni razpor med krščanskim idealom in resničnostjo ter žalostne strani udejstvovanja človeškega elementa v cerkveni zgodovini tako posrečeno, da nam postanejo umljive tudi stvari, ki so nam bile prej težavni problemi. Iz bistva in namena Cerkve dokazuje, da ta ustanova Kristusova, ki je mistično telo Kristusovo, ne more biti obsojena na propad, ampak mora biti večna. Prav posebno se bavi z enim znakom prave Kristusove Cerkve, z njeno edinstvo.

Vilinskij opozarja, kako razen katoliške tudi večina ostalih krščanskih cerkva stalno spodbuja človeštvo k cerkveni edinstvu. Protestantizem se skuša z delom za krščansko edinstvo rešiti globoke notranje krize in razpadanja v nešteto ločin. Zastonj se trudi ustvariti določen program, ker so med posameznimi evangelijskimi cerkvami prevelike dogmatske razlike. Večina evangeličkov se oklepa »pankristianizma«, ki trdi, da je prvotna cerkev propadla in da se bo zopet obnovila, ko se uresniči združitev vseh krščanskih cerkva. Na ta način si predstavljajo protestanti cerkveno edinstvo kot federacijo najrazličnejših krščanskih cerkva in ločin, ki bi se v pogajanjih zedinile na kak minimalni program in na tako pojmovanje krščanstva, ki bi združevalo vse krščanske cerkve. Ta nazor se bistveno razlikuje ne le od katoliškega, ampak tudi od pravoslavnega pojmovanja cerkvene edinstvu.

Pravoslavne cerkve razumevajo pod cerkveno edinstvo vrnitev odpadnikov v krilo občne cerkve, za katero smatrajo pravoslavno. Po pravoslavnem naziranju mora biti cerkev monarhično urejena, ali njena glava je nevidna, ker je to sam Kristus, ne pa njegov namestnik na zemlji. Viri najvišje avtoritete so razodetje, tradicija in verski čut vse cerkve, ki se javlja v sklepah občnih cerkvenih zborov.

Pravoslavno stališče je tako mnogo bližje katoliškemu kot protestantskemu. Ali položaj pravoslavja je za uresničevanje krščanske edinstvu zelo težaven. Kajti pravoslavje razpada na 23 samostojnih cerkva, ki nimajo med seboj nikake pravne zveze. Razen tega v pravoslavju ni oblasti, ki bi končno veljavno odločala v verskih vprašanjih. Edino le občni cerkveni zbor bi mogel rešiti pereče probleme v pravoslavju in obsoditi krivoverske nauke, ki jih često širijo celo sami škofje. Brez ozira na mnogoštevilne druge ovire ga je težko sklicati tudi zato, ker dela pravoslavnim bogoslovcem preglavice vprašanje, kakšno stališče naj zavzamejo do katoliške Cerkve. Zakaj noben veljavni občni cerkveni zbor ni nikdar obsodil katoliške Cerkve, ki pa tudi nikdar ni zavrgla nauka prvih sedmih cerkvenih zborov, ki jih priznavajo pravoslavni.

Pravoslavje priznava nujnost zedinjenja predvsem teoretično, v kolikor moli pri bogoslužju za cerkveno edinstvo. V katoliški cerkvi pa obstoja nekak splošni čut potrebe zblizanja vseh kristjanov. Vsi rimski škofje, od papeža Hadriana II. do sedanjega sv. očeta so si prizadevali obnoviti prvotno edinstvo Kristusove Cerkve, so molili za njo in delali za uresničenje tega ideala. Zmotno bi bilo misliti, da šele sedaj prihajajo

časi, ko je potrebna cerkvena edinost. Naročilo »ut omnes unum sint« je tako kategorično in jasno, da je izključen vsak dvom. Že v dobi, ko se je Vzhod ločil od cerkvene edinosti, je nastopil čas, da se izvrši zedinjenje. Ideja občne Cerkve izključuje možnost trajne razkovanosti posameznih udov edinega Kristusovega telesa.

Napačno je po mnenju V. Vilinskega smatrati unionistično gibanje za nekak duhovni vrhunec, ki bo dosežen, ko bodo izpolnjene že vse druge naloge. Že v bistvu bi bil zgrešen nazor, da treba najprej dvigniti versko zavest, rešiti šolsko in socialno vprašanje, povoljno urediti razmerje Cerkve do moderne države itd. in se šele potem lotiti dela za cerkveno zedinjenje. V cerkvenem življenju je vse v tako tesni zvezi, da sploh ni mogoče razlikovati bolj perečih problemov in takih, ki bi jih bilo mogoče odložiti na nedoločen čas. Taka delitev cerkvenih ciljev bi bila nedopusten in obsojanja vreden oportunističen, ki bi nadnaravne vrednote presojal po človeški matematiki, pomenila bi pa tudi zanikanje dejstva, da je sedanji razkol težka rana Cerkve, katera Cerkev zmanjšuje odperno silo proti vsem napadom in nevarnostim. Razkol je kakor slabost zidov, ki jih treba popraviti, če se hoče zgraditi grandiozno palačo. Delo za cerkveno zedinjenje ni vrhunec, ampak pogoj razcveta verskega življenja, ni finale in veličasten konec pozemeljske poti Kristusove Cerkve, marveč začetek njene renesance. Vilinskij misli, da bi morali delati za cerkveno zedinjenje tudi tedaj, če bi imelo to delo s stališča tega sveta negativne rezultate, če bi povzročilo ne pojačanje, marveč oslavljenje vnane moči, vpliva in bogastva Cerkve, ker izraža najgloblje teženje Kristusove Cerkve.

Na enako duhovit način pretresa Vilinskij zgodovino razkola, podaja pregled sedanjih pravoslavnih cerkva in zedinjenje katoličanov vzhodnega obreda. Povsod se bavi s perečimi problemi, posebno obširno pa v ruskem pravoslavju, ki so ga spremenjene razmere še bolj razbile.

Pravično in objektivno ocenjuje stare in sodobne metode dela za cerkveno zedinjenje. Nato pa opisuje vse tiste katoliške ustanove in re-dove, ki delajo na tem polju. Ni prezrl niti maloštevilnih resurekcionistov vzhodnega obreda v Bolgariji. Našteva vse važne osebnosti in časopise, ki so se posvetili temu delu, zlasti pa poudarja važnost cirilometodijske misli in svetovnozgodovinski pomen Slomškega radi dela na tem polju. Ne boji se imenovati tudi voditeljev ruskih pravoslavnih filokatolikov, med katere se tudi sam prišteva. Dokazuje, da so katoliški Slovani najbolj poklicani in najbolj sposobni za to vzvišeno misijo. V katoliškem ozadju smatra za najboljše sredstvo dela za zedinjenje molitev, študij pravoslavnega Vzhoda in vzbujanje zanimanja na Zapadu za cerkveno zedinjenje, kar bo podprlo delo na licu mesta. Ko bo zapadna katoliška javnost res iskreno želela podpirati sveto delo zedinjenja, ko bo delala tako kakor žele rimski papeži, tedaj je res mogoče pričakovati, da bo Bog uslišal naše prošnje in dal krščanstvu to, po čemer najbolj kopni: mir Kristusov v enem kraljestvu Kristusovem, tako zaključuje Vilinskij svoje obsežno delo.

Nekaj malenkostnih napak in nedostatkov je popolnoma podrejenega pomena. Kdor le more čitati vsaj v češčini, naj seže po knjigi. Obogatila mu bo dušo, zanetila verski ogenj.

J. Šedivý.

Dvajsetletnica Slovenskega katoliškega akademskega starešinstva.

Dne 22. januarja 1933 je praznovalo SKAS v Ljubljani 20 letnico svojega obstoja. Nastalo je iz potrebe organizirati starešine slov. kat. akad. društev. To potrebo je uvidel že dr. A. Mahnič, ki je v svoja pravila Leonove družbe sprejel kot nekak odsek Leonovo starešinstvo. Glavni namen Leonovega starešinstva je bil že od Mahniča samega začeto delo podpiranja slov. dijaštva nadaljevati. S časom je pa postal ta ckvir preozek. Začutila se je potreba tudi za druge naloge organizirati slov. kat. akad. izobraženstvo. Iz Gorice je izšla v l. 1907 pobuda za redne sestanke kat. starešin in je bil prvi tak sestanek dne 5. jan. 1908 na Bledu. Iz teh sestankov se je razvilo naposled samostojno društvo, ki je imelo svoj ustanovni občni zbor 22. decembra 1912 v Ljubljani. Važno je bilo zlasti informativno delo novega društva. Po svetu raztreseni slov. akad. starešine so imeli sedaj svojo centralo, kamor so se obračali v vseh zadevah po informacije. Društvo samo pa je tudi vedno prirejalo sestanke s predavanji in debatne večere, s katerimi je izkušalo delo starešin enotno usmeriti. Svetovna vojna je delo ovirala, ni ga pa mogla ustaviti. Važni so bili takoj začetkom vojne starešinski sestanki, kjer je starešinom razlagal svoje gledanje na dogodke in poglede v bodočnost dr. J. E. Krek. V starešinstvu se je sklenila zgraditev Akad. doma. Mnogo se je delalo na zbližanju starešin in akademikov.

Dvajsetletnica SKAS se je praznovala prav v smislu namena tega društva. Dne 19., 20. in 21. januarja so bili v kongregacijski kapeli pri sv. Jožefu verski govori (dr. Odar, dr. Ehrlich, dr. Ujčič). V nedeljo 22. januarja zjutraj je daroval prevzv. gosp. škof dr. G. Rožman sv. mašo za umrle člane SKAS in med sv. mašo so starešine in akademiki pristopili k sv. obhajilu. Ob 10 je bilo v beli dvorani hotela Union slavnostno zborovanje z govorom o zgodovini in o idejah SKAS (dr. Capuder, dr. Krek). Ob eni je bilo v veliki dvorani Uniona skupno kosilo starešin in akademikov. Popoldne ob 4 pa se je vršil v Akademskem domu redni letni občni zbor, na katerem se je izvolil nov odbor, ki mu predseduje dr. A. Gosar. Ob 20 letnici je v SKAS organiziranih 436 starešin, kar gotovo predstavlja veliko, naravnost nezlomljivo silo, ki se je stavila v službo slov. kat. pokreta.

C.

OCENE.

Zbornik delavskega zavarovanja 1922—1933. Spominski spis ob desetletnici jugoslovanskega delavskega zavarovanja. Izdal in založil Okrožni urad za zavarovanje delavcev v Ljubljani. — Kulturna zgodovina Slovencev bo s ponosom in z veseljem sprejela ta dragoceni prispevek o prvem povojnem desetletju slovenskega dela na socialnem in zdravstvenem polju med svoje zaklade. Zbornik je sestavljen iz dolgega niza skrbno pripravljenih in čestokrat tudi idejno globlje segajočih razprav o raznih pogledih, ki jih imajo gospodarske in socialne plasti našega naroda na največji in najtežji problem naše dobe: socialne pravice in socialne dolžnosti. Ako beremo to knjigo od »Uvodne besede« Ivana Tavčarja pa do mojstrske razprave primarija dr. Hugona Robiča »O vplivu dela na kožne bolezni delavstva«, opremljeno z bogatim statističnim materijalom, ki ga marljivo zbira in strokovnjaško sestavlja Ivan Lah, potem radi priznamo, da je

v okviru naše nekoliko pomanjkljive zakonodaje in preveč okorno povezan v centripetalno organizacijo naše zavarovalne službe, naš slovenski OUZD vršil svoji dve nalogi, ki jih našteva »Uvodna beseda«, namreč socialno-gospodarsko in zdravstveno, z veliko pridnostjo, zvestobo in s plemenitim pojmovanjem svoje socialne odgovornosti. Nad 8 milijonov oskrbnih dni beleži OUZD na svoj račun in 275 milijonov Din je zmožel zbrati med slovenskim delovnim narodom ter porazdeliti med najrevnejše zavarovance. To je bilanca, ki pri naših razmerah zasluži zlat okvir. Strokovne razprave, ki so jih napisali zdravniki, črpajoči iz svojih izkustev, nam odpirajo temnejše poglede na rane, ki glodajo na našem zdravem organizmu, ki bodo, upamo, povzročile podvojen odpor, podvojen v energiji in v ljubezni, da jih celimo ne samo s zdravili, ampak tudi z vsemi etičnimi pripomočki, ki jih OUZD kot živa ustanova mora utelesiti v svojem delovanju. Morda se v tej knjigi pogrēša enotna idejna linija tako v gledanju na socialno potrebo delavskega zavarovanja sploh kakor tudi glede njegove praktične izvedbe. Veliki idejni prevrati, ki nam utirajo pot v socialno stoletje, in mizerija naše dobe bodo storili brez dvoma svoje, da zmanjšajo ta nasprotstva, v kolikor ovirajo razmah OUZD. Toda že danes se lahko trdi, da ta nedostatek krije požrtvovalnost, s katero so se vsi uslužbenci našega OUZD potrudili, da z nepopolnimi sredstvi vestno vršijo svoje socialno-kulturno delo. Ob 10 letnici bi temu slovenskemu zavodu izrazili naše čestitke obenem pa pristavili željo, da bi se prilike kmalu toliko spremenile, da bo bodoči Zbornik vseboval tudi poročila o brezposelnem, starostnem in invalidnem zavarovanju in da bo poleg zdravstvene tudi zavarovalna služba obsegala kmetijske plasti našega naroda. Naj se naš OUZD potruđi, da zniža tudi koeficient upravnih stroškov, ki je pri nas menda med najvišjimi v Evropi. Decentralizacijo te ustanove pa narekujejo gospodarske in socialne prilike, da ne govorimo o sporednih koristih hitrejšega funkcioniranja. Naše ljudstvo naj se poglobi v dragocene statistike te zlate knjige, ki mu bodo odkrile vse šibkosti in vrline njegovega značaja ter mu dale nauk, da se bo samo v složni samopomoči moglo riniti v boljšo bodočnost.

A. Kuhar.

Samoupravno gospodarstvo v dravski banovini. Izdala kr. banska uprava dravske banovine. Ljubljana 1933. — Založila Banovinska založba šolskih knjig in učil.

Vsak kdor se pri nas bavi z gospodarskimi problemi, ki zadevajo naše javno življenje, občuti pomanjkanje dobrega statističnega materiala, ki bi omogočal pravilno in nepristransko presojanje teh problemov. Publikacija banovine nam prinaša podatke, kolikor se tičejo finančnega gospodarstva naših občin, cestnih odborov in banovine ter bo zato dobrodošla tistim, ki se želijo seznaniti s finančnim gospodarstvom naših samoupravnih teles.

Ni to čisto statistična publikacija, ki naj nudi javnosti samo gole podatke, na podlagi katerih naj si vsak sam ustvarja sodbo o pojavih, ki jih številke osvetljujejo. Izdajateljica je imela s to publikacijo svoj namen, kakor je povedano v uvodu, in sicer, »da bi si faktorji, ki sodelujejo in sodločujejo v javni upravi mogli ustvariti potrebne predpogoje za pravo razumevanje in presojanje položaja, zlasti pa tudi, da bi se javnost navajala na kritično in pravilno ocenjevanje vseh dejstev javne uprave, se je banska uprava odločila, dati ji na razpolago konkretno gradivo, opremljeno s potrebnimi pojasnili.«

Vkljub temu »vzgojnemu« namenu, ki je narekoval, da stoji poleg statističnega gradiva razlaga — brez te knjižica določenega namena ne bi dosegala — je slika finančnega gospodarstva naših samoupravnih teles podana objektivno.

Za davkoplačevalce ta slika ni razveseljiva in za samoupravno gospodarstvo tudi ne. Tendenci naraščanja izdatkov stoji nasproti tendenca padanja dohodkov. Državna zakonodaja je v zadnjih letih prevalila na samouprave razna bremena (zakon o narodnih šolah, zakon o srednjih šolah in učiteljskih, zakon o notranji upravi, zakon o zdravstvenih občinah itd.), na drugi strani pa jim je odvzela dohodke (novi trošarinski zakon). Vprav ta prevalitev bremen, ki je v tej publikaciji večkrat poudarjena, pomenja za samoupravna gospodarstva tisto »višjo silo«, ki jih poriva iz dosedanjega tira. Novi občinski zakon bo s svojimi velikimi občinami gotovo še bolj znatno spremenil sliko gospodarstva naših občin.

Po ugotovitvah te publikacije je bilo lansko leto zlasti za občinske finance zelo porazno in so občine zaključevale z velikimi deficiti. Gotovo je, da so glavni vzrok tega stanja gospodarske razmere, vendar pa smatramo, da je del krivde v neurejenem in nestalnem sistemu javnega finančnega gospodarstva. Enkrat bi bilo treba jasno opredeliti delokrog države od delokroga samoupravnih teles in seveda bi bilo treba oddeliti tudi njihove izdatke in dohodke. Šele potem bi se mogel izoblikovati finančni sistem, ki bi dajal možnost neoviranega funkcioniranja, kar je pri neprestanem spreminjanju izključeno. Da to odkriva in potrjuje, se mi zdi glavna zasluga te knjižice.

Poleg poglavij o financah občin, sreskih cestnih odborov in banovine, ima knjižica še poglavje o razvoju samoupravnih financ, stanje samoupravnih dolgov in o davčni obremenitvi kmetskega prebivalstva. Zadnje vprašanje po svoji vsebini v publikacijo o samoupravnem gospodarstvu ne spada in je prav za prav v tej knjižici le načeto. To vprašanje bi zaslužilo temeljit študij in obširno razpravo, da pridemo v tej stvari do jasnosti.

Dr. V. Valenčič.

Karl Marx, **Kapital**. Po J. Borchardtovi izdaji poslovenil Oskar Drenik. Ljubljana, 1933. Založil konsorcij »Svobode«. Tiskala Ljudska tiskarna, Maribor. Str. XVII + 399.

Slovenski marksisti so lahko veseli. Dobili so v slovenskem prevodu temeljno delo marksizma ali »znanstvenega socializma«, Marxov »Kapital«. Seveda ne celega. Prevod obsega komaj petino izvornika. Vendar je Borchardt, ki je po njegovi izdaji ta prevod prirejen, izbral iz celote takšna poglavja in jih tako združil, da se čita to delo kot enota in celota in da podaja res dosti jasno in umljivo Marxovo umevanje sodobnega gospodarstva in njegovega razvoja v socializem. Saj je Marxov izvornik tako natrpan z učenim gradivom, da ga pač more predelati in umeti le redko kdo. Zato so skušali že razni marksisti Marxovo delo približati splošnemu umevanju, res posrečilo se je pa to Borchardt, kakor po pravici pravi O. Drenik v predgovoru, ki je ohranil Marxov tekst, a ga tako izbral in sestavil, da podaja Marxove misli v splošno umevni obliki. Če pravimo v splošno umevni obliki, nočemo reči, da ne bi bilo treba nobenega truda in študija. Tako lahko Marxovo delo tudi v tej obliki ni. Tudi tu še velja, kar je dejal Marx sam: »Nobena cesarska cesta ne vodi k znanosti in samo tisti smejo upati, da bodo dosegli nje svetle vrhove, ki se ne boje

truda, da bi plezali po njenih strmih skalah« (navaja prevajatelj, str. XIII). Zato je dodal Drenik še navodilo, kako čitati to delo.

Marxovo delo »Kapital« je analiza sodobnega kapitalističnega gospodarstva. Kakor pravi zopet po pravici O. Drenik v predgovoru (VII), v »Kapitalu« Marx ne razvija ne svetovnega nazora in tudi ne vseh problemov socializma. Vendar bi bilo zmotno misliti, da je Marxovo delo brez zveze s svetovnim nazorom. Marxova »dialektična metoda« se snuje izrazito na materializmu, v tem zmislu namreč, kakor pravi Marx sam v predgovoru k drugi izdaji, da mu idealno ni nič drugega kakor materialno, ki se je še le »v človeški glavi prestavilo« v idealno (das Ideale nichts anders als das im Menschenkopf umgesetzte und übersetzte Materielle), ali kakor pravi še bolj jasno v 23. poglavju I. knjige, da je »religija tvorba človeške glave same« (Machwerk seines eignen Kopfes). Slovenski prevod je obe mesti izpustil.

Prevod sam je dosti dober. Kajpada je Marxov jezik časih tako razdrapan, časih pa zopet tako krepko izrazit, da ga je kaj težko prevajati. Zgled čudovite plastike Marxove dikcije se mi zdi klasično 24. poglavje I. knjige. Tu se pa tudi vidi, kako je prevod nekako slaboten in medel. Izvirnik n. pr. pravi: »Die Centralisation der Produktionsmittel und die Vergesellschaftung der Arbeit erreichen einen Punkt, wo sie unverträglich werden mit ihrer kapitalistischen Hülle. Sie wird gesprengt. Die Stunde des kapitalistischen Privateigenthums schlägt. Die Expropriateurs werden expropriirt... Dort handelte es sich um die Expropriation der Volksmasse durch wenige Usurpatoren, hier handelt es sich um die Expropriation weniger Usurpatoren durch die Volksmasse.« Slovenski prevod: »Centralizacija produkcijskih sredstev in podružabljenje dela dosežeta točka, ko postaneta neskladna s svojo kapitalistično lupino. Ta zlezi v zrak. Razlaščevalci postanejo razlaščeni... Tam je šlo za razlastitev ljudske množice po maloštevilnih oblastnikih, tu gre za razlastitev maloštevilnih oblastnikov po ljudski množici.« Kako slabotno se sliši: »razlaščevalci postanejo razlaščeni«, ali beseda »oblastnik« za »Usurpator«. Še bolj medel je prevod tistega mesta v istem poglavju, kjer je Marx kratko in krepko narisal dialektično shemo o razvoju lastnine. A taka mesta dobro prevesti res ni lahko, zato moremo biti s prevodom zadovoljni.

Če se kdo — tudi nemarksist — hoče brez posebnih težav seznaniti z marksizmom, mu bo to delo dobro služilo. Na koncu je prevajatelj dodal za manj izobražene čitatelje slovarček tujk (387—397), seznam manj znanih ali novih stavkovnih izrazov v slovenščini in srbohrvaščini (398) in seznam temeljne marksistične znanstvene literature, ki je doslej izšla v slovenščini in srbohrvaščini (399). Našteti je 23 del, med temi 4 v slovenščini. A. U.

Franc Zabret, **Sv. zakon vrelec življenja**. Misli ob okrožnici Pija XI. Casti connubii podane v enajstih govorih. Ljubljana 1932. Str. 100.

Sodobno svobodomiselstvo buržujsko-kapitalistično pravtako kakor proletarsko skuša zastrupiti v širokih masah ljudstva mišljenje in pojmovanje o zakonu, družini in vzgoji, ga hoče izpodriniti z najrazličnejšimi slepivimi gesli, celo s sklicevanjem na moralo. Okrožnica Pija XI. Casti connubii je zato znova z vso resnostjo poudarila bistvo, namen, pomen in lastnosti zakona, kakor ga je s svojimi naravnimi in nadnaravnimi postavami določil le Bog, ter z vso jasnostjo razkrila zmote. A zmeta ima nešteto oblik in kakor strupena megla, ki se plazi povsod, se ne da tako lahko pregnati. Zato pa je treba v najširše plasti ljudstva zanesti natančno po-

znanje božjega nauka o zakonu, ga postavljati nasproti zmotam in zablodam, ki se drzno vtihotapljuje že v zadnjo gorsko vas po živi besedi in časopisju ali knjigi. Treba je vedno buditi zavest, da je le v spoštovanju božje postave v zakonu možna zdrava družina in zdrava družba. Zato je dobrodošla knjižica Fr. Zabreta, ki je papeževo okrožnico razložil v enajstih govorih. Pisatelj z jedrnatostjo, jasno in odločno besedo razlaga na podlagi dobesedno citiranih odstavkov iz okrožnice bistvo, namen, pomen, lastnosti zakona, družine in vzgoje otrok. Kratko, a krepko in z veliko resnobo zavrača razne moderne zmote, zablode, ugovore in izgovore. Opozarja na naravne posledice — kazni takih zablod, a seveda predvsem na božjo postavo. Saj je resnično, da le vera v božji nauk daje premnogokrat edino zadostno moč upreti se vabljivim glasovom svobodnjaških zmot, prav posebno v teh stvareh. — Zelo posrečene so tudi primere, s katerimi pisatelj osvetljuje resnice in zmote.

Knjiža bo nedvomno zelo dobro služila duhovnikom za razlago papeževe okrožnice v cerkvi, društvih, pri pouku ženinov in nevest. Priporočamo pa jo vsem v lastno razmišljanje, posebno pa tudi za apologetično uporabo in eno najvažnejših del katoliške akcije. I. F.

Miljenko Vidović, *Istina o ženi*. Sarajevo 1932. V knjižni zalogi »Uzgajatelj« je izšel zvezek »Istina o ženi«. V njem govori Miljenko Vidović o težki krizi, ki jo preživlja človeštvo. Velik del krivde za krizo prisoja nepravilnemu gledanju na žensko vprašanje in nepravilnemu reševanju tega vprašanja. Vse preveč je nadvladal v človeštvu nad ljubeznijo suhi razum — vse dobrine se preračunavajo v zgolj materialne, ljubezen samo potiska slavljeni in poveličevani razum docela ob stran.

Toda ljubezen predoča Vidović le kot privlačnost med različnima spoloma, ki nastaja zgolj po biološko fizioloških osnovah. Kolikor večja je razlika med moškim in ženo po njihovi moškosti in ženskosti, toliko večja je tudi njuna vzajemna privlačnost, Vidović pravi ljubezen, toliko popolnejši njun medsebojni odnos. Tako daleč gre Vidović, da izrazi velikost ljubezni z matematično formulo.

Zavedamo pa se, da je ljubezen med moškim in ženo vedno še skrivnost, zavedamo, da strast ni vselej ljubezen in da sama strast človeštva še ne osrečuje, da tega ne bo mogla nikoli.

Tako imenovana ljubezen je zares ljubezen samo tedaj, če kroti in vlada tudi strast, če je kos, da odreče tudi strasti izpolnitev vsakokrat, kadar to ukazuje ljubljencevo dobro, kadar to ukazuje n. pr. ljubljencevo končno in najvišje dobro, kadar bi raztrgala zadovoljitev strasti ljubljencev dobri odnos z Bogom.

Res pa je, da je najgloblji izvor kriz in stisk v človeštvu pomanjkanje ljubezni in tudi pomanjkanje prave globoke in resnične ljubezni pri sklepanju zakonov in v zakonskem življenju samem. Milica Grafenauerjeva.

Ivan Cankar: *Zbrani spisi, XIV. zvezek*. Uvod in opombe spisal Izidor Cankar. Založila Nova Založba. 1932. Str. XVI + 314.

Ivan Cankar je mrzil razdeljevanje življenja pisateljevega v rubrike in dobe (Glej *Moje življenje*, str. 1); najbrž bi smešil tudi poskus, spraviti vso mnogovrstno snov teh Zbranih spisov pod določene razdelke. In vendar se kupovalcem in imejiteljem Zbranih spisov, ko snov od zvezka do zvezka raste, ta poskus kar sam od sebe vsiljuje: človek želi, hoče imeti pregled, razgled. Dosti bolje razume in boljše zapomni vsebino spisov (črtic, novel,

dram...), če si jih skuša razvrstiti po tvarini, tendenci, ideji. Bržčas se v tem razvrščevanju ne bomo vsi v vsem strinjali. Naj tu ob XIV. zvezku, ki smo ga dobili za božič izdam, katere moje rubrike, ki jih že od I. zvezka delam, so se mi obogatile s tem zvezkom.

Uredniku sem pri tem svojem poslu hvaležen, ker mi s svojimi kratkimi, a vedno novimi uvodi bistveno pomaga, dasi to ni njegov namen. Pod »avtobiografijo« gresta, menim, črtici: Bobi (krofi) iz prve mladosti, Siromak Matija iz l. 1908 (gl. op. str. 301); morda sodi sem tudi »Jernej, narodov besednik«, očitujoč C. duševno stanje ob njegovi kandidaturi l. 1907. — Socialno bedo (na Dunaju) imata za predmet: Ulica umirajočih ter Gospod Vavra. Jezikovno vprašanje v nekdanji Avstriji (v Bosni!) je predmet žgoči »Krivici« (v dveh obdelavah). Zločinski tip kakor Kantor v Kralju na Bet. je tu Traven v »Bratu Edvardu«. V slikanju groze je tu C. spet velik. Satira na polit. neznačajnost sta 1. in 2. akt Hlapcev. Najlepše je bilo vedno vse, kar je govorilo o materi: tu je fragment »Nioba« ter 3., 4. in 5. akt Hlapcev. To novo razlago nam podaja uvod! — In še nekaj novega se pričinja tu, deloma že v XIII. zvezku: C. začenja o trpljenju soditi optimistično, naravnost krščansko; sem spada Legenda o Kristusovi suknji ter Pravica za pravico (str. 169—226). — Satira na šentflorjansko dolino je »Pravična kazen božja« (nastopajo zopet dacar, učitelj Sfiligoj i. dr.); zelo pa bi želel, da bi nam bil urednik prav o tej noveli povedal več, zakaj, ako bi dejal, da vse njene sestavine razumem, bi lagal.

Urednik v uvodu krepko podčrtava, da se s C. tradicijo o trpljenju ter izpovedjo vere v onstranski smisel življenja pripravljaja zadnja tretjina C. literarnega dela, njega višek. J. D.

Pierre Coste C. M., Le grand Saint du grand Siècle, Monsieur Vincent. — Paris. Desclée de Brouwer, 90 fr.

Veliki svetnik velikega stoletja. Tako je naslovil pisatelj Pierre Coste, C. M., monumentalno biografijo sv. Vincencija Pavelskega, ki je izšla pred par meseci. Življenjepis je izšel v treh debelih zvezkih v 8° in obsega skupno 1920 strani.

Odlični zgodovinar, lazarist P. Coste je vse svoje življenje študiral dobo, v kateri je živel ustanovitelj lazaristov in usmiljenih sester, in njega samega. Doslej še nismo imeli zares kritične zbirke Vincencijevih spisov in govorov. P. Coste je s kritičnim očesom in z občudovanja vredno marljivostjo zbral vse, kar se je že kdaj pisalo o tem svetniku. Zbral je tiskane in pisane vire in kritično presodil. Prav gotovo je le malo mož, o katerih bi se bilo toliko pisalo kot prav o ustanovitelju misijonske družbe. Celotna bibliografija je naštetja v 3. zvezku na str. 569—589. Več kot sto življenjepisov je izšlo že pred tem, ki ga je napisal naš pisatelj. Zlasti zadnje desetletje so knjige o sv. V. kar deževale. Naj omenim samo nekatere najbolj razširjene in najbolj upoštewane:

1. Mgr. Bougaud, Histoire de Saint Vincent de Paul. 2 vol. 6e éd. Paris 1922 (J. de Girord).

2. Emmanuel de Broglie, Saint Vincent de Paul. Izšlo v Collection Les Saints. Paris 1922. (V. Lecoffre.)

3. Abbé Armand d'Agnel, S. Vincent d. P. — Directeur de conscience.

4. Abbé Armand d'Agnel, S. Vincent d. P. — Guide de prêtre.

5. Abbé Armand d'Agnel, S. Vincent d. P. — Maître d'oraison.

Vse tri knjige so izšle v Parizu od 1925—1929. (P. Tequi.)

6. Antoine Rédier, *La vraie Vie de Saint Vincent de Paul*. Paris 1927. (Grasset.)

7. Paul Renaudin, *Saint Vincent de Paul*. Marseille 1927. (Éd. Publiroc.)

8. L. de Lanza de Laborie, *Saint Vincent de Paul*. Paris 1927. Collection: *L'Art et les Saints*, Paris 1927. (Henri Laurens.)

9. Henri Lavedan, *Monsieur Vincent, aumônier des galères*. Paris 1928. Collection: *Le roman des grandes existences*. (Plon.)

10. Raymond Gleizes, *Captivité et Oeuvres de saint Vincent de Paul en Barbarie*. Paris 1930. (Gabalda.)

11. René Benjamin, *Saint Vincent de Paul*. Paris 1930.

12. Victor Giraud, *Saint Vincent de Paul*. Paris 1932. Collection: *Les Grands Coeurs*. (Flammarion.)

Nedvomno pa je P. Coste najboljši poznavalec dobe, v kateri je sv. Vincencij živel. Mnogo doslej neznanega je izbrskal iz raznih zaprašenih in že pozabljenih rokopisov, ki jih je zasledil ne le v arhivih Misijonske družbe in Družbe usmiljenih sester, ampak tudi v vatikanskih arhivih, v pariški nacionalni biblioteki in drugod.

L. 1920 je pričel z izdajo Vincencijevih spisov. Mnogo dragocenega materiala, ki bi nam še podrobneje očrtal vsestransko delavnost našega svetnika in njegovega velikega duha, se je tekom časa izgubilo. Ali vendar je P. Coste izdal 14 debelih zvezkov pod naslovom: *Saint Vincent de Paul, Correspondance, Entretiens, Documents*. Za svoj življenjepis sv. V. P. je črpal največ iz tega svojega kritičnega dela. Saj nam je pa tudi sv. Vincencij Pavelski — čeprav nehote — podal najvernejšo sliko samega sebe, svojega svetega življenja in vsestranske delavnosti. Poleg tega pa se P. Coste po vsej pravici pogosto sklicuje na prvi in najstarejši Vincencijev življenjepis: *La Vie du Venerable Serviteur de Dieu, publié en 1664* (torej komaj štiri leta po Vincencijevi smrti) par Messire Louis Abelly, évêque de Rodez.

Zakaj je bil potreben nov življenjepis sv. Vincencija? Zato, ker je v življenje velikega svetnika tekom časa zašlo marsikaj, kar zgodovinsko ni resnično. In prav pri svetnikih, ki so zelo popularni, je treba gledati na to, da njih življenje ni idealizirano. Naj navedem nekaj Coste-jevih izsledkov, s katerimi ovrže trditve prejšnjih V. biografov:

Sv. Vincencij se ni rodil l. 1576, ampak šele l. 1581 in je bil potemtakem ob svoji smrti l. 1660 v 81. letu. (Monsieur Vincent I, 18.) — Bogoslovja se je učil samo v Tuluzi, ne pa tudi v Saragosi. (M. V. I, 33. 36.) — Sv. V. je bil res v turški sužnosti, kar zanika biograf Grandchamp. (M. V. I, 58, op. 2.) — Zmota je, da se je sv. V. dal kdaj skrivaj v ječi vkleniti namesto ladijskega kaznjenca. (M. V. I, 150—155.) — Izmišljeno je, da je sv. V. hodil ponoči po pariških ulicah in tam iskal in pobiral izpostavljene in druge otroke. (M. V. II. 461, 462.) — Njegovo delo na polju krščanskega usmiljenja je bilo samoraslo, neodvisno od družbe najsv. Zakramenta. To ugotavlja P. Coste nasproti trditvam protestanta Raoul-Allier-a, Mgr. Bougaud-a in Le P. Bessières-a. (M. V. III, 320—326.) — Občna pravila za usmiljene sestre so izključno njegovo delo. To ugotavlja naš pisatelj nasproti L. Celier-u, ki meni, da sta mu pri tem pomagala bl. Ludovika Marijakova in misijonar M. Portail, prvi ravnatelj usmiljenih sester. (M. V. I, 423.)

Vincencijev »portrait physique«, kakor ga slikata Antoine Rédier in René Benjamin, je prava karikatura. Benjamin trdi celo, da se je

V. odločil za duhovniški stan, »parce qu'il était laid. Il prend un miroir, se regarde et s'écri: Le mieux est de me donner à Dieu. Il est indulgent; il m'acceptera.« Pierre Coste nam je podal pravo podobo Vincencijevo in sicer z besedami Abelly-a: »Monsieur Vincent était d'une taille moyenne et bien proportionnée: il avait la tête un peu chauve et assez grosse, mais bien faite par une juste proportion au reste du corps, le front large et majestueux, le visage ni trop plein ni trop maigre. Son regard était doux, sa vue pénétrante, son ouïe subtile, son port grave et sa gravité bénigne, sa contenance simple et naïve, son abord fort affable et son naturel grandement bon et amiable. Il était d'un temperament bilieux et sanguin et d'une complexion assez forte et robuste.« (M. V. III, 431, 432.)

Tudi Vincencijev »portrait moral« so nekateri popolnoma popačili, zlasti že omenjeni A. Redier. (V. M. III, 333 etc.) Nasproti Pavlu Renardu dokazuje P. Coste, da je bil sv. Vincencij v resnici »un homme de génie«. (M. V. III, 374—376.)

Življenjepis sv. Vincencija, kakor ga nam je podal P. Coste, je strogo znanstveno delo in bo tistim, ki proučujejo njegovo življenje ali pa njegovo dobo, neobhodno potreben. (Pomanjkljivost, ki jo pri francoskih knjigah večkrat opazamo, tudi pri tem obširnem življenjepisni ni izostala. Delo, ki obsega 1920 strani, nima stvarnega abecednega kazala. Ob koncu 3. dela je sicer natisnjeno obširno kazalo »table onomastique«, pa bi bilo stvarno abecedno kazalo vsaj tako potrebno.) Kritične izsledke v svetnikovem življenju, ki sem jih zgoraj omenil, in še nekatere druge, ki jih nisem spomnil, bodo pa morali upoštevati tudi ljudski pisatelji in govorniki, drugače bodo še dalje resnici primešavali stvari, ki se niso zgodile.

Zelo bi bilo želeli, da bi na podlagi tega obširnega življenjepisa tudi Slovenci kmalu dobili okrajšano, zgodovinsko točno in psihološko zanesljivo pisano biografijo sv. Vincencija Pavelskega. Da bi se celo delo prevedlo v slovenščino, ne bi kazalo. Potrebujemo predvsem biografije, ki bi služila praktičnim namenom kot duhovno branje samostanskim družinam pa tudi posameznikom. In v te namene P. Coste ni pisal. Potrebno pa bi bilo, da bi se prav v sedanjih dobi še bolj seznanil tudi naš narod z duhom svetnika, ki je bil vsestransko delaven, posebno pa na socialnem in karitativnem polju. C. Potočnik.

Faulhaber, kardinal, **Rufende Stimmen in der Wüste der Gegenwart**. Gesammelte Reden, Predigten, Hirtenbriefe. Zweite Auflage. 6. bis 8. Tausend. (XVIII, 480 str.) Freiburg i. Br. 1932. Herder.

Zbirka Faulhaberjevih govorov, pridig in pastirskih listov iz let 1919 do 1931 je izšla v drugi izdaji že po letu dni — pač že samo to najboljše priporočilo zanjo. Knjiga obravnava aktualna vprašanja verskega, nravnega, cerkvenega in socialnega reda. Vprašanja so zajeta globoko, snov je razporejena jasno in podana z izredno govorniško močjo ter plastično izvirnostjo izraza. Faulhaber ume uporabljati svetopisemsko besedo kakor težko kdo drugi. S prepričevalno ljubeznijo pospešuje vdanost in spoštovanje do sv. stolice. F. se kaže povsod kneza vesoljne cerkve, njegov pogled je očarujoče usmerjen cerkveno univerzalno človeško. Knjiga je visokega cerkvenega kneza polnovredno delo. A. Z.

ZAPISKI.

Lurški čudež.

Leta 1854, dne 8. decembra je papež Pij IX. proglasil dogmo Brezmadežnega spočetja, 11. februarja leta 1858 se je v Lurdu prikazala 14letni deklici Bernardki Soubirous brezmadežna Devica in ji po več prikazovanjih dne 25. marca 1858 povedala svoje ime: »sem brezmadežno spočetje«, kakor da bi dejala: »sem utelešenje dogme o brezmadežnem spočetju«. Za potrdilo resničnosti te prikazni je deklica na ukaz Device s prsti izgrebla izpod skale močan studenec s čudežno zdravilno močjo. Že prvi čas je ozdravelo pet bolnikov, ki so pili to vodo in se umili z njo. Vest o teh dogodkih je kmalu preletela ves svet.

Sredi XIX. stoletja je vladal po Evropi skrajni materializem. Feuerbach, Vogt, Moleschott in drugi so zmagoslavno oznanjali človeštvu, da je doba vere minula: človek je spoznal, da so vse misli na Boga prevara, Bog le tvorba naših možganov, človek sam najvišji, a tudi ne drugega kakor skupek atomov. Leta 1855 je Büchner napisal evangelij materializma: Kraft und Stoff. Mnogi, ki jih je ta sirovi materializem odbijal, so se vdajali naturalizmu. Ni vse gola tvar in tvorno dogajanje, priznati je treba tudi duhovnost in duhovne vrednote, tudi religijo in religioznost. Toda moderni človek ne more več verovati v to, kar imenujejo nadnaravno, v neko posebno božje razodetje, v dogme in čudeže. Božje razodetje je vesoljstvo samo, Bog se razodeva v globinah duševnosti, zlasti v duševnosti velikih mož, čudeži so pa vsa tajinstva prirode, ki so nam še zalrita, dasi znanost za trdno veruje, da se ji bodo polagoma odkrila, čudeži so vsi pojavi nam še neznanih sil, ki nam pa bodo znane čez sto, pet sto ali tudi tisoč let.

V ta svet materializma in naturalizma je nenadoma udarila vest o lurškem čudežu, ki naj bi bil obenem nadnaravno potrdilo nadnaravne dogme, dogme o Brezmadežnem spočetju. Kaj pravi ta dogma? Ta dogma pravi, da je Adam grešil in da je ta greh kot izvirni greh prešel na vse ljudi, ki so izšli po naravnem spočetju iz Adama, izvzeta da je le ena, žena, ki je bila od večnosti izvoljena, da bo mati Boga-Odrešenika; le-ta da je bila v prvem hipu, ko je bila spočeta, po posebni milosti vsemožnega Boga, kot Mati Jezusa Kristusa, Odrešenika človeškega rodu, glede na njegovo bodoče zaslužnje, obvarovana vsakega madeža izvirnega greha (prim. definicijo v buli »Ineffabilis« 8. decembra 1854).

Dogma v Brezmadežno spočetje je torej zvezana s celo vrsto drugih dogem: o prvotnem stanju človeštva, o izvirnem grehu, o odrešenju, o Kristusu Odrešeniku, Bogu in človeku v edinosti osebe, o Devici Materi božji, o človeškem posvečenju po posvečujoči milosti božji itd., torej dogma o nadnaravnem svetu, o nadnaravnem cilju in smislu človeškega življenja, o božjem nadnaravnem delovanju v zgodovini človeštva. Kaj čuda, da se je svet materializma in naturalizma zgrozil in razburil!

Začeli so najprej policijsko mučiti Bernardko. Zlepa in zgrda so skušali dognati, da se je motila, da je le varala, da je histerična. Preiskovali so jo zdravniki, a niso mogli ničesar izrednega najti. Deklica je ostala, kar je bila, preprosta deklica, ki je ponavljala samo to, kar je videla. (Pozneje je šla v samostan, a še dvajset let potem je na smrtni postelji pred komisijo isto izpovedala. Umrla je 16. aprila 1879.) Potem so hoteli policijsko ugnati čudeže. Odganjali so množice, zaprli dohode do votline. O vodi so dejali, da je res zdravilna, a da je ta zdravilna moč čisto naravna. A nič ni pomagalo. Ljudi je prihajalo vedno več. Vodo so preiskali v Toulousu, a znanstveniki niso mogli drugega dognati, kakor da je čista studenčica. Naposled je Napoleon III. posegel vmes in ukazal, naj policija ljudem da mir. Začele so se velikanske procesije, na skali se je dvignila prekrasna bazilika in z vseh strani sveta so začeli prihajati romarji, leto za letom več, po 100.000, po 200.000 na leto, časih na en dan po 10.000. Obenem so se pa od časa do časa ponavljali čudeži, uslišanja molitev, ozdravljenja raznoterih boleznih, največ duhovnih čudežev pa v notrini duš. Henry Lasserre, ki je sam ozdravel z lurško vodo, je napisal l. 1869 delo »Nôtre Dame de Lourdes«, ki je izšlo potem v 100 izdajah in 40 prevodih. Dr. Boissarie je opisal najznamenitejše čudeže »Les grandes guérisons«. Najbolj kritično delo pa je napisal dr. Bertrin »Histoire critique des événements de Lourdes« (na slovensko je prevedel to delo škof dr. Anton Bonaventura Jeglič). Dr. Jurij Bertrin, kritična razprava o lurških čudežih, I.—III., 1906/7, prim. »Čas« I. 1907, 38, 331/2; II. 1908, 98/9). Začel se je znanstven boj, z njim pa ločitev duhov. Nekateri so odkrito priznali, da vseh teh pojavov ni mogoče naravno razložiti, drugi so se upirali in se še upirajo, češ, da ne poznamo še vseh naravnih sil. Izpočetka so se zatekali zlasti k vsemožni sugestiji in avto-

sugestiji. Toda že dr. Bertrin je šel nalašč k slovečemu Bernheimu v šolo, da je pri njem preučil naravo in moč sugestije, a je spoznal, da je cela vrsta lurskih ozdravljenj, kjer ni mogoče niti resno govoriti o sugestiji. Zola je skušal z romanom »*Lourdes*« premagati lurski čudež. A dokazali so mu potvaro. Opisal je čudež, ki se je res zgodil, a opisal, da se je pozneje bolezen povrnila in da torej to ni bil noben pravi čudež. Dejstvo pa je bilo, da se pri tisti osebi bolezen ni povrnila. Ko mu je dr. Boissario to očitil, je cinično odgovoril: »Kaj mene to briga? Meni ni nič mar razen moje fantazije in uspehov mojega dela. Moje osebe so moje; pravico imam, da delam z njimi, kar hočem; če hočem, žive, če hočem, umrjo!« Dr. Van Hoestenbergh mu je pa pisal: »Gospod, bil sem neveren kakor Vi, Ruderjevo čudežno ozdravljenje mi je odprlo oči. Pozneje so me sicer časih še napadli dvomi, toda začel sem preučevati krščanstvo in moliti in sedaj Vas s častno besedo zagotovim, da nimam najmanjšega dvoma; verujem trdno. In dejal bom še to: Ko sem postal veren, sem postal srečen; okušam dušni mir, kakršnega nisem poznal nikdar poprej.« (O Zoli in Lurdu prim. KO IV. 1900, 59—75.)

Kdor mirno premotri lurske anale, mora priznati, da o lurskem čudežu na sploh ne more biti pametnega dvoma. To in ono ozdravljenje bi bilo možno tudi po sugestiji in avtosugestiji, to in ono bi mogla biti samoprevara, toda ozdravljenj je na stotine, med njimi so takšna, kjer ne more biti ne samoprevara ne avtosugestija, temveč le — čudež.

Lurski čudež ni nobena dogma, a je množ pojavov, ki ob njih človek mora priznati, da z materializmom in naturalizmom ni mogoče nikamor. Še več! Ob teh pojavih človek mora priznati nadnaravni svet in ker so pojavi v zvezi z vero v Brezmadežno spočetje, mora človek sprejeti tudi to, s tem pa vse tiste dogme o grehu in odrešenju, o Kristusu in Materi božji, ki so z Brezmadežnim spočetjem v bitni zvezi. Seveda to »umevanje« ni nobena fizična sila. Vera je svobodno dejanje duha in vera je tudi milost, ki ji človek lahko zapre dušo in srce. Zato ob Lurdu kljub čudovitim pojavom eni verujejo, drugi pa ne verujejo. —

Če se ob petinsedemdesetletnici lurskega čudeža (1858—1933) oziramo po svetu, se nam odpira čuden prizor. V katoliški Cerkvi se je nadnaravno življenje močno poživilo — seveda moramo motriti lurski čudež v zvezi z dogmo Brezmadežnega spočetja —, Brezmadež-

na je ideal tisočem in tisočem mladih src. Tudi preko mej katoliške Cerkve je segel vpliv lurskega čudeža. Tam zunaj, ki je res zunaj Cerkve, se pa pripravlja vedno ljutejša borba zoper Kristusa in Božjo mater. Boljševizem je religija materializma, framasonstvo je religija naturalizma, oba pa, četudi si sicer nasprotna, sta edina v boju zoper Cerkev. V tem boju bo zmagala, kakor je bilo napovedano od početka. Žena, ki bo kačji glavo strla, z njo pa bodo zmagali kljub vsem navideznim in tudi resničnim porazom tisti, ki »imajo božje znamenje na čelih« in ki se družijo verno z brezmadežno Devico ob Kristusu kralju večne slave. A. U.

K problemu visokih šol v Nemčiji.

V »*Sozialistische Monatshefte*« 1932, 12. Heft, S. 1017—1023 poroča Wilhelm Tietgans o predlogih glede preureditve študija na visokih šolah v Nemčiji, ki jih je objavil Reinhold Schairer, glavni poslovodja nemške dijaške pomoči (*Deutsches Studentenwerk*) v knjigi o stiski v akademskih poklicih (*Die akademische Berufsnot* 1932). Saj ostane ondi letno v tej krizi kakih 10.000 absolventov visokih šol brez službe. Če bo dotok dijaštva na visoke šole ostal isti ali še naraščal, se bo število akademskih izobražencev brez posla, ki je že sedaj visoko, le preveč pomnožilo. Zato se je dalj časa razpravlja, kako bi se dalo tem težavam od pomoči.

R. Schairer je predlagal zlasti tri sredstva: vpeljavo delovnega leta za abituriente, uvedbo akademskega »prostega leta« (dopusta) za one, ki že delujejo v poklicih, in najstrožje omejitve dotoka na visoke šole.

Prvo sredstvo (*Studentisches Werkjahr*) naj bi uvedlo dolžnost dela za bodoče študente na ta način, da bi se morali najprej eno leto po maturi praktično udeleževati pri raznih delih (poleg uvoda v visokošolsko življenje bi jih več mesecev zaposlili v delovnih taboriščih z raznimi vežbami in sportom, potem pri pomožnem kmetijskem delu ob žetvi i. dr., zadnjega pol leta pa pri obrti v vaješki delavnicah in tovarnah; študentke pa pri gospodinjskih delih in socialnem skrbstvu). To bi se ponavljalo vsako leto. Tako bi prirastek visokošolcev prav za prav v resnici za eno leto odpadel. Vrh tega bi se enostranost akademske izobrazbe deloma omejila, ker bi prišli akademiki bolj v stike z ljudstvom pri njegovem delu; — precej bi jih bržkone itak raji ostalo kar pri praktičnih poklicih.

Akademsko prosto leto (akademisches Freijahr) je po ameriskem vzoru zamišljeno tako, da bi aktivni in vpokojeni akademski izobraženci vplačevali 10 let mesečno po 3% svojih dohodkov v blagajno za podpiranje brezposelnega akademskega naraščaja, zato pa bi potem dobili enoleten plačan dopust; za ta čas bi prišel na mesto vsakega en mlad akademik v službo in bi dobival od države 20% srednje visoke plače. S tem bi se odprlo 10% službenih mest novim kandidatom. Enoletni dopust bi porabili starejši za oddih, za študijska potovanja, za poglobitev oz. nadaljevanje študij itd., s čimer bi dobile tudi visoke šole zopet več zveze s poznavalci prakse.

Pri sistematični izbiri naraščaja bi sodelovali tudi ljudje iz prakse, s tem da bi ocenili obnašanje posameznikov v prvem delovnem letu, v katerem bi jih spoznali kot mentorji: tako bi numerus clausus zadel res manj sposobne.

Seveda pa so s takim načrtom združene raznotere težave in nevarnosti. Delovno leto bi se verjetno izrabilo v militarizacijo dijaštva po taboriščih, kjer bi prevladovala vežbe vojaškega sporta. Na kmetih bi to dijaštvo izpodrivalo domače poljske delavce, v tovarnah pa bi ga pač izrabljali. Proti govore tudi slabe državne finance, težave z odstopanjem procentov plače pa nerodnosti z zamenjavo starejših v svobodnih poklicih i. dr. Vprašanje je še, kako bi se mogle oz. hotele visoke šole sprijazniti s tako izbiro in pripravo naraščaja, ki se slabo sklada z njihovo avtonomijo in tradicijo. Najbolj nevarno pa je, da bi se vse to lahko izrabljalo v politične, narodne in rasistične pristranske namene.

Sicer pa imajo takšne namere dokaj sličnega z zahtevami socialističnega dijaštva (program iz l. 1929): izbira po sposobnosti, omejitev dostopa v skladu s potrebami družbe, pritegnitev zastopnikov raznih poklicev k odgoji dijaštva za prakso z vodstvi, potovanje itd., a le v zvezi z organsko izoblikovanim gospodarstvom (t. j. po zbornicah za obrti in pa za svobodne poklice), zaposlitev akademikov v prvem letu po zavodih kot praktikantov (le za poklicno udejstvovanje) in smotrena koncentracija visokih šol pod prosvetnim ministrstvom.

Zanimivo pa je, da kljub vsem stiskam spričo te preobilice akademskega naraščaja. Nemcem ne pride na mar, da bi svoje številne srednje in visoke šole okrnjevali odn. zapirali, temveč si skušajo pomagati na vse mogoče druge načine.

Dr. L. S.

Odgovor na dr. Žgečevo kritiko knjige:

O pedagoških vrednotah mladinskega gibanja Lj. Zv. 1932/XI-XII, str. 730—734.¹

Pričakoval sem odgovora na svojo kritiko dr. Žgečevo knjige »Ali spolna vzgoja res ni potrebna« (Dom in svet, 1931, št. 5-6), in sem jo dočakal kot kritiko svoje knjige. To kritiko je že prej naznanil g. E. Vranc (Učiteljski tovariš, 8. decembra 1932, št. 17), in sedaj mi je šele jasen njegov izpad proti meni. Dobro vem, da ima moja knjiga veliko hib in pomanjkljivosti, toda hvala Bogu ali pa žal jih dr. Žgeč v svoji kritiki ni zadel. Pa tudi njegova kritika ima nekatere hibe, na katere moram odgovoriti.

Najprej naj mi bo dovoljeno osvetliti vprašanje »ostrega boja proti moji knjigi v okrilju Slov. Šol. Matic«, na katerega namiguje tudi g. Vranc. Kot je splošno navada je imela tudi moja knjiga dva referenta, ki sta na seji poročala o njej. Oba sta bila mnenja, da knjiga mogoče ni pisana za krog čitateljev SŠM, da je pretežno pisana in da je zato člani ne bodo razumeli. Priznavala pa sta, da je knjiga vsekakor vredna, da izide, in celo to, tega se dobro spominjam, ker mi je laskalo, da so nekatere stvari tako dobro razčlenjene, da sta se čudila. Predlagala sta, naj SŠM načelno odobri, da se knjiga izda kot redna publikacija, nekatere stvari, posebno ona poglavja, ki se nanašajo na publikacije ali še neobjavljena predavanja dr. Vebra, naj se po možnosti izloči ali vsaj okrajša ali pa na lažji način predela. V razgovoru po tem poročilu sem povedal, da se mi ne zdi škoda, če pride tudi kaka težja stvar učiteljem v roke in da mi bo svoj stil težko bistveno izpreminjati, čeprav priznam, da bi se dale stvari tudi drugače povedati. Zedinili smo se, zelo mirno tako, da bom skušal nekatere stvari povedati na bolj umljiv način, ali pa, to je bil predlog referentov, opozorim v uvodu na nekatera težja poglavja, ker bi bilo po mnenju referentov škoda, da bi bralci radi težjih partij izpustili tudi druga mesta, ki pa so baje zelo dobra. Tako smo se brez glasovanja zedinili in to je bil ves ostri boj za mojo knjigo.

Ker govorim že o historijatu svoje knjige, naj omenim še nekaj, kar se tiče Vrancovega očitka, da je izdala SŠM knjigo, ki je v prednaročbi propadla. Kot znano je zahteval odbor SŠM za izredno izdajo moje knjige vsaj 1000 naročnikov. Toliko jih res ni bilo, pač se jih je pri-

¹ Ta odgovor sem prvotno poslal »Ljub. Zvonu« v priobčitev. Uredništvo pa mi je odgovorilo, da ga ne more priobčiti, ker je preveč založeno z gradivom.

glasilo po javnem obvestilu g. blagajnika menda 668 in za toliko število prednaročnikov, tudi izven vrst SSM, se je pač izplačalo izdati mojo knjigo.

Dr. Žgeča je po vsej verjetnosti najbolj zadelo mnenje nekaterih, da je moja knjiga znanstven spis, on pa ga prištevava »v nekem pogledu med našo tako zvano znanstveno pedagoško literaturo«. Ves njegov napor je v tej smeri, da bi pokazal neznanstveni značaj moje knjige. Koliko je metoda te knjige znanstvena in koliko so pogledi znanstveno objektivni, o tem res ne morem soditi sam. Sklicujem pa se na kritike gg. dr. Fabijana v »Casu« in dr. Antona Dolarja v »Popotniku«. Če pa sta bila omenjena gospoda kritika preobzirna, to vendar ni moja krivda.

Dr. Žgeču je knjiga kulturno brezpomembna, ker izvira iz kulturne usmerjenosti, ki je njemu osebno brezpomembna. Ker ve, da sem član »križarstva«, kar sem v knjigi povedal, zato vnaprej sklepa, da mora biti vsa knjiga pisana »iz ozkega katoliškega obzorja« in pa tako, da »lahko v okvir mladinskega gibanja spravim razne očete S.J.«.

V glavnem naj mu zato povem, da je prezrl na več mestih izrečno povedano misel, ki pa se izraža tudi iz celega spisa, da nisem upošteval samo resničnosti ga kulturno-idejnega stanja najrazličnejših struj mladinskega gibanja, temveč sem hotel podati predvsem ideologijo mlad. gibanja sploh, toda tako, ki bi bila skupna vsem strujam. Zato sem pač moral upoštevati tudi take struje tega gibanja, kjer je religioznost osnovna vrednota in bi mi moral dr. Žgeč očitati neobjektivnost, če bi tega ne storil. Omenjam samo, da razpravljanje o religiozni kulturi ni osrednji del mojega spisa, nego je naštet kot eden izmed razlogov za nastanek tega gibanja. Zato je pač le tako mogoče, da je dr. Žgeč iskal tako razpravljanje in ga seveda lahko našel, pa je potem povedal že staro in splošno znano trditev, da je nemogoče o neki stvari objektivno in znanstveno razpravljati, čim je v razpravi tudi govora o Bogu in o religiji. Kdor tako misli, pač soglašaja s dr. Žgečem in ga ne bom mogel drugače prepričati.

Dr. Žgeč pogrēša tudi stvarne kontinuitete med posameznimi deli moje razprave, čeprav priznava logično razporeditev snovi. Kolikor se spominjam, je razpravljanje tudi stvarno v zelo tesni zvezi in se v posameznih oddelkih kar ponavljajo isti problemi, gledani seveda s svojstvenega vidika. Jasno pa je, da mi ni bilo v vsakem oddelku mogoče upoštevati vseh prejšnjih rezultatov, ker sem

gradil naprej v enoto. Tako tudi pri oddelku »mladinsko gibanje — pedagoško gibanje« nisem upošteval vseh podrobnih enot tega pokreta, ker sem hotel označiti le glavne ideje, katerih pa ima gibanje vendar zadosti. Res je, da so pedagoške ideje mlad. gibanja podobne nekaterim idejam moderne pedagogike, toda ne tako, da jih je pokret prevzel od pedagoške teorije, temveč so nenasilno prikazane iz idejnih podlag gibanja samega kot živega organizma. Ker pa govori dr. Žgeč tudi o besedi »vzgojni« mesto »pedagoški«, bi mu rad omenil samo to, da pomeni pedagogika vendar nauk o oblikovanju človeka in da pomenjajo torej pedagoške vrednote take, ki morejo in smejo oblikovati človeka. Res je, da je predvsem mišljeno tu vzgojno oblikovanje, toda gre v načelu tudi za izobrazbeno oblikovanje, predvsem tam, kjer govorim o volji mladine, da sodeluje s svojim voditeljem. Saj mladinsko gibanje svojih članov ne vzgaja samo, nego jih tudi duhovno vodi, in to pomenja svojstveno izobraževanje. Z eno besedo so torej to prave pedagoške vrednote in mlad. gibanje je pravi pedagoški pokret.

Dr. Žgeč se pač ne sme čuditi, da najde definicijo mlad. gibanja šele na 92. strani, ker je moja metoda analitična in mi je šlo bolj za razumevanje in priznanje mlad. gibanja kakor pa za pojmovno določitev. Vendar pa moram reči, da je tudi definicija dosti jasna in ni preširoka, če le kdo ni prešel mojih podrobnih razpravljanj o pomenu duševne mladosti.

Pri nastanku mlad. gibanja res nisem upošteval političnih razmer, ki so vplivale na tedanje mladino, ker sem hotel s tem pokazati, da stoji mlad. gibanje načelno izven politike in političnih vprašanj, čeprav se je mlad. gibanje pojavljalo tudi v socialističnih strankah. Zakaj tudi stremljenja te mladine niso predvsem političnega, temveč najprej idejnega in šele tako tudi političnega značaja. Mlad. gibanje načelno ni politično, temveč le idejno gibanje.

Kar pa se tiče gospodarskih prilik, moram odločno povedati, da sem o njih jasno govoril pri duhu sodobnega časa, seveda pa nisem upošteval onega gospodarskega reda, ki se zdi kritiku zelo simpatičen, ker sam nisem navdušen zanj. Tudi se mi zdi, da bi mi študij historičnega materializma ad hoc ne pomagal, ker sicer kritik priporoča, da gre pri mlad. gibanju za duhovno gibanje, ki skuša najti tudi drugačne sociološke rešitve, kot jih poznajo stari in moderni zastopniki nasvetovane struje. Saj mi-

slim, da je precej stvarno in prav nič absurdno tako razpravljanje o duhu časa, pri katerem sem hotel pokazati, da ne vplivajo politične in gospodarske ter socialne prilike zase in poleg človekovega duha na duha časa, temveč da so tudi take prilike zavisne od človekovega duha, ker jih je on ustvaril in jih s svojim duhom tudi skuša ohranjati. Zato ne velja, da se izpreminja naziranje ljudi, nastajajoče kulturne tvorbe in duh časa ob tem, kako se izpreminjajo politični, gospodarski in socialni temelji, zakaj tudi ti temelji se izpreminjajo pod vplivom človekovega osebnega duha. Glede apriornosti duha časa je zato uvidevno, da je načelno on zavisen od človekovega osebnega duha, čeprav postane pozneje tudi ta duh zavisen od duha časa.

Tudi se mi zdi, da dr. Žgeč mlad. gibanja prav nič ne razume, če resno trdi, da razlikovanje med organizacijo in zajednico, osebnost in pa religiozna kultura niso važni elementi pri nastanku tega pokreta. Saj mladini za te stvari predvsem gre, pa tudi načelna ideologija, ki hoče biti pedagoško usmerjena, jih mora upoštevati.

Zelo zanimivo je, da je dr. Žgeč samo na dveh mestih načel tudi mojo podrobno problematiko. Storil je to pri mojem pojmovanju prvotnega namena šole in pa pri razmerju med številom učiteljstva in med njegovo kvaliteto. Glede prvega naj mu povem, da je sam zaslutil, da so bile najprvotnejše filozofske šole res take. Toda zato mi ni šlo. Hotel sem povedati več, da je namreč šola po svojem jedru in pojmu, in ne kot v zgodovini realizirana socialna tvorba, taka, da je to prava zajednica duha med učencem in učiteljem. Ta misel pač nikomur, ki šolo pristno gleda in ne piše pri tem kakih prilik, ni tako nerazumljiva in tuja. Saj je vsakomur, učencu in učitelju v šoli najlepše tedaj, kadar postane šola taka neposredna in pristno doživeta skupnost. Glede drugega pa se bojim, da je dr. Žgečevo kritiziranje demagoško, zakaj vsak pameten in uvideven učitelj katerkoli stopnje mi bo rad priznal, da bi se dalo povsem drugače izbirati med učitelji, če bi jih ne potrebovali vedno več. Kljub temu pa seveda velja, da je izobrazbena stopnja učitelja, seveda samo na splošno, vedno večja.

Kako pa je bila moja opomba v uvodu, da so nekatere stvari težje umljive vendar resnična, čeprav to ne gre na račun mojega težkega stila, dokazuje to, da dr. Žgeč mojega pojmovanja o avtoritativnosti pri mladinskem gibanju prav nič ni razumel. Sicer bi pač ne bilo moč govoriti, da bi mi očital, da »polagam ne-

primerno večjo važnost na avtoritete, nego na mladino samo«.

Tako se mi torej zdi, da je dr. Žgečeva kritika jasen primer, kakšna naj kritika ne bo, če noče izgubiti kritik v očeh bralcev značaja stvarnega in resnega kritika.

Dr. Gogala.

O brezbožniškem gibanju.

Pogostokrat čitamo v raznih domačih in tujih časopisih ali knjigah o protireligioznih namerah in dejanjih ruskega boljševisma. Skoraj smo se že navadili, morabit nas za hip nekoliko razburi, pa zopet pozabimo. Seveda, načelno se v zapadni Evropi vodilne plasti javnega mnenja ne vznemirjajo, ker religioznost ni v njih živa sila, radi česar bi se ob tem strahotnem pojavu načelnega, sistematično organiziranega in divje napadalnega brezbožništva zgrozile. Nekulturnosti metod in sredstev pa zapadna vest, če se smemo tako izraziti, tudi ne občuti bodisi ker se radi raznih interesov ne zmeni za te pojave bodisi da so te metode in sredstva le več ali manj verni posnetki ali izvoženi vzorci zapadnih metod. In vendar je ta pojav ruskega brezbožništva nekaj takega, kar bi moralo ne samo človeka, ki je religiozen in konfesionalen, ampak če sploh čuvstvuje naravno človeško, pretresti skrivnostna groza, če se zamisli v ta poskus. Ta groza izvira iz morebiti še nezavedne misli pred vstajajočim brezosebim, ledeno mrzlim, materialistično pojmovanim božanstvom — kolektivom. Nas ne zanima tu tolažba, da se praktično ta načrt vsaj za daljšo dobo ne bo posrečil, ker se upira človeški naravi. Volja, načrt, poskus nam vzbujajo že ta občut groze nad miselnostjo, do katere pridejo ne le poedinci ampak organizirane družabne skupine.

Tudi še živi katoliški ali še širše krščanski svet se premalo vznemirja nad tem dejstvom z nemirom, ki bi sprožil in dvignil vso versko življenjsko moč katoličanov do one rasti, ob kateri bi se razbil val brezbožja, ki ob boljševiskem zgledu in pomoči vulkanske sili tuintam na dan in se organizira v bojno fronto proti vsaki religiji in proti Bogu samemu. Zato je potrebno, da katoličani ne ocenjujejo ruskega brezbožniškega gibanja samo po posameznih pojavih, o katerih zvedo iz dnevnega časopisa, ampak ga poznajo najprej po njegovih osnovah in sistematično zamišljenem načrtu, ki jih razodevajo zakoni in naredbe sovjetske oblasti, navodila komunistične stranke in posebne organizacije brezbožnikov. V zadnjem času smo dobili dve knjigi, ki nas zanesljivo seznanjata z načeli in pojavi brezbožniškega gibanja.

I. Dr. Adolf Ziegler je napisal knjigo o »ruskem brezbožniškem gibanju«.¹

Ruska oktobrska revolucija l. 1917 je začela dva velika poskusa: uvesti komunizem v celotno življenje ruskega ljudstva in to novo življenje graditi brez vsake religije, v zavestnem odporu in boju proti njej. Za spoznanje zgodovine osnov in narave boljševizma je važno delo W. Guriana.²

Ziegler si je določil nalogo, da slika gibanje brezbožnikov, kakor se javlja sedaj, razkriva njegove korenine in vzroke in pokaže glavne vodilne sile gibanja. Zato nima namena ocenjevati političnih in gospodarskih prenosov po sovjetskem sistemu, ampak kritično premostriti le protiversko delo brezbožnikov.

Sistematično gibanje proti religiji vodi Zveza brezbožnikov, od l. 1929. Zveza brezbožnih bojevnikov, ki je sicer formalno samostojna organizacija, a uživa ne le popolno svobodo, ampak tudi zaščito in pomoč oficijelne sovjetske državne oblasti. Zato pisatelj ne opisuje samo sestave in delovanja te centrale brezbožniškega gibanja, marveč njene korenine, izvor in zvezo z drugimi tokovi ali organizacijami, ki so jo rodili, hranili in jo še hranijo ter vzdržujejo. Zato v prvem poglavju razpravlja kratko o osnovah ruskega brezbožniškega gibanja, o ateizmu sploh in njega zgodovinskih oblikah ter razvojnih stopnjah, ki jih moremo označiti s postopnim odpadom od Cerkve, Kristusa, Boga, pa ne samo odpadom ampak tudi bojem; dalje o marksističnem materializmu (Marx, ruski marksisti, W. I. Lenin). Z Leninovimi izjavami dokaže, kako je oče boljševizma svoj socialistični sistem bistveno spojil in napojil z borbenim brezbožtvom. V drugem poglavju obravnava Z. o oporah brezbožniškega gibanja (komunistična stranka, sovjetska državna oblast). Kljub raznim oportunističnim ali resnično religioznim poskusom, da se ne istovetita gospodarski komunizem in ateizem so se vendar uveljavile v Leninovem smislu teze: Nemogoče je biti ob enem kristjan in komunist; religija in kapitalizem je eno in isto; religija je sovražnica socialistične gradnje, nasprotna tehničnemu napredku, je opij za ljudstvo. Brezbožniki hočejo s številnim časopisjem, z izrabljanjem tehnike in z geslom »znanosti« na vse možne načine s cinizmom in brutalnostjo, gospodarsko politično agitacijo in razrednim bojem uničiti religijo in cerkvene naprave

¹ Die russische Gottlosenbewegung. Verlag J. Kösel & Fr. Pustet. München, 1932.

² Gl. čas 1931/32, str. 422.

(IV. poglavje). Direktno delajo z nasiljem proti cerkvenim osebam, z obrekovanjem duhovščine in, če vse odreče, z očitki hinavščine odtrgati verno rusko ljudstvo od religije in cerkve, z organizacijo socialističnega gospodarstva mu onemogočiti ali osovražiti vse religije. Indirektno pa se borijo s tem, da namesto praznikov in navad upeljujejo svoje brezbožne nadomestke. Tudi z »znanstvenimi dokazovanji« skušajo ubiti v glavo ljudstvu pričanje: vera, cerkev, duhovščina, vse je sama podlost, gniloba, nevednost, zastarelost, kapitalizem; komunizem pa je sama svetloba, napredek, sreča. Dopisniki iz delavskih in kmetijskih krajev imajo nalogo, da denuncirajo cerkvene in verne osebe »protidržavnosti«. Vsako sredstvo je dobro. »Znanstveni boj« proti religiji kaže toliko zaostalosti, nevednosti, enostranosti in potvor, da se ga mnogokrat morajo sramovati tudi nekateri komunisti.

V 6. poglavju slika pisatelj brezbožniški boj proti posameznim cerkvam, posebno pravoslavni in katoliški, pa tudi proti ostalim religijam. Katoliško cerkev s papežem seveda dolžijo, da šeuva na vojno proti sovjetom, da je zvezana s fašizmom, s kapitalizmom, seveda jim je tudi jezuitski red na poti. Obrekovanje torej, ki nam ni neznano in novo. — Sedmo poglavje razkriva delo brezbožnikov pri mladini, mestnem prebivalstvu, kmetu in posebej šne glede na ženo. Posebno otroke in žene skušajo odtujiti veri in jih nahujskati proti vsaki verski organizaciji. — Kakšen je dosedanj uspeh tega dela, ki brezobzirno, dosledno, z vsemi sredstvi, materialnimi in negativno duhovnimi hoče iztrebiti iz ruskega naroda vsako vero v nadčutno, posmrtno, božje in vcepiti popolno vero v tostranski absolutum: stroj, komunistično gospodarstvo in družbo? Pisatelj navaja, da je bilo po sovjetski statistiki 1. maja 1931 organiziranih v 60.000 celicah 5 milijonov brezbožnikov odraslih in 2 milijona mladostnih. Seveda ne smemo misliti, da so vsi ti organizirani resnično popolni brezbožniki; nasilje in skrb za kruh imata tudi svoje uspehe. — Ruski narodi trpijo strašno duhovno nasilje, mučeniški značaji se vzgajajo. — Ziegler navaja bogat seznam literature posebno ruske boljševiške, ki jo je uporabljal. V tekstu je mnogo slik, ki nazorno kažejo strahotnost brezbožništva.

Dobro bo služil tudi seznam nemške literature za študij posameznih vprašanj, ki so za delo proti brezbožništvu potrebna. Pisatelj je dodal tudi kratek pregled tem za predavanja po njegovi knjigi. Knjiga nudi veliko materiala, posebno ker

ima sovjetske zakone in naredbe in dokazuje iz boljševiških virov. Dobro so tudi apologetske pripombe v raznih odstavkih. Seveda se marsikaj ponavlja in je material večkrat nekoliko premalo sistematsko obdelan. Je pa lahko umljiva in zelo porabna knjiga.

2. Zieglerjevo knjigo izvrstno dopolnjuje in izpopolnjuje delo, ki ga je napisal dr. K. Algermissen¹, pisatelj več znanih del (Konfessionskunde; Freidenkertum, Arbeiterschaft und Seelsorge; Sozialistische und Christliche Kinder-

¹ Die Gottlosenbewegung der Gegenwart und ihre Überwindung. 1. u. 2. Aufl. Verlag Joseph Giesel, Hannover 1933. Str. 358. Cena broš. 4 Mk, vez. 5 Mk.

RAZGLAD PO LEPOSLOVJU.

Mohorjeve knjige za leto 1933.

Redno izdanje:

1. Koledar za leto 1933.
2. Slov. večernice 85. zvezek. Ivan Zorec: Beli menihi. Povest iz prve polovice XII. stoletja. Prva knjiga. Ustanovitev samostana.
3. Dr. Jos. Mal: Zgodovina slovenskega naroda. Najnovejša doba. Zv. 11.
4. Življenje svetnikov. 8. zv.
5. Val. Razingar: Kokošjereja.
6. I. Rožencvet: Pravljice.

1. Mohorjeva družba nas je letos iznenadila. Dobili smo popolnoma novo opremo Koledarja izpod roke slikarja Bambiča. Kolikor koledarjev sem letos videl, se mi zdi ta najlepší. Bambič je umetnik, ki zna s preprostostjo dati nekaj enotno občutnega, zdravega, torej lepega. Vsebinsko Koledarja ni več leposlovná, pač pa strokovna, kar je pozdravljati. Finžgarjev Kolednik je kramljanje, ampak tako, da človeka zgrabi; kajti pisal ga je človek, ki življenje pozna in pozna človeka. In zato se ne smemo čuditi, da je Kolednik zagrabil najbolj kočljivo vprašanje: brezposelnost in o tej povedal nekaj bridkih resnic. V ostalem ima Koledar samo strokovne članke. Ivan Avsenek je napisal: Zlata valuta; Anton Vindišar: Požar in zavarovanje; Anton Oblak: Gospodarski pregled; P. Kazimir Zakrajšek: Praznik naše svete ljubezni; dr. Jos. Regali: Slovensko izročilo; dr. I. P.: † goriški nadškof dr. Frančišek B. Sedej; T. G.: † profesor Ivan Huter; dr. V. Bohinec: O našem tujskem prometu itd. Ne smem pa prezreti rubrike: Smrtna zetev. To je naš in naše narodne kulturne zgodovine biografski

freundbewegung). Knjiga ima izvorni material ter je res znanstveno temeljito in sistematično napisana. Rusko brezbožniško gibanje je samo del knjige; pisatelj se bavi z brezbožniškim svetovnim gibanjem. Posebno izvrstno in temeljito je obdelano v prvem poglavju brezbožno gibanje v luči svetovne zgodovine. Drugo poglavje obravnava »rusko« uganke in sfingo boljševizma; III. njegove svetovno nazorne osnove; IV. protiversko zakonodajo in teror boljševizma; V. zvezo borbenih brezbožnikov; VI. boljševiško brezbožno delo pri otroku; VII. svetovno organizacijo brezbožnega gibanja, posebno tudi v Nemčiji. Posebno važno je za katoličane VIII. poglavje o akciji proti temu gibanju. — Za preglednost služi na koncu dodano osebno in stvarno kazalo. I. F.

leksikon. Najteže mi je ob sliki in nekrologu prijatelja dr. Vurnika.

Koledar je nekak vadecum našega naroda in je izpričevalo o veličini in požrtvovalnosti njegovega urednika, Fr. Finžgarja.

2. Ta knjiga nam je pravi dar božji. Zdi se mi, da Mohorjeva družba še nikoli ni imela take sreče, kot jo je imela z Večernicami letos. Zamotana zgodovina stiškega samostana je prikazana tako naravno, dejanja so tako naravna, da moramo občudovati pisatelja, ki se je znal in mogel tako poglobiti v davnine našega naroda. Osebe so tako naravne, rekel bi naše, da se tudi nekatera mesta, ki bi jim morda kdo oporekal neetičnost, v tej naravnosti in pravnosti razblinejo v epopejo naše zemlje in našega zdravja. Upam, da dobimo skoraj nadaljevanje te povesti, ki je vsaj zame ena najlepših zgodovinskih slovenskih povesti.

3. Kot sem že lani omenil, je ta zgodovina remek delo Mohorjeve družbe. Kdor je Slovenec in kdor v resnici s ponosom gleda na slovensko pokolenje, mora seči po tej knjigi, kajti to ni knjiga naših junastev, to je knjiga naših borb za luč in kruh, je knjiga o bojih za obstanek.

4. To je pač obsežna izdaja, ki zasluži vse priznanje. V tem zvezku jih je največ opisal dr. Franc Jaklič. Le škoda, da bomo celoto tako kasno dobili.

5. Praktična, prepotrebna knjiga.

6. To so najlepše pravljice, kar smo jih v zadnjem času dobili. V njih je toplota in zdrava, neprisiljena idejnost. So to večinoma socialne pravljice, nekatere vzete iz neposredne bližine. N. pr. Zmaj v Žabji vasi. So resnično vzgojne in jih odlikuje umetniška vrednost. Ilustracije M. Bambiča so izredno posrečene.

Knjige Cankarjeve družbe.

1. Koledar Cankarjeve družbe za leto 1933.

2. Hermynia zur Mühlen: Včeraj je bilo, jutri bo... Pravljice. Poslovenil A. C. Ilustriral Niko Pirnat.

3. A. Rožmanc: Sirene tulijo.

4. Ivan Molek: Dva svetova.

1. O posameznih teh knjigah skoraj ni vredno razpravljati. Koledar je vseskozi strupeno marksističen. Kdor pa hoče spoznati znanstveno prizadevanje Cankarjeve družbe, naj prebere Volkačev članek v koledaru: Postanek in razvoj sveta. To je konglomerat že davno prebolelih teorij in napadov na božanstvo in Cerkev. Članek gleda rešitev in srečo človeštva seveda v marksizmu. Izmed pripovednih drobcev v Koledarju omenjam samo Iljo Ehrenburga: Pipa miru, ki radi svoje pozitivnosti prav nič ne spada v Koledar. V splošnem je Koledar zgolj naivno polemična, propagandistična knjiga, ki radi tega odbija. Čudim se, da je Niko Pirnat analogno koledarjevim tekstom napravil ilustracije. Mislim, da mu ne delajo časti.

2. Najbolj so me pa presenetile pravljice. (Hermynia zur Mühlen: Včeraj je bilo, jutri bo...) Tako ogabno tendencijskih stvari še nisem bral. Smilijo se mi proletarski otroci, ki se bodo morali mrcvariti s tako proletarsko »umetnostjo«. Včeraj je bilo... jutri bo... niso pravljice, ampak strupeno, demagoško zavita podtikanja vsemu, kar je katoliškega. Poštena družina teh pravljic, ki negirajo Boga, krščansko usmiljenje, nikakor ne more dati v roke otrokom. Sicer pa, hvala Bogu, da so otroci še tolikanj zdravi, da se jim tako čtivo že po naravi gabi. In to me tolaži. Čudno, da je tudi te pravljice ilustriral Niko Pirnat.

3. To delo nam je deloma že znano. Skoraj polovico povesti smo brali v »Samorodnosti«, ilustrirani reviji za življenje, umetnost in kritiko št. 5/6. 1930. str. 85—110. Zagreb, toda tu pod imenom Ane Grabeljšek. Povest ni nič posebnega, etično je produkt zelo slabih kvalitet, da ne govorim o nemogućnosti njenega stila in gradnje. Če bo »proletarska« umetnost

silila v take smeri, no, potem je ne zahtevam.

4. Istega kova, v mnogočem še slabših kvalitet je:

Ivan Molek: Dva svetova. Kakšno vrednost ima povest našega Amerikanca, se najlaže prepričaš na strani 76—77, ko opisuje duhovna Petra Jerama, ki je imel pač smolo pri organizaciji in končno utonil. (Dobro bi bilo, če nam bi kdo natančno orisal ta slučaj, ki ga pisatelj nepisateljsko izrablja za napade proti slovenski kat. duhovščini.) Povest Dva svetova je povest psovovanja, demagogije, prostaškega podtikanja in je v etičnem in tudi v umetnostnem oziru brez vrednosti in jo odločno odklanjamo. Poznam proletarske pisatelje drugih narodov in jim priznam umetniško vrednost, ker so pač umetniki, ne pa samo fanatični propagatorji kolektivizma.

Ponoviti moram svojo lansko trditev. Čudim se, da si je založništvo prisvojilo ime: Cankarjeva družba. Cankar je tako »umetnost« vedno odklanjal in če bi bil danes živ, bi si svoje ime pač znal varovati pred tako nečuvno zlorabo.

Jan Plestenjak.

Krščanski dom.

Delovna zajednica mladih žena in mladinske zveze kat. nemškega »Frauenbunda« je izdala drobno knjižico Das christliche Heim. (Založništvo Herder & Co. Freiburg. 0-60 M. V knjižici je zbrala M. Buczkowska (rojena Celjanka) 25 važnejših družinskih praznikov, ki naj jih družina preživlja v duhu Cerkve; opat Adalbert v Neiperg pa je zapisal uvodne besede. Delovna zajednica mladih žena je namreč ob priliki katoliškega shoda 1930 v Freiburgu priredila razstavo »Krščanski dom«, ki naj bi pokazala kako si katoličan uredi svoj dom, da v njem lahko s Cerkvijo doživlja praznike. Vtisi te razstave so zbrani v tej knjižici, 11 slik pa jo ponazoruje. K vsakemu prazniku je bila na razstavi zbrana tudi primerna literatura, ki jo navaja knjižica na zadnjih straneh. — Knjižica bo vsakemu, ki iz notranje nujnosti želi sodelovati pri obnovi in dvigu sodobne družine, prav dobrodošla.

La.

Ali ste poravnali naročnino?